

KOROŠKI

fužinar

GLASILO RAVENSKIH ŽELEZARJEV

Leto IX.

Ravne na Koroškem, 10. majnika 1959

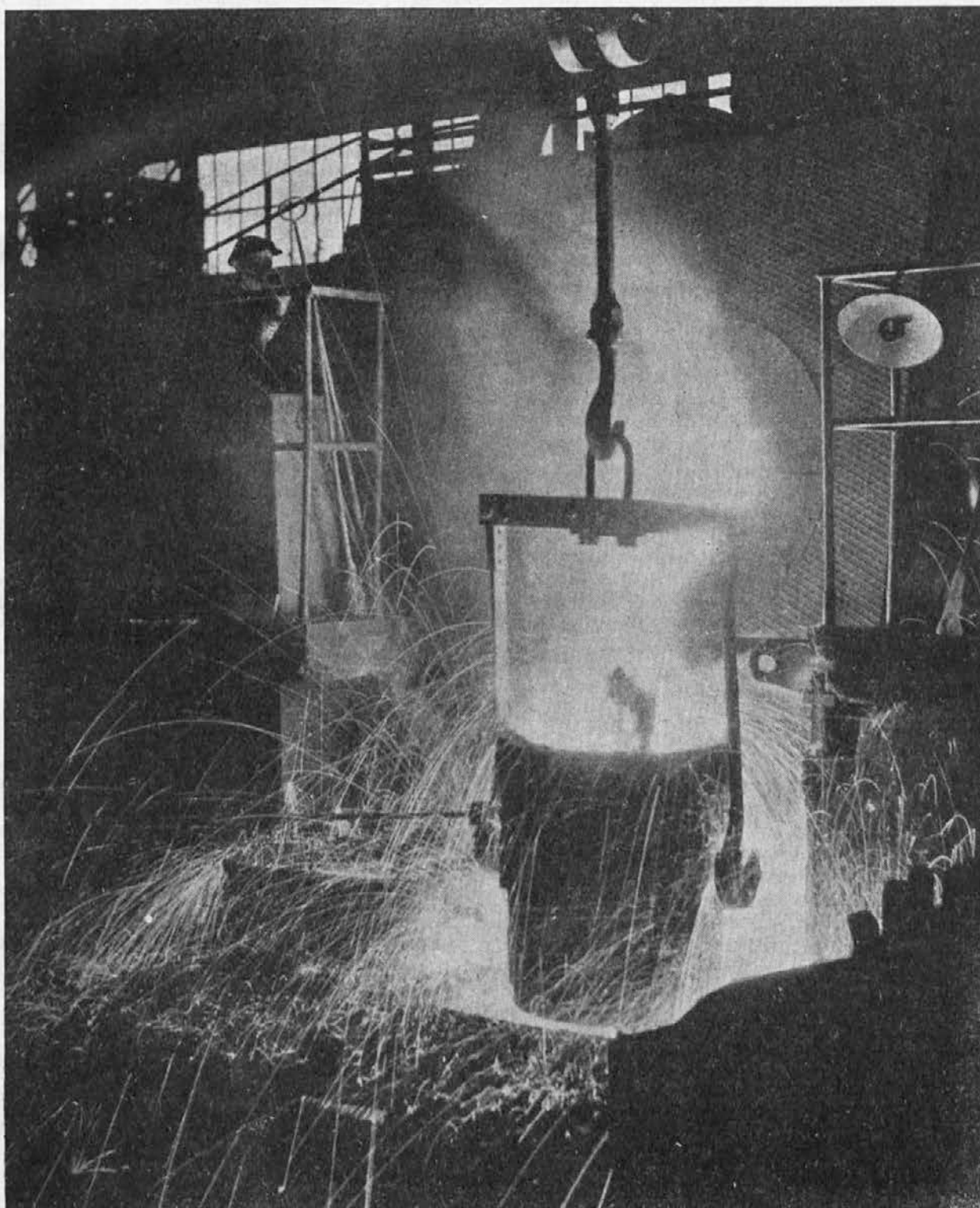
Štev. 4-9

ZKJ

PRAZNUJMO Z DELOM

PLEMENITA JEKLA

Šarža visokofrekvenčne peči — Mali agregat za velike vrednosti

To je bistvo, znak in rast ravnских fužin — pa zaveza borcem za neminljiv spomin

ŠTIRIDESET LET ZKJ

Veliki aprilski dogodki v Beogradu leta 1919 bodo vedno ostali v zgodovini in srcih jugoslovanskih narodov kot svetla točka viharnega življenja in revolucionarnih gibanj za osvoboditev delovnega ljudstva. 20. aprila 1919 je bila ustanovljena Socialistična delavska partija komunistov Jugoslavije, ki je na II. kongresu julija leta 1920 v Vukovaru dobila ime Komunistična partija Jugoslavije. To je današnja Zveza komunistov.

Revolucionarno vrenje ob koncu I. svetovne vojne, ki je odprlo pot oktobrski revoluciji in začelo dobo proletarskih socialističnih revolucij, je močno odmevalo po vsej Evropi. Ljudstvo, naveličano trpljenja in gorja, ki ga je povzročila prva svetovna vojna, se je začelo dvigati. Revolucionarni valovi so se razširili po vsej Evropi, ponekod z večjim, drugod z manjšim učinkom. Upor v Boki Kotorski, strelji v Judenburgu, demonstracije in ukrepi proti njim, vse to je oznanjalo konec vojne tudi za bivšo Avstro-Ogrsko monarhijo, ki je zlasti zadnje dni svojega življenja najbolj surovo preganjala revolucionarne težnje slovanskih ljudstev.

Na ruševinah takratne carske Rusije je prvič v zgodovini človeštva prevzel oblast delavski razred. Pojavita se Bavarska sovjetska republika in Madžarska sovjetska republika, ki pa sta zaradi strahovitega pritiska buržoazije imeli le kratko življenjsko dobo. To, lahko rečemo, evropsko revolucionarno vrenje je bil pogoj od zunaj, ki je zahteval mednarodno solidarnost delavskega razreda, da si na ta ali oni način pridobi čimveč pravic. Notranji pogoji versajske Jugoslavije, ki ni mogla rešiti osnovnih problemov delovnega človeka, in hkrati pogoji mednarodne solidarnosti, vse to je dalo povod za ustanovitev močne politične organizacije — Komunistične partije v takratni Jugoslaviji. Združitev je močno povežala poprej ločene stranke in skupine v enotno proletarsko organizacijo. Predstavniki revolucionarnega proletariata in delovnih množic so se organizirano združili in se začeli pripravljati za potrebne akcije. 20. aprila leta 1919 se je začela težka krvava pot, pot porazov in veličastnih zmag 40-letnega obdobja Komunistične partije Jugoslavije.

Po 40 letih obstoja se je KPJ 20 let borila s podtalnih ilegalnih pozicij, postavljena izven zakona in krvavo preganjana. Dala je številne žrtve na ulicah, v policijskih kletah, med zidovi zaporov in v odkritem boju z razrednim sovražnikom. Buržoazija se je proti organizaciji delovnega ljudstva borila z vsemi metodami in se posluževala najhujšega terorja.

Vodstvo takratne Jugoslavije, ki jo je predstavljala srbska monarhija in generaliteta z buržoaznimi privrženci, je kmalu spoznalo močno nevarnost nove organizacije delavskega razreda. 58 komunističnih poslancev v skupščini je pomenilo močno oporo organizaciji, hkrati pa tudi nevarnost nedemokratičnemu režimu. Zakon o zaščiti države leta 1921 je postavil takrat-

no Komunistično partijo Jugoslavije izven zakona in odvzel mandate vsem 58 komunističnim poslancem. To je bil prvi zelo hud udarec, ki je za več let onemogočil komuniste v boju proti izkoriščanju in ropanju delavskega razreda.

Po letu 1921 z zakonom o zaščiti države se je začelo preganjanje komunistov. Hkrati pa je nastopila tudi doba krize v delu in vodstvu Partije. Medtem ko so v vodstvu zganjali razne frakcijske borbe in modrovali, so na terenu kadri delali, kakor so mogli in znali. Obdobje od l. 1921 do 1928 pomeni čas revolucionarnega nazadovanja v delu. Toda kljub temu komunisti niso mirovali. Poskušali so z drugimi organizacijskimi oblikami prek neodvisne delavske partije, neodvisnih sindikatov in na drug način legalizirati delavsko gibanje. Hkrati pa se je organizacija utrjevala in čistila raznih socialdemokratskih teženj, ki so izvirale še iz časov pred prvo svetovno vojno. Nove okoliščine in novi pogoji boja so zahtevali nove zamisli in novo boljše in konkretnejšo obdelavo družbeno-političnih problemov s stališča marksistične znanosti.

V letu 1928 je prišlo do močnega revolucionarnega poleta v neodvisnih sindikatih in komunističnih organizacijah. Z monarhofašistično diktaturo leta 1929 je bil zadan nov hud udarec delavskemu razredu, s tem da je bil z uničenjem njegovih najboljših voditeljev, ki so jih ubili ali pa zaprli, ob vodstvo. V teh hudih dneh težke preizkušnje se je pokazalo, da ima Komunistična partija Jugoslavije zveste in vdanе člane. Buržoazni režim monarhofašistične diktature je podivjano besnel. Na streliščih in v ječah ter v boju so umirali junaki za idejo socializma.

Kljub hudemu terorju je partija bila z ljudstvom in šla vedno z njim. Čeprav je bilo vodstvo v inozemstvu, niso prenehali boji proti sovražni buržoaziji in delo med ljudskimi množicami. Partija se je tako utrjevala in hkrati očistila raznih frakcijskih. Zaradi močnega revolucionarnega gibanja je pripravljena dočakala velike zgodovinske dogodke, ki so prišli nad Evropo in hkrati tudi nad takratno Jugoslavijo. Da dokažejo jugoslovanski komunisti internacionalno solidarnost v boju za pravice španskega ljudstva, so šli v Španijo. Od 1300 jugoslovanskih komunistov jih je 600 padlo na španskih bojiščih v boju proti sovražniku španskega ljudstva.

V začetku leta 1937 s prihodom tov. Tita se je začelo za Komunistično partijo Jugoslavije novo obdobje. Partija je postala močan politični činitelj. Nove organizacije so se širile po vsej državi. Zrasli so novi revolucionarni kadri. Kmalu po prihodu tov. Tita na vodstvo KPJ so se začeli zbirati nad Evropo temni oblaki fašistične nevarnosti. Nemški in italijanski fašizem sta se pripravljala na pohod. Avstrija je bila nasilno priključena k Nemčiji. Na vrsti je bila Češkoslovaška, septembra leta 1939 pa napadena Poljska. Fašizem je

vojaško zlomil Poljsko. To je bil uvod v novo svetovno tragedijo — II. svetovno vojno.

V novih pogojih neposredne vojne nevarnosti pred prodirajočim fašizmom je tov. Tito delo Partije usmeril tako, da je prešla povsod v prve vrste vsega revolucionarnega gibanja. Ilegalno delo je zamenjalo legalno delo najbolj množičnih oblik, v cilju, da se prepreči nacionalna katastrofa, ki so jo pripravljali vladajoči krogi z dvora in njim naklonjena buržoazija.

Takratna Jugoslavija je pristopila k trojnemu paktu fašističnih držav: Nemčije, Italije in Japonske. Vstaja 27. marca leta 1941 in odpor proti državni kapitulaciji pred silami osi, sta bila predvsem rezultat prejšnjega političnega dela in akcije Komunistične partije, ki je iskala na čelu delovnih množic pot pred veliko nevarnostjo. Ogromne demonstracije po ulicah Beograda in drugod so do kraja prestrašile takratno vladno, da je odstopila od pakta sil osi. Vojna je postala neizbežna.

V zgodnjih jutranjih urah 6. aprila 1941 sta Hitler in Musolini napadla Jugoslavijo brez vojne napovedi. 56 nemških, italijanskih in madžarskih divizij je z vseh meja razen z Grčije napadlo Jugoslavijo. V divjaško bombardiranem Beogradu je prvi dan vojne bilo ubitih čez 10.000 ljudi. Kraljevina Jugoslavija je v 14 dneh popolnoma propadla, kralj in vodstvo sta pobegnili v inozemstvo.

Za jugoslovanske narode so se začeli najtežji dnevi zgodovine. Okupatorji so surovo zagospodarili od Triglava do Kajmakčalana. V teh težkih dneh je ostala zvesta ljudstvu le Komunistična partija, ki se je takoj po okupaciji začela pripravljati na veliko akcijo — na velika dejanja.

Komunistična partija je iz blata dvignila nacionalno zastavo naših narodov, v katerega so jo vrgli bivši oblastniki. Hkrati pa je razvila in visoko dvignila zastavo ljudske revolucije. Na razglas CK KPJ se je 22. VI. 1941 začela oborožena vstaja jugoslovanskih narodov. V boju z okupatorjem vse sile za izgon okupatorja — s temi gesli se je začelo. Komunistična partija je brez oborožene armade in orožja, brez skladišč municije in hrane, zvesta svojemu ljudstvu začela boj na življenje in smrt — težak, dolg in krvav boj z okupatorji. Preko 12.000 članov Komunistične partije in preko 30.000 mladih komunistov skojevcev se je takoj odzvalo klicu vodstva organizacije za osvoboditev domovine.

Z vstajo julija 1941 se je začela legendarna epopeja ljudske revolucije pod vodstvom Komunistične partije Jugoslavije. Razvoj vstaje je šel svojo zmagovito pot kljub velikim žrtvam med najboljšimi komunisti. Vstaja je vedno bolj plamenela ter kmalu zajela vso okupirano Jugoslavijo. Največ žrtev in brezprimernega junaštva v boju so pokazali komunisti in komunistična mladina. Velike sovražne ofenzive so vedno propadle. Boji velikih

obsegov na Sutjeski, ob Neretvi, boji na Kozari, pa v Makedoniji in Sloveniji, streljanje talcev in umiranja po koncentracijskih taboriščih, vse to ni uničilo odpora našega ljudstva. Nasprotno, iz najhujših bojev so se naše enote prekaljene in ojačane vračale na nova bojišča. Iz prvotnih malih partizanskih enot se je med ljudsko revolucijo in nacionalno osvoboditvijo razvijala in rasla ljudska armada, hkrati z njo pa nova ljudska oblast.

Štiri leta trajajoči boj jugoslovanskih narodov, ki mu je po silovitosti in po obsežnosti, po širini in po globini težko najti primer, je imel vse lastnosti nacionalne osvobodilne vojne. Istočasno pa se je uresničeval in razvijal tudi proces revolucionarnih sprememb v odnosih med razredi in med narodi, v sistemu političnih organov, v organizaciji družbe in v zavesti ljudi. Ta globoka ljudska revolucija je že med vojno reševala temeljna načela bodoče ljudske demokratične države. Tudi v težkih pogojih ustvarjenja nove družbene ureditve pripada komunistom vodilna vloga.

Komunistična partija Jugoslavije je povedla naše narode do zmagovitega konca v drugi svetovni vojni. Prav zaradi tega je izšla Partija iz vojne in revolucije kot edina splošno priznana in vsenarodna vodilna politična sila. Zaradi zaupanja, ki si ga je v ljudskih množicah pridobila v času osvobodilnega boja in ljudske revolucije, je bilo mogoče takoj po osvoboditvi pristopiti k velikim reformam v cilju utrjevanja nove družbene politične ureditve. Začela se je doba velike socialistične preobrazbe. Pred našim ljudstvom in pred komunisti se pojavljajo nove velike naloge gospodarske in družbene obnove.

Vojno opustošenje in težka dediščina gospodarske, kulturne in socialne zaostalosti niso za Partijo in za ljudstvo bili nič težji nego sama vojna. Toda Partija in ljudstvo sta šla enotno iz težav v težave, iz vojne v gospodarsko obnovo. Mobilizirani je bilo treba vse človeške in materialne sile za veliko akcijo v gospodarski in družbeni preobrazbi dežele.

Komunisti in naše vodstvo so pod zelo težkimi pogoji hitro in uspešno dvigali gospodarsko zaostalost nove ljudske države, hkrati z gospodarskim razvojem so se razvijali tudi novi socialistično družbeni odnosi med ljudmi.

Smela politika nacionalne neodvisnosti in suverenosti, prežeta z aktivno koeksistenco ni bila po volji nekaterim voditeljem drugih držav. Nova Jugoslavija je dobivala udarce z zahoda in vzhoda. Največ težav ji je povzročil Informbiro po letu 1948. Kljub hudi gospodarski blokadi in grožnjam z orožjem je ostala Komunistična partija enotna in monolitna. Razni napadi so naše komuniste še bolj utrdili, hkrati pa jih silili h študiju in analizam do zadnjih podrobnosti našega družbenega razvoja. In posledice informbirojevskih napadov so bile konkretne nove akcije, ki so odsevale v razvoju novih demokratičnih oblik. Kje na svetu imajo tako globoko in resnično demokratično družbeno ureditev, kot je pri nas?

Politika naše Partije je vsem dobro znana. Nočemo pripadati nobenemu bloku ne za zahodu ne na vzhodu. Na pozorišču

Spomenik
na Poljani

»Na tem delu slovenske zemlje so 14. maja 1945 enote slovenske XIV. proletarske divizije Borisa Kidriča v bratski bojni zvezi s III. jugoslovansko armado zmagale v poslednji veliki osvobodilni bitki druge svetovne vojne...«

mednarodnih dogodkov in v reševanju problemov med državami vselej podpiramo tisto stran, ki se bori za napredne in demokratične cilje. Jugoslavija dosledno spoštuje demokratična načela Organizacije združenih narodov in daje veliko moralno oporo azijskim in afriškim deželam v njihovem boju izpod kolonializma. Taka politika naše Partije v sedanjem času najbolj koristi internacionalnim interesom delavskega razreda.

Kljub nadaljnjemu klevetanju našega partijskega vodstva v današnjih dneh gre Jugoslavija pod vodstvom komunistov svojo zmagovito pot gospodarskega in splošno družbenega razvoja. Prepričani smo, da bo naša Partija oziroma Zveza komunistov nekoč triumfirala kot organizacija, ki ni nikdar izdala interesov delavskega razreda in internacionalnih koristi proletariata vsega sveta.

Še nekaj o delu Partije in komunistov na področju Mežiške doline — ravske občine.

Partijsko življenje v Mežiški dolini se je po zaslugi komunističnega revolucionarja Lovra Kuharja — Prežihovega Voranca začelo razmeroma zgodaj. Že 1. maja 1920, pred kongresom Komunistične partije Jugoslavije v Vukovaru, je bila na Ravnah ustanovljena partijska organizacija. Ta

kratna ravska organizacija se je zelo hitro razširila in je štela ob razpustu po Obznani 80 članov.

Na kongresu v Vukovaru 1920 je ravska organizacija zastopal kot delegat Anton Metarnik. Ravski delegat je na konferenci prebral resolucijo, v kateri je njegova organizacija zahtevala pravilno rešitev koroškega vprašanja. Kongres je resolucijo sprejel. Komunistična partija Jugoslavije se je že takrat jasno in odločno postavila na stališče priključitve Koroške k Jugoslaviji. Vodila je tudi borbo proti nemškemu pritisku na slovenski živelj.

Kljub težkim okoliščinam po letu 1921 je ravska organizacija nadalje delovala. Preko meje je organizirala kanale za prehod ljudi in prenašanje literature. L. 1924 je policija zaradi izdaje aretirala vse komuniste ravske organizacije na čelu s Prežihovim Vorancem. Ker jim niso mogli dokazati obstoja kanala iz Jugoslavije v Avstrijo, so jih izpustili. Za boljše povezavo širšega terena je imela Partija na Ravnah postojanke ali imenovane 'pункte' na Prevaljah, na Lešah, na Holmcu, na Pohorju, v Vuzenici in v Velenju. Te postojanke so služile v glavnem za boljše funkcioniranje tajnih kanalov preko državne meje v Avstrijo. Tudi delo takratnih ravskega komunistov v drugih orga-

Ivan Kokal:

Spomini na delo organizacije »Sever«

Prva svetovna vojna je razdejala avstro-ogrsko monarhijo, ki je bila cokla malim narodom, prav posebno pa narodnostnim manjšinam. Štiriletna vojna od 1914 do 1918 je pokazala vso trhllost avstroogrškega imperializma, ki se je popolnoma razkrinkal pred narodi bivšega imperija. Vpliv oktobrske revolucije je sicer dosegel tudi avstroogrške dežele, saj imamo dovolj primerov, kako so vojaki poizkušali obrniti orožje proti izkoriščevalski vladajoči klikki. Spomnimo se dogodkov v Boki Kotorski, Judenburgu in Murauu, prebegov na frontah v nasprotni tabore itd. Rdeča republika pri Ahacu na Prevaljah, h kateri se bom še vrnil, je bila tudi takšen revolucionaren poizkus v tistem razburkanem času, ko se je oblast valjala po tleh, pa ni bilo nikogar, ki bi jo bil uveljavil.

Velika država z 62 milijoni prebivalcev je razpadla na manjše države, nekatere obmejne pokrajine pa so vzeli sosodje.

KPJ, ki bi odmeve revolucije v daljni Rusiji ter nezadovoljstvo in trpljenje štiriletne vojne znala izkoristiti za zavojevanje oblasti, v teh prevratnih dnevih še ni delovala. Malomeščanska socialdemokracija ni imela niti smisla niti cilja, da bi prevrat izkoristila za spremembo družbenega sistema. Kljub nekaterim revolu-

nizacijah, predvsem v 'Svobodi', je imelo zelo dobre uspehe.

Na volitvah leta 1927 je delavstvo Mežiške doline pod vplivom komunistov nastopilo z enotno listo. Na konferenci na Prevaljah je bil za nosilca liste postavljen Prežihov Voranc. Komunisti so na teh volitvah dobili 44 % vseh oddanih glasov, kar je bil edinstven primer za vso Jugoslavijo, saj je v tem času partijska dejavnost preživljala težko krizo svojega ilegalnega dela.

Na III. kongresu Komunistične partije Jugoslavije leta 1926 v Beogradu je bila Mežiška dolina zastopana s 180 člani. Na volitvah leta 1927 pa je na področju današnje ravenske občine dobila 1747 glasov (v Beogradu samo 600, čeprav je bilo 800 komunistov).

Ravenska partijska organizacija pod vodstvom Prežihovega Voranca je za volitve leta 1927 izdala poseben proglas izredno revolucionarne vsebine. V proglasu so komunisti poleg razlastitve veleposestniške zemlje, tovarn itd. navajali tudi zahtevo po slovenski narodni samostojnosti. Tega ni storila do takrat nobena organizacija, niti sama Komunistična partija Jugoslavije. Leta 1927 je bila takratna občina Guštanj v rokah komunistov.

Mežiška dolina je takrat slovela kot trdnjava socialne demokracije. Komunisti so socialne demokrate tako razbili, da si nikoli več niso opomogli. Pa ne samo to, razbijali so shode demokratom, orjunašem in klerikalcem v njihovih lastnih trdnjavah.

cionarnim poizkusom, da bi si ustvarili republiko, smo se Slovenci, ki smo si še morali utrjevati severno mejo proti Avstriji, s Hrvati pridružili kraljevini Srbiji. Nastala je kraljevina SHS s pestrim narodnostnim sestavom. Le večji narodi so dobili pravico, da so smeli svoj materni jezik uporabljati v šolah in uradih, medtem ko so manjši narodi ostali tudi brez teh osnovnih pravic. Prišli smo vsi skupaj iz »avstroogrškega dežja pod jugoslovanski kap«. Menjali smo samo gospodarja, izkoriščanje pa je ostalo. Nova država svojim državljanom ni dala prave svobode niti dovolj kruha; narodnostnih vprašanj ni reševala, ampak raje netila sovražstvo med svojimi narodi.

Po končani vojni so prihajali iz ujetništva in razbitih front izmučeni, sestradani, bolni in ranjeni vojaki. Mnogi so doživeli razočaranje še doma, če jim je vojna opustošila domove. Doma so jih čakale sestradane in gole družine. Nezadovoljstvo je bilo tu.

Zaradi tega ni čudno, da so vdirali v trgovine in razna skladišča ter si vzeli in dali ljudstvu na razpolago, kar so našli. Pokazalo se je, da različna skladišča le niso bila tako prazna, kot so razni trgovci prepričevali potrošnike, ki so hodili od trgovine do trgovine in moledovali za

Vsi ti argumenti govore o veliki vitalnosti Partije v Mežiški dolini pred 32 leti. Nedvomno je za tako uspešno dejavnost največ zaslug pripisati komunistu, revolucionarju in pisatelju Prežihovemu Vorancu, deloma pa tudi objektivnim razmeram že takrat močno razvite industrije v Mežiški dolini.

Leta 1930 je v Mežiški dolini prišlo do množičnih aretacij. Aretirali so okrog 40 ljudi, Prežihovemu Vorancu pa je uspelo pobegniti v inozemstvo. Tako je zaradi krvavega terorja monarhofašistične diktature propadla ena najboljših partijskih organizacij v Sloveniji.

Komunistična partija Jugoslavije je v minulih 40 letih vedno bila in ostala neolčljivo povezana z usodo jugoslovanskih narodov. Prekaljena v krvi in ognju je vedno stala na čelu ljudstva in mu utirala težko pot k velikemu cilju. Ko današnje dni praznujemo slavno obletnico, se hkrati globoko klanjamo spominu ubitih, padlih in umrlih komunistov-revolucionarjev, ki so dali svoja življenja samo zato, da bi bilo življenje enkrat res vredno človeka.

In v tej viharni slavni zgodovini Komunistične partije Jugoslavije so tudi komunisti Mežiške doline s Prežihovim Vorancem dali svoj častni delež.

Naj živi Zveza komunistov Jugoslavije!

Naj živi generalni sekretar ZKJ tovariš Tito!

Naj živi socialistična Jugoslavija!

najnujnejšo hrano in obleko. Razumljivo je, da se je ljudstvo zneslo nad brezvestnimi kapitalističnimi mogotci, ki so prikrivali sestradanemu človeku najpotrebnejše življenjske potrebščine.

V tistem času se je iz italijanskega ujetništva vrnil v naš kraj Prežihov Voranc, kateri pa je seveda to takrat sicer nujno »revolucionarno« dejavnost ocenil za anarhično dejanje.

Med nezadovoljnimi delavci, katerim nova država ni dala niti tega, kar je bilo neobhodno potrebno za življenje in med siromašnimi bajtarji, ki od svoje zemlje niso mogli živeti, ni bilo težko najti revolucionarnih ljudi. Z Ivanom Ditingerjem, kateri je prišel iz Nemčije, kjer je bil nekaj let zaposlen, je Prežih ustanovil leta 1919 KP, ki je delovala v Mežiški dolini pod imenom »Sever«. Hitro se se vključili domačini. Med prvimi so bili: Matija Gradišnik-Tiče, Jože Zori, Franc Lepko, Anton Metarnik, ki je bil delegat na kongresu v Vukovaru, od koder je prinesel smernice za nadaljnje delo.

Navajam prepis pisma, katerega mi je 30. VI. 1948 poslal Lovro Kuhar in se glasi:

»Pridi enkrat konec tedna gor, pogovorila bi se, kaj naj vaša guštanjska organizacija stori glede kongresa KPJ, ker je bila ona izmed šestih komunističnih organizacij, ki so bile iz Slovenije zastopane na ustanovnem kongresu KPJ leta 1920. To je zgodovinska celica. Mislim, da se mora nekje to poudariti.«

Po vukovarskem kongresu leta 1920 se je Partija razširila in prodrla na kulturnoprosvetno področje, da je lahko izvajala svoje naloge kljub »obznanam«, ki so zatirale revolucionarno miselnost in delo.

Spominjam se, da sta imeli Partija in SKOJ nalogo, naj vplivata na svoje člane, da bi aktivno sodelovali pri Svobodi, sindikatih in drugih organizacijah in društvih. V našem kraju smo člani KP in SKOJ to dobro izpeljali. Svoboda, ki je bila najbolj množična organizacija na Ravnah — v takratnem Guštanju — je bila popolnoma v naših rokah. Imela je dramsko, telovadno, pevsko in tamburaško sekcijo. Godba na pihala je bila sicer tovarniška, a popolnoma pod vplivom Svobode, Svobodo pa je, kot je bilo že rečeno, vodila KP.

Vse sekcije Svobode so bile zelo delavne. Dramska skupina je običajno vsak mesec naštudirala po eno igro, kolikor je ni ovirala pri delu takratna oblast. Igre so vadili pri Hladeju (danes Prežihova ulica št. 7) v tovarniški konferenčni sobi, kjer se je takrat odvijalo domala vse kulturno in politično življenje. Tam so bili v letih 1926/27 tudi esperantski krožki, katere je oblast dovoljevala. Esperanto pa je bil le pretveza, da so se komunisti — člani KP in SKOJ ter simpatizerji lahko sestajali in dojemali osnovne pojme marksizma-leninizma. Na teh sestankih je predaval Ivan Teršek, ki je bil idejno najspodobnejši komunist v našem kraju.

Na dvorišču pri Hladeju je v poletnih mesecih ob ugodnem vremenu pridno vadila tudi telovadna skupina Svobode, ki je s svojimi nastopi poživiljala prireditve in skrbela za njihovo pestrost. Med svobodaše je privlačevala mladino kot protitež Sokolskemu društvu. Ob slabem vremenu in v zimskem času so telovadili v »ruski« baraki, katero so delili s Sokolskim društvom. »Ruska« baraka je stala nekje tam, kjer je sedaj vhod v Železarno in paviljon glavnega vratarja. Postavili so jo med vojno in v njej nastanili ruske ujetnike. To je bil v takratnem Guštanju največji prostor. Uporabljali so ga za kulturnoprosvetno dvorano, kjer so bile igre in telovadne akademije vse dotlej, dokler niso Sokolsko društvo in Slovenski fantje postavili svojih domov.

Delavnost guštanjske Svobode in godbe na pihala se je prav posebno pokazala na zadnji manifestaciji Mežiške doline 1. 1927, ko smo proslavili razvitje prapora Svobode v Mežici. Slavnost je trajala dva dni in so na njej sodelovale vse sekcije naše Svobode. Prišle so delegacije iz Maribora, Velenja, Trbovelj, Zagorja in Hrastnika. Na tej proslavi je govoril član pokrajinskega komiteja KP Weinberger iz Zagorja in skojevec Rancinger. Vsa Mežica je bila v cvetju, razpoloženje pa takó borbeno, da je bil to eden najlepših dni iz časa revolucionarnega gibanja v naši dolini. Seveda so se govorniki morali pozneje zagovarjati na sreskem načelstvu zaradi svojih revolucionarnih govorov.

V tem letu smo tudi zadnjikrat v stari Jugoslaviji slovesno proslavljali naš delavski praznik — 1. maj. Kljub temu, da nas je ovirala žandarmerija, smo na večer pred 1. majem priredili dramsko predstavo in streljali z možnarji. Pri streljanju se je zgodila nesreča. Železarji so streljali na Čečovju, nekje tam, kjer stoji sedaj stolpnica in oznanjali delavski praznik. Ker je nekoliko deževalo, je stari Leopold Lerh stiskal k sebi posodo s smodnikom, da se smodnik ne bi zmočil, in kadil svojo običajno cigaro. Na nesrečo pa mu je utrinek padel v smodnik, ki je seveda eksplodiral in Lerha močno opekel po obrazu, rokah in prsni, da je bil ves črn in brez brk, obrvi in las. Ker od bolniške blagajne seveda ne bi ničesar dobil, so tovariši takoj zbrali denar in ga spravili k zdravniku ter poskrbeli, da je dobil zdravila.

Na sam praznik je popoldne šla povorka z godbo na čelu na Prevalje, kjer so se nam pridružili knapi z Leš ter delavci in mežiški rudarji s Prevalj. Ko smo prišli na Prevalje, smo tam zborovali. Popoldne smo se vrnili v Guštanj, kamor so nas spremljali rudarji in delavci z Leš in Prevalj. Kljub temu, da so nas žandarji ovirali, preganjali in ustavljali povorko, smo popoldne zborovali na »jarmaćem«. Po govorih je bil telovadni nastop, pa tudi ostale skupine Svobod so pokazale svoje delo. Ves Guštanj je bil okrašen s spomladanskim cvetjem. Najbolj pa so se odlikovali posebno v povorki kolesarji, ki so si kolesa ovili z rdečimi trakovi in okrasili s cvetjem. Prav vsi, ki so prišli na proslavo, so nosili rdeče nageljne.

Leta 1927 sta bila Partija in SKOJ pri nas že zelo močna in sta imela v našem

kraju in vsej Mežiški dolini res množični značaj in situacijo v rokah. To so pokazale tudi občinske volitve tega leta. Kandidirali smo za župana sicer socialdemokrata, toda delavca Luko Juha, ki je prodrl in postal guštanjski župan.

Sestojanuarska fašistična diktatura leta

Ivan Kokal

1929 je hotela popolnoma preprečiti delovanje KP, ki se je morala umakniti v popolno ilegalo. Da se člani KP in SKOJ ne bi mogli udeleževati v množičnih organizacijah in društvih, so prepovedali vse delavske organizacije. To je bil za Partijo težak udarec. V tej krvavi borbi z vojno-fašistično diktaturo smo izgubili šest sekretarjev SKOJ, sekretarja KP Džuro Džakovića, katerega so zverinsko ubili na jugoslovansko-avstrijski meji severozahodno od Maribora in še več članov CK KPJ. Na tisoče komunistov pa je hiralo v najtežjih zaporih širom predaprilske Jugoslavije. KP pa kljub najhujšemu zatiranju ni prenehala z delom. Ker se člani niso mogli sestajati, je bila tembolj potrebna tiskana beseda, ki bi ljudstvu prikazovala skrajno surovo divjanje kraljevske policije. Ker pa propagandne literature ni bilo mogoče tiskati v Jugoslaviji in se je tudi CK KPJ nahajal na Dunaju, so tam tiskali v slovenščini in srbščini razni propagandni material, ki pa ga je bilo treba spraviti iz Avstrije v Jugoslavijo in naprej v industrijske centre. To važno nalogo je dobila organizacija »Sever« in jo tudi vestno izvrševala, kar lahko potrdi naš takratni sodelavec in funkcionar KPJ France Klopčič. On sam je večkrat prihajal k nam in v skritih kotih naše doline prevzemal propagandni material ter ga odvažal v notranjost države.

V splošni gonji proti KPJ in revolucionarnemu pokretu, je prišla na vrsto tudi organizacija »Sever«. Da bi jo čim temeljiteje zatrli in razbili, so začeli pri vodstvu.

Prežihov Voranc pa je bil v Guštanju

tako vplivna osebnost, da ga domača žandarmerija ni aretirala. Kraljevska oblast je poslala ljubljansko tajno policijo, da bi Voranca prijeli, zmašili v avto in ga kar najhitreje odpeljali, še preden bi domačini sploh opazili, kaj se je zgodilo. Toda to jim ni uspelo. Okoli 8. ure zjutraj 16. maja 1930 so se pripeljali policisti v Guštanj. Tisti čas je Voranc šel iz svoje pisarne proti trgu. Nekje blizu gasilskega doma ga je srečal lepo oblečen tuji gospod in prav njega vprašal, kje je pisarna Bratovske skladnice, kjer dela Kuhar Lovro. Voranc mu je uslužno pokazal smer proti tovarni in svoji pisarni ter mu zagotovil, da bo tam Kuharja sigurno našel. Sam pa je takoj zaslutil nevarnost, da bi ta tujec mogel biti tajni policist, ki ga je prišel aretirat. Hitro je šel naprej v trg in se zatekel h gostilničarju Francu Lečniku. Prosil ga je, naj ga skrije, da ga ne bodo našli.

Takrat se je Franc Lečnik pokazal resničnega patriota svojega domačega kraja in dobrega prijatelja svojemu rojaku Vorancu. Kljub temu, da mu je bila stara jugoslovanska oblast močno pri srcu, mu je vendar bil še bližji domačin — čeprav komunist — Voranc, kateremu je pretila nevarnost. Gnal ga je v skedenj in skrivil v kot, kjer je bil velik kup plev. Res ni nikomur prišlo na misel, da bi se bil Voranc mogel skriti v plevah. Ker so nekateri videli, da je Voranc šel k Lečniku, so pregledali vso hišo. V kleti so preobrnili vse sode, premetali na podstrešju vso staro šaro, preiskali hleve in gospodarsko poslopje. Toda v kup plev niso pogledali in Voranca niso našli.

Po preiskavi je šel Lečnik k Vorancu in mu povedal, da je nevarnost minila. Voranc je poslal Lečnika po Antona Čopa, s katerim je moral urediti razna finančna vprašanja Bratovske skladnice in Posojilnice. Pri posojilnici je bil Čop blagajnik, Kuhar pa predsednik. Čop je šel v pisarno Bratovske skladnice k bolniškemu pregledniku Rajku Kotniku in z njim uredil, kar mu je Voranc naročil. Rajko Kotnik, ki je bil potem res nekaj mesecev zaprt, ker so ga sumili, da je vedel za Vorančev politično delovanje, se je zelo prestrašil njegovega obiska oziroma tega, da Čop ve, da je on vede ali nehote sodeloval z Vorancem.

Čez dan je Voranc nekako uredil in predal zlasti svoje posle v Posojilnici. Potem pa je poslal Lečnika k sedlarju Maksu Žagarju in čevljarju Raspetu ter naročil, naj se oborožita in pripravita, da ga bosta ponoči spremljala čez Strojno na jugoslovansko-avstrijsko mejo.

Pol ure pred polnočjo 16. maja 1930 so šli na pot in Voranc je srečno prišel čez mejo. Kot je Voranc pozneje, ko se je po osvoboditvi vrnil v domovino, sam pripovedoval, sta jih pri Pringlcu (sedaj Ob Meži med hišama s številčkama 4 in 5) srečala orožnika Pajenk in Mežnar, ki sta patroljirala. Vendar sta šli obe skupini ena mimo druge, kot da se ne poznajo. Voranc je bil prepričan, da sta se žandarja bala Žagarja, ki je bil pravi velikan, močan kot medved in tudi zelo pogumen.

Žagar je naslednje jutro v svoji delavnici šival komat, kot da je mirno prespal noč in si po svoji navadi pri delu prepeval. Žandarji so ga pustili pri miru in vse

Oto Hafner:

Hudič v jeklu

Med največjimi škodljivci kvalitetnega jekla je vodik — Kako se ga ubranimo?—

Poleg drugih plinov je tudi vodik topljiv v tekočem in trdem železu. V sledečem sestavku hočem prikazati njegov kvarni vpliv na jekla ter različne poizkuse, kako ga odstraniti iz jekla, ki so že več ali manj onečiščena z vodikom.

Raziskovanja o vplivu H_2 na jeklo so že pokazala določene rezultate, vendar pa še ne moremo postavljati točnih in končno veljavnih ugotovitev, temveč obstajajo razne teorije, ki si v nekaterih pogledih nasprotujejo. V glavnem pripisujejo vodik priznani metalurgi, da je povzročitelj kosmov in lasnih razpok zlasti v proizvodnji nizko in srednje legiranih jekel ter Armco železa. Zlasti elektro jekla so zelo občutljiva za kosmičavost, kar homo videli v nadaljnjem izvajanju. Pokazalo se je, da so kosmičavosti izredno podvržena kromova Cr-Ni, Cr-Ni-Mo in Cr-W jekla s srednjim % C.

Kosmičavost ali kot to tudi imenujemo — pegavost jekla se pokaže na prelomni ploskvi, ki se po barvi močno razlikuje od ostale zlomnine. Tudi rise prištevamo med kosme, ki potekajo vedno v smeri obdelave. Velikost risov ali kosmov je različna, včasih doseže velikost dlani, pa tudi ploskve v velikosti krožnika niso redke. Mikroskopska preiskava nam pokaže, da so kosmi vedno fine notranje razpoke. Te razpoke se s kaljenjem še znatno povečajo in ni redek primer, da komad na tem mestu počí.

Poleg CO , N_2 in O_2 se tudi H_2 zelo rad topi v raztaljenem jeklu, čigar topnost hitro pada z ohlaiditvijo taline proti njenemu strjevališču.

V raznih večjih inozemskih elektro jeklarnah in v zadnjem času tudi pri nas posvečajo vodikom že dalj časa večjo po-

zornost. Z raznimi preizkusi so ugotovili možnost »okužbe« taline z vodikom bodisi hote z uvajanjem plina vodika ali vodne pare direktno v kopel v času oksidacijskega procesa ali pa še kasneje med rafinacijsko oziroma dezoksidacijsko periodo. Dobili so zelo različne rezultate. S H_2 onečiščena jekla so vlivali najprej v skrbno očiščene kokile, katerih notranjost je bila gladka, brez raznih oksidnih primesi, plašči in lijaki pa so bili suhi. Jeklo se je kljub visokemu vodikom lepo vllilo brez vodikovega kipenja. Drugi del iste šarže so pa vlivali v nečiste kokile (rjaste, močno lakirane) in tedaj se je pojavilo burno vodikovo kipenje (šarža ni posedla, pač pa je talina kipela čez kape), ki so ga izzvali kovinski oksidi in plini pre-maza:

Z nastajanjem vodenih mehurčkov se je sprožila difuzija vodika in na ta način je nastalo vodikovo kipenje. Dokler je bil raztopljeni vodik v jeklu v nekakem ravnotežju, tako dolgo se ni sprožila omenjena reakcija, brž ko se je to ravnotežje porušilo, je prišlo do vodikovega kipenja. Torej lahko določena koncentracija FeO v jeklu vedno izzove vodikovo kipenje. Dobro dezoksidirane šarže z Al in Si navadno nimajo vodikovega kipenja. Zelo poželjno bi bilo, da bi imeli kak element oziroma kako ferroleguro, ki bi vezala H_2 v jeklo v stabilen kompleks, vendar pa v jeklarstvu za sedaj še ne poznamo takega sredstva.

Ako jeklo ni tako močno nasičeno, da bi prišlo do vodikovega kipenja, tedaj se jeklo istočasno strjuje z raztopljenim vodikom v njem. Pri prehitri ohlaiditvi

takšnega jekla pride po naknadni termomehanski obdelavi do kosmičev. To si razlagamo tako, da se v jekleni talini raztopljeni H_2 ni imel časa odstraniti iz vlitih blokov zaradi prenagle ohlaiditve. V blokih zaostali H_2 se je po medkristalnih prostorčkih začel združevati v molekule vodika, ki zaradi svoje velikosti niso mogle več potovati po teh malih medkristalnih prostorčkih, temveč se je število molekul neprestano večalo. Iz nastajajočih molekul H_2 se je začel izvajati vedno močnejši pritisk na stene kristalov, ki je povzročil komaj vidne lasovine, katerih je vedno več, kar pač zavisi od stopnje zasičenosti vodika v talini in od hitrosti ohlaiditve.

Kot že omenjeno, nimamo potrebne snovi, da bi vezala vodik nase in s tem preprečila kvarno delovanje vodika na jeklo, zato pa mora jeklar toliko bolj paziti, da ne dobi previsokih koncentracij H_2 v talino v času procesa v peči. Pojav kipenja vodika se kaže zlasti v deževnih pomladnih in poletnih mesecih. Zlasti ugoden čas za kipenje vodika je v toplih in vlažnih dneh, ko je v ozračju visok odstotek atmosferske vlage. V poštev pridejo najrazličnejši nosilci vodika, katere z nevednostjo ali malomarnostjo lahko dobimo v peč. Tako n. pr. je nujno, da je vložek vedno suh. Zlasti neugodno je v zimskih mesecih, ko je na njem sneg in led. Vendar to še ni toliko nevarno, ker se na ta način dospeli vodik skoraj ves izloči v periodi ogljičnega kipenja — kuhanja šarže. Priporočljivo je, da ne mečete v peč med oksidacijsko periodo mokre rude in apna, ki je že razpadlo oziroma ki se je že navzelo atmosferske vlage. Isto velja za jedavec, kremenčev pesek, karborit in

je ostalo tiho, le Voranca ni bilo več v Jugoslaviji.

Ker Voranca niso dobili, so se še bolj znesli nad ostalimi politično sumljivimi ljudmi. Okrog 40 komunistov in simpatizerjev je bilo v ljubljanskih zaporih. Ko pa so bili nekateri obsojeni, so jih poslali v Beograd in Sremsko Mitrovico. Drugi so pobegnili v inozemstvo in odšli v politično emigracijo, od koder se jih večina ni vrnila. Da je bila Partija pri nas močna, je razvidno tudi iz tega, da je bilo 10 članov organizacije »Sever« v Moskvi, in to: 6 jih je študiralo na Komunistični univerzi narodnostnih manjšin zapada, 4 pa so delali v raznih podjetjih. Na KUNMZ so bili: Šatalcer Emerik, Blanki Ivan, Fajmut Ivan, Luter Drago, Krajger Pepi, Kokal Ivan, na delu v tovarnah pa: Zori Jože s celo družino, Teršek z ženo, Matijevec Jože, Wankmüller; prihajal pa je tja kot član Kominterne tudi Prežihov Voranc.

Takrat so zaprli tudi Ivana Ditingerja, blagajnika organizacije »Sever«. Blagajno je imel skrito v votlem hlodu v drvarnici, na katerem je cepil drva. Po osvoboditvi nam je Ditinger večkrat pripovedoval, da je vsakokrat šel cepit drva, če je opazil,

da grede proti njegovi hiši žandarji. Tako je bil naten prilično zasut z drvimi, ko so prišli žandarji in ni bil sumljiv. Ker je bil Ditinger med najbolj sumljivimi komunisti, so njegovo hišo prav posebno skrbno preiskali. Premetali so tudi drva v drvarnici in prevrnili tnalno. Iz njega so se vsuli papirji in sigurno tudi seznam članstva. Tako je policija tudi zvedela, da ima vsak član svojo številko. Člani so se med seboj sporazumevali po številkah, da niso imenovali, ali celo kje pisali svojih imen. Blagajnik pa je seveda imel oboje: imena in številke. S tem, da je policija našla blagajnikove spise, so bile izdane tudi te številke. Blagajnik Ditinger je bil takrat obsojen na 18 mesecev strogega zapore, ki ga je prebil v Sremski Mitrovici.

Žandarmerija je bila prepričana, da je zadala organizaciji »Sever« smrtni udarec.

Toda:

čim temnejše so bile noči,
tem svetleje so svetile zvezde.

Leta 1931 je partijsko življenje in delo v Guštanju zopet zaživelo. Dobili smo zopet vezo s predstavniki KPJ in naloge za

nadaljnje delo. Predani komunisti so še bolj požrtvovalno kot prej spravljalni čez mejo propagandni material in pomagali članom Partije čez mejo, da so se izognili aretacijam in mučenju v zaporih kraljevske Jugoslavije.

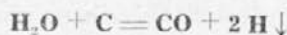
Eden za drugim so prihajali iz zaporov naši člani, ki so prestali svoje kazni. Da je bilo naše delo čimbolj skrito, smo delali po trojkah, ki pa so imele med seboj zelo malo povezave. Te trojke so vodili: Ivan Golob, Matija Bavče, Jakob Logar, Pepi Knez, Fridi Mezner, kovač Franc Krivograd. Svetovalec v ilegalnem delu je bil Franc Mezner, ki se je tudi vrnil iz zapore in aktivno ni mogel več delati. Kot bivši sekretar SKOJ v Guštanju in agilen delavec pri Svobodi je bil tako kompromitiran pri oblasti, da so mu bili žandarji stalno za petami in se je moral vsak dan javljati na žandarmerijski postaji; tudi dela ni dobil.

Tako je naše ilegalno delo teklo naprej do marca 1932, ko sem moral tudi sam zapustiti domači kraj in domovino, ki mi ni dala niti zaposlitve v mojem poklicu in oditi v emigracijo za dolgih 13 in pol let.

zdrobljeni FeSi. Tudi ostali dodatki, kot so razne ferrolegure, naj se uporabljajo vedno le v suhem in po možnosti predgretem stanju. Zelo škodljiva je tudi atmosferska vlaga, ki se pri vstopu v peč disocira:

Nastali vodik se zaradi visoke temperature raztopi v jeklu, zato je paziti tedaj, ko ni talina pokrita z žlindro. Vodna para reagira tudi zelo uspešno z ogljikom obločnega plamena:

V statusu nascendi pojavljajoči se vodik difundira na tem mestu skozi žlindro in se topi v talini. Izgotovljena šarža pa je še izpostavljena vstopu vodika v talino ob kipenju šarže v nezadostno suho ponovco oziroma zapiralni drog ter dalje ob vlivanju. Premalo suha livna plošča in livni lijak ravno tako povzročita tvorbo vodika, ki se v vroči šarži z lahkoto topi. »Okužbo« taline z vodikom povzročajo tudi razni premazi za kokile, ki vsebujejo v svoji kemični sestavi vodik. Ravno tako je tudi nevaren komprimiran zrak v cevovodih, katerega uporabljamo za naše aparate, s katerimi škropimo kokile. Ker je v cevovodih dostikrat zelo veliko vode, pomni, da moraš vedno pred uporabo aparata najprej izpihati vodo in šele nato vključiti aparat. To velja tudi za kisik, ki ga uporabljamo za oksidacijo kopeli. Tudi tukaj se nabere vlaga v ceveh, zato se naj vedno pred prepričevanjem taline izpiha vlaga iz cevi, sicer pa je še vseeno zelo problematična uporaba kisika za nekatere vrste jekla, zlasti za one, ki so močno nagnjena h kosmičavosti. Mogoče bomo imeli kdaj pozneje bolj čist kisik, da ga bomo lahko bolj brez skrbi uporabljali v oksidacijske namene.

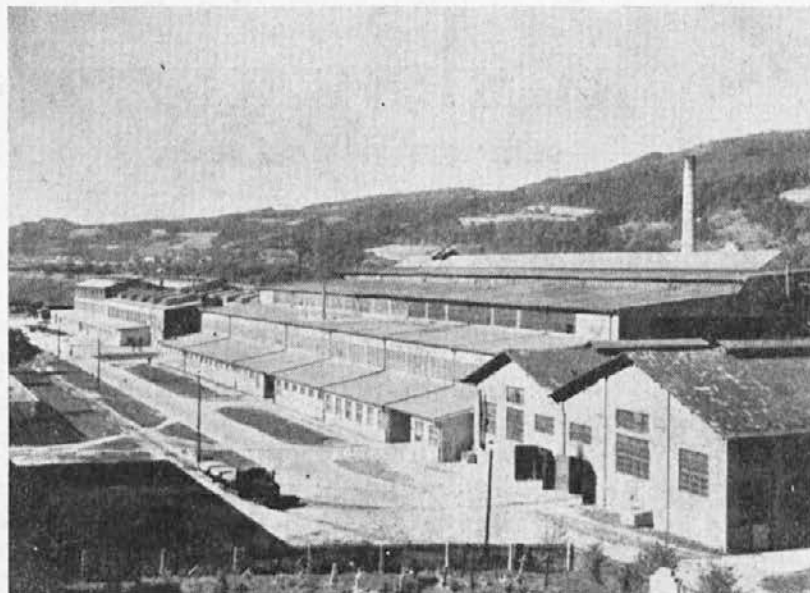
Obe zgoraj omenjeni reakciji sta endotermni, zato sta možni le pri zelo visokih temperaturah, kar pa je vedno pri jeklih z nizkim ogljikom. Glede na drugo reakcijo vidimo, da bo pri obločnih elektro pečeh nevarnost vodika vedno nekoliko večja kot pri indukcijskih pečeh oziroma pri visoko frekvenčnih pečeh.

Delno se odstrani H_2 v oksidacijski periodi, ko se tvori CO. V mehurčke CO difundira vodik, ki skupno s CO in N_2 zapušča kopel. Tudi visok FeO v kopeli pri nižjih temperaturah niža vsebnost vodika v talini, in sicer zaradi tega, ker se tvori:

Mehurčki vodne pare pa prodirajo iz taline.

Da bi se izognili vstopu atmosferske vlage med redukcijsko periodo, ustvarimo v peči redukcijski nadtlak, ki onemogoča vdor zraka in z njim atmosferske vlage v peč. To lahko napravimo samo pri jeklih z višjim ogljikom, kjer si lahko privoščimo karbidno žlindro, medtem ko pri mehkih kvalitetah tega ne moremo napraviti, zato ni priporočljivo prepogostno odpiranje vratice peči. Na vodikovo kipeenje vplivajo med drugim tudi velikost in izmere peči: globina in površina kopeli in oni del površine, ki je pod obločnim plamenom.

Jeklarna
na Ravnah

Zaradi znižanja H_2 v kopeli so nekje prepričevali kopel z dušikom in nato z argonom. Ker poznamo kvarni vpliv N_2 na končno kvaliteto, se dušika ne bi posluževali, medtem ko bi se argon dal uporabiti, če bi ne bil tako zelo drag. Izplača pa se samo za gotove specialne šarže.

Kvalitete, ki so podvržene kosmičavosti in so nasičene s H_2 , se lahko tudi zboljšajo s pravilnim mehansko-termičnim postopkom. Poizkusi so pokazali, da so z vodikom zasičena jekla pri nadaljnjem valjanju, prešanju ali kovanju ohladili navadno na zraku ter so opazili (tudi pri nas) na prelomnih ohlajenih ploskvah pegavost. Če so komad po končani termomehanski obdelavi žarili pri določeni temperaturi, so opazili, da so risi oziroma kosmiči čisto izginili ali se znatno zmanjšali po številu in velikosti. Močno vpliva na zmanjšanje kosmičavosti tudi čas žarjenja. Zgodi se, da postanejo pri krajšem žarjenju kosmiči večji, nato se pa počasi zmanjšujejo in po določenem času čisto izginejo. Zelo ugodno se je pokazalo ohlajevanje izvaljanega komada v žlindrini volni; komad je bil brez kosmičev, ko se je ohladil. Razni poizkusi z izotermičnim žarjenjem v različnih temperaturnih intervalih so pokazali tudi določene pozitivne uspehe. Najbolje je bilo žariti pri temperaturi 1000° do 1150° C. Nekoliko slabše je žarjenje pri 650° C, vendar pa je boljše kot pri 750° do 850° C. Odvisno je tudi od preseka komada in od časa žarjenja. Zelo dobre rezultate so pokazali komadi s kvadratnim presekom 80 × 80 do 100 × 100 mm pri temperaturi 650° C in pri 16 ur trajajočem izotermičnem žarjenju. Odvisnost in rezultati tega žarjenja se kažejo tudi v kemični sestavi jekla. Čim manj bo neko jeklo legirano, tem krajši je tudi čas žarjenja. Na čas žarjenja tudi vpliva velikost ingota, vendar so večji ingoti h kosmičavosti manj nagnjeni kot manjši, ker je predelava večja.

Zelo učinkovito je žarjenje na 1000° do 1150° C, vendar je slabo pri tem to, da se

zelo povečajo avstenitna zrna ter se obenem poveča tudi plast škake, kar pa zopet slabo vpliva na kvaliteto jekla. Da se temu izognemo, se mora najti vedno nekakšen kompromis, da se ne povečajo kristalna zrna jekla na eni strani, na drugi strani pa, da se uspešno izognemo kosmičavosti jekla, zato je treba napraviti več poizkusov, da se ugotovi kar najbolj ugodna temperatura izotermičnega žarjenja ter čas trajanja žarjenja.

Poizkusi pri žarjenju na temperaturo 300° C so se izkazali tudi ugodno, toda ne čisto tako kot pri temperaturi 650° C, vsekakor pa boljše kot pri temperaturi 400° in 500° C.

Žarjenje na 100° do 150° C skoraj nima smisla, ker se šele pri teh temperaturah prične pojavljati kosmičavost v večjem obsegu. Z daljšim žarjenjem pri omenjeni temperaturi število kosmov sicer pade, toda dimenzije le-teh stalno rastejo, tako da se ploskev, »okužena« s kosmi pri tem žarjenju nič ne izpremeni.

Amerikanci običajno postopajo na sledeče tri načine, da se izognejo kosmičavosti kosmom podvrženega jekla:

Prvi postopek je tak, da slečejo ingote in jih dajo v peč ter jih ogrejejo na temperaturi kovanja in počakajo, da se temperatura izravna, nato kujejo, kovan komad dajo v peč s temperaturo 850° C in zopet puste tako dolgo, da se temperatura izravna po celem bloku, potem jih počasi ohladi v peči na temperaturo ca. 300° C. Šele po tem postopku jih lahko podvržejo nadaljnji termični obdelavi.

Drugi postopek je ta, da dajejo strjene ingote v peč s temperaturo 1150° C ter jih puste dalj časa ogrevati, nato počasi v peči ohlajajo, jih še enkrat ogrejejo ter nato mehansko obdelajo, potem pa počasi v peči ohladi. Ta dva načina sta zelo draga in zamudna in zaradi tega manj uporabna.

Tretji način je dosti cenejši in bolj uporaben, zlasti za manjše tovarne. Strjene ingote puste ohladiti v kokilah na ca. 700° do 800° C, nato jih slečejo, potem jih v peči počasi ogrevajo na temperaturo 600°

**Žerjavovodje, nikdar ne dvignite bremena prej,
preden se privezovalec zadosti ne odstrani!**

RUMENE KNJIŽICE

PREDPISI IN NAVODILA ZA VARNO DELO

Konec lanskega leta so bili dotiskani varnostni pravilniki za delo na posameznih delovnih mestih ter razdeljeni po strokah med vse sodelavce.

Izšli so naslednji zvezki:

- Zvezek 2 — Varnostni predpisi in navodila za termoelektroenergetske obrate (plin-ski generatorji, parni kotli, kisikarna, acetilenske naprave)
- Zvezek 3 — Varnostni predpisi in navodila za promet, spedicijo in skladiščno službo
- Zvezek 4 — Varnostni predpisi in navodila za žerjavovodje in privezovalec
- Zvezek 5 — Varnostni predpisi in navodila za varilce in rezalce
- Zvezek 6 — Varnostni predpisi in navodila za obrate jeklarne (podrobno za vse oddelke topilnice in livarne ter za kemični laboratorij)
- Zvezek 7 — Varnostna navodila za toplo-predelovalne obrate (kovačnica, valjarna, kalilnica)
- Zvezek 8 — Varnostna navodila za mehansko obdelavo, za strojni in gradbeni remont ter za vzmetarno

Prvi zvezek: »Organizacija in dolžnosti službe delovne varnosti v podjetju ter Nabava in uporaba osebnih zaščitnih sredstev« pa bo dotiskan v letošnjem letu.

DOLŽNOST OBRATOVOVODSTEV je, da dobijo potrebne zvezke vsi sodelavci obrata in da se ustrezni zvezki takoj izročijo predvsem novo sprejetim oziroma interno premeščenim sodelavcem.

DOLŽNOST VSEH SODELAVCEV pa je, da navodila prečitajo ter se po njih ravna. V lastnem interesu naj zahtevajo in se seznanijo tudi z varnostnimi predpisi obrata, kjer imajo kakršen koli tak opravke izven svojega rednega delovnega mesta.

Služba za delovno varstvo vas vabi, da pomagate tudi pri dopolnjevanju teh varnostnih opozoril.

Borba v ambulantí

Povprečno dnevno obišče našo ambulanto 100 do 120 bolnikov. Na človeka pride potemtakem štiri do pet minut časa. Kdor ima količkaj zamotano ime, komaj utegneta urediti to z zdravnikom.

Skupno vse ordinacije v našem Zdravstvenem domu (druge delavnosti, pregledi specialistov, zobna ambulanta, otroške zadeve, pa tudi kmetje imajo kdaj tako potrebo itd.) se seveda še bolj odrežejo. Specialist za oči in posebej še specialist za živce ordinirata včasih na svoj dan kar od 12. do 23. ure — in ljudstvo tega kraja še ni pregledano... Kaj pomeni to za zdravnika in za bolnike, ugotovite sami.

V letu 1958 je bilo opravljenih 34.000 zdravniških pregledov plus 3800 storitev medicinske sestre plus 1700 obiskov na domu samo obeh obratnih zdravnikov.

Najčestejše zadeve so razna vnetja — želodec in črevesja (prehrana posebno poleti ter pitje mrzle vode). Največji bolniški stalež (če ni redne gripe) julij in avgust. Živčne zadeve izpolnijo preostalo.

Res, če gre star krajan v to bližino, sveta ne bo več razumel. Včasih vse leto v tem kraju ni bilo toliko pacientov kot sedaj v enem dnevu. Da, več ljudi, predvsem pa večja zdravstvena izobrazba, da si človek streže, kar se da. Včasih pa morda še kaj drugega vmes, kajti zdravstveno skrbstvo se je v Jugoslaviji, verjetno izmed vseh dežel na svetu, najbolj približalo ljudstvu. Gledati moramo, da te bližine vseeno ne bomo kako po nepotrebnem preveč bremenili.

do 700° C, držijo tako dolgo, kot menijo z ozirom na debelino ingota, da je dovolj H₂ žaren, nato ingote najprej ogrejejo na temperaturo kovanja. Kovane komade v peči počasi ohladi ali pa izotermično žare.

Vse omenjene metode so do neke mere točne, vendar bi se moral vsak primer za posamezno kvaliteto obravnavati in s poizkusi določiti, na katero temperaturo in kako dolgo naj se žari, da se izognemo kosmičem.

Vedno je bolje, da pri izdelovanju h kosmičavosti nagnjenega jekla pazimo na vse mogoče činitelje, da ne dobimo previsokega vodika v talino. Pri skrbno vodeni šarži se nam lahko posreči, da je vsebnost vodika 4 do 6 cm³ na 100 g taline; že pri manj skrbno napravljeni šarži se zviša vodik celo preko 16 cm³ za 100 g taline ali z drugimi besedami: na 780 kg taline pride 1 gram vodika ali drugače izraženo: na 1,3 × 10⁴ atomov železa 1 atom vodika.

Poizkus s silicijevo redukcijsko žilindro nas pouči o nevarnosti zasičenja z vodikom pri Cr-Ni-Mo kvalitetah z vsebnostjo 0,30 % C. Za ta poizkus so posipali namesto zdrobljenega elektrodnega oglja povrhnje bele žilindre zdrobljeni FeSi, ki je dobro reduciriral kovinske okside, nahajajoče se v žilindri (FeO, MnO, Cr₂O₃), in jih skoraj stoodstotno vrnil nazaj v talino kot čiste elemente. FeSi so dodajali v določenih časovnih intervalih tako dolgo, da je porastel odstotek Si v talini na 0,15 do 0,25 %. To jeklo je bilo zelo čisto in ni imelo nobenih nekovinskih vključkov, tudi prečne probe so pokazale boljše rezultate. Nastale pa so motnje zaradi H₂ in ko so

začeli delati iste kvalitete s karbidno žilindro namesto z zdrobljenim FeSi, so prenehale omenjene motnje. Šele po dobljeni dobri karbidni žilindri smemo začeti počasi uporabljati FeSi (zdrob), tako da pri jeklih, občutljivih na kosmiče, ne pride do popolne pomiritve pred dodatkom kroma. Paziti je pri tem na to, da ni FeSi nikdar v prebitku, tako da bi nam ne uhajal prehitro v kopel, skratka ne sme ga biti toliko na žilindri, da bi nam z difundiranjem pomiril šaržo. Nekoliko močnejše smemo delati z FeSi (zdrobom) pri EC, ECMO in ECNMO kvalitetah. Nikakor ne smemo uporabljati drobnega FeSi pri orodnih jeklih, posebno če so legirana s kromom.

Do sedaj je bil govor o vplivu H₂ in možnostih zasičenja jekel že pri izdelavi sami. Če še nadalje spremljamo vodik, vidimo, da je tudi pri varjenju zelo nezaželen gost. Znana nam je tako ime-novana lomljivost zvarjenih komadov (Schweißnahtsprüchtigkeit), katere povzročitelj je prav tako vodik. Na prelomnih ploskvah zvara vidimo nekake zelo svetle okrogle točke, ki zelo spominjajo na ribje oči. Na teh mestih se je koncentriral vodik, ki povzroči na tako nastali nehomogeni enotnosti zvara lom. Če odžarimo zavarjeni komad, v katerega sumimo, da ima vodik, bomo videli, da se ne bo kasneje pojavil znani prelom zaradi vodika. Žarjenje pri 600° C zelo ugodno vpliva na difundiranje molekularnega vodika iz varjenega šiva. Če prepustimo varjeni komad neko daljšo dobo pri navadni sobni temperaturi, opazimo, da nam difundira tudi

nekaj H₂ v atmosfero. Ako povečamo temperaturo na 250° C, bo vodik izdifundiral že v ca. petih urah iz šiva. Če povišamo temperaturo na 600° C, se izvrši ta difundacija že v petnajstih minutah.

Močan vpliv na vsebnost H₂ v zvaru kažejo tudi razni legirajoči dodatki. Tako n. pr. ima kemično čisto železo zelo visoko vsebnost H₂ in nizko difuzijsko hitrost. Mangan skuša prenasičen H₂ v jeklu fiksirati, najnižja topljivost H₂ v Mn jeklih je pri 0,20 % Mn in narašča s povišanjem Mn v njem. Z naraščajočo vsebnostjo C se vsebina H₂ in njegova odvalna hitrost manjša. Dodatki Cr in Mo v jeklu zvišajo skupno vrednost H₂ in združujejo plinsko izločanje, vendar ne tako močno, kot je to primer pri dodatku Si. S poizkusi so ugotovili, da znaša srednja vrednost molekularnega vodika od 30 do 50 % skupne vsebnosti celotne količine vodika v jeklu oziroma v varilnem šivu.

Na vsebnost H₂ v varilnem šivu vpliva tudi način varjenja. Trdi se, da sta razširjenost desnega varjenja in večplastnega zvara v stanju napraviti varilni šiv zanesljivejši in istočasno znatno zmanjšujeta vsebnost vodika. Razumljivo je, da zelo ugodno vpliva na zvišanje vsebnosti H₂ tudi vlaga, katero ima elektroda, zlasti pa elektrode, ki so oplasčene, zato naj bi se pred uporabo vedno temeljito presušile. Zelo priporočljivo je, da se vroč zvar potolče s kladivom, kar zelo pospeši tvorbe finega in kompaktnega zvara z nizkim H₂.

Anton Čop:

Zvesto s pokretom

Pomen socialistične gospodarske dejavnosti in kulturno prosvetnega dela za politično razgibanost Mežiške doline

Že spomladi leta 1919 se je začelo živahno delovanje v vrstah proletariata Mežiške doline. Takratni funkcionarji političnih in strokovnih organizacij so čutili nujno potrebo ustanoviti svoje konzumno društvo. Ker so imeli že pred prvo svetovno vojno močna konzumna društva na Jesenicah, v Ljubljani in v trboveljskih revirjih, so se obrnili takratni zaupniki Mežiške doline za nasvet v Ljubljano h takratnemu vodstvu Konzumnega društva za Slovenijo. V Ljubljani so zaupnikom Mežiške doline obljubili vso pomoč, nakar je bila prva prodajalna Konzumnega društva odprta že 24. marca 1919. leta. Takoj nato pa so bile odprte prodajalne še v Guštanju, na Lešah, v Mežici, v Črni, pri Heleni, malo pozneje pa še na Holmecu.

Za vse navedene prodajalne Mežiške doline je bila okrožna centrala na Prevaljah, kjer je bilo tudi glavno skladišče. Ker so bile v odboru centrale in v krajevnih odborih poslovalnic zastopane vse politične linije (rdečih), je Konzumno društvo dobilo ime »Rdeči konzumi«. Vsaka poslovalnica je imela svoj krajevni odbor, katerega so člani izvolili vsako leto na letnih občinskih zborih. V teh odborih so dobili delavci prvič vpogled v gospodarstvo, katerega do tedaj še nikoli niso imeli, ter se s pridobljenim vpogledom v gospodarstvo uspešneje borili v svojih strokovnih organizacijah. Povsod, kjer so bile odprte prodajalne konzumnih društev, je takoj pričelo živahno kulturno in prosvetno življenje. V rdeče konzume so prihajali politično razgledani uslužbenci z Jesenic, Trbovelj in Ljubljane, ki niso bili samo trgovski pomočniki in poslovojdje, temveč tudi kulturni in prosvetni delavci, kakršne je Mežiška dolina nujno potrebovala. Uspeh tako razgibanega političnega in prosvetnega dela, ki je bilo podprto materialno po rdečih konzumih, je bil viden že pri prvih občinskih volitvah, na katerih so bili prvič v zgodovini Mežiške doline izvoljeni za župane delavci tako na Prevaljah, v Guštanju, Mežici in Črni. Do teh volitev so bile občine vedno v rokah veleposestnikov in SLS.

Ob tako veličastni zmagi »rdečih« v Mežiški dolini so bili takratni oblastni organi popolnoma zbegani.

Dejstvo je, da je dobil delavski razred Mežiške doline z zmago na volitvah v občinske odbore moralno samozavest, ki je do takrat ni imel. Vzporedno s krepitvijo političnih organizacij so izredno močno delovala izobraževalna društva z vsemi odseki, kakor pevska društva, čitalnice, telovadni odseki; posebno agilni so bili dramski odseki. Skratka vsa politična in kulturnoprosvetna dejavnost je postala izredno živahna. Ko je Slovenska ljudska stranka (klerikalna) spoznala pomen in posledice »Rdečih konzumov« v Mežiški dolini, je tudi ona ustanovila svoje »Črne konzume« na Prevaljah, v Guštanju ter Mežici in Črni, kljub temu, da je Slovenska ljudska stranka imela svojo glavno

oporo že v cerkvi. Tako se je vodila za kulisami glavna borba za politični prestiž med rdečim in črnim konzumom. Ker je bila tudi cerkev precej agilna in je ni bilo podcenjevati, je bila skupno s črnim konzumom izredno močan nasprotnik. V gospodarskih organizacijah in prosvetnih društvih so nastopali tako socialisti in komunisti združeno pod splošnim imenom »Rdeči«. Sicer je uspelo tekom časa rdečim vzgojiti predane in idealne funkcionarje, vse iz vrst delavcev, vendar pa je bilo v vrstah rdečih zelo malo »intelektualcev«, ki so bili večinoma v nacionalnih organizacijah, katere pa so bile vedno nasprotne rdečim (orjuna itd.). Vseeno so bile tudi med intelektualci Mežiške doline častne izjeme. V Mežici in Črni je deloval učitelj Vinko Mödendorfer, na Prevaljah učitelj Karel Doberšek, v Guštanju pa je to »intelektualnost« nosil uradnik Bratovske skladišnice Lovro Kuhar. Iz tiste dobe je znan boj Mežiških rudarjev z angleško upravo rudnika svinca, ki je zaradi tega prenesta svoj sedež v Zagreb. Kljub temu pa je bila zgrajena v Mežici za takratne razmere zelo velika in lepa meščanska šola. Z meščansko šolo v Mežici se je pokazal takoj velik napredek, ker je bil omogočen poset take šole tudi rudarskim in drugim delavskim otrokom Mežiške doline.

Ko je nastopila leta 1930 svetovna gospodarska kriza, je kmalu potem nehal obratovati leški rudnik. Rudarji so ostali brez dela, brez zaslužka in brez vsake podpore. Večina mlajših rudarjev se je takrat izselila v francoske rudnike. Nastalo je vprašanje, kam z ostalimi starejšimi rudarji in njihovimi družinami. Na Lešah in v personalnih hišah na Prevaljah je nastala velika beda, ni pa bilo nobenega izhoda, ker tudi oblast ni nudila nobene

pomoči. Zadevo so morali reševati »ta rdeči« s pomočjo rdečega konzuma. Ustanovili so rudarsko zajednico ter na svojo roko na primitiven srednjeveški način kopal premog in ga tudi sami prodajali. Zajednico je vodil rudar Pavel Koren. Ker zajednica ob svoji ustanovitvi ni imela finančnih sredstev, je stvar finansiral začasno iz svojih sredstev rdeči konzum, tako da je dajal rudarjem potrebne življenjske potrebščine na kredit za nedoločen čas. Zaradi tega je tudi rdeči konzum zašel v finančne težkoče. Dejstvo pa je, da so se leški rudarji z organizirano samopomočjo in s pomočjo svoje gospodarske organizacije rešili najhujše bede. Razen delovanja Doberška, Mödendorferja in Lovra Kuharja so po potrebi prihajali v Mežiško dolino tudi Franc Leskošek, prof. Favaj, prof. Teply, Jelen, Viktor Eržen, Petejan in drugi, to po politični, strokovni in prosvetni liniji.

Do dosluženja vojaškega roka sem bil od leta 1919, to je od ustanovitve, zaposlen v rdečem konzumu na Prevaljah, najprej kot vajenec, nato kot trgovski pomočnik, po odsluženju vojaškega roka sem bil leta 1927 premeščen v rdeči konzum v Guštanj kot poslovojdja. V Guštanju je bilo takrat zelo razgibano politično in prosvetno delo. Spoznal sem bližje Kuharja, katerega sem sicer poznal že prej kot odbornika Konzumnega društva. Lovro Kuhar me je takoj začel zadolževati s političnimi nalogami. Kuhar je bil v Guštanju gonilna sila vsega političnega dela, ravno tako tudi kulturne in izobraževalne dejavnosti in gospodarskih organizacij. Kjerkoli je nastala kakšna težava je Kuhar našel izhod. V letu 1928 je kupila Svoboda (Kuhar) bogato privatno knjižnico, katera je obsegala približno 4000 knjig. Knjižnico je bilo treba urediti

Pred zadrugo. Kar imaš, lahko danes vse prodaš — jabolka z višinskih kmetij, pristna, dišeča, obstojna

Najbrž zadnja slika Rajka Kotnika v družbi pri Jugu na Dobrihah leta 1940

in smo jo s Kuharjem urejevali dve polni zimi, vsak večer pozno v noč. Ker je bilo treba veliko knjig tudi na novo vezati, je zahtevalo to dokajšnje stroške, katere je po navadi plačal Kuhar sam. Ker knjižnice niso imeli kam namestiti, sem na predlog Kuharja odstopil za knjižnico mojo sobo, sam sem se pa preselil v malo skladišče rdečega konzuma.

S tako bogato in urejeno knjižnico je dobilo gibanje v Guštanju veliko pomoč, ker se tu niso samo izposojevale knjige, temveč se je pridobil tako tudi prostor za razne važne sestanke.

Sodrug Kuhar je pred tem ustanovil v Guštanju tudi zadržno klavnico in mesarijo, katero je do emigracije 1930 tudi sam vodil. V Guštanju je bila edina hranilnica in posojilnica vedno v rokah klerikalcev. Pokazala se je nujna potreba po lastnem denarnem zavodu, da bi tako lahko tudi s tem dobili politični vpliv. Na iniciativo Kuharja je bila 1928 ustanovljena pol rdeča hranilnica in posojilnica. V upravnem odboru posojilnice je bila sicer večina rdečih, vendar je Kuhar pridobil kot člane tudi večje kmete, da je dal tako poudarek splošni potrebi novega denarnega zavoda. Hranilnica in posojilnica je takoj od začetka sicer dobila nekaj hranilnih vlog, večji del je pa dobila kot posojilo od napredne »Zveze slovenskih zadrug v Ljubljani«. Do leta 1930 so bile vse gospodarske, politične in strokovne organizacije kakor tudi kulturna društva zadolžena vsaka po svoji liniji za ideološka prepričevanja zaradi pridobivanja članstva.

Meseca maja 1930. leta pa je nekega jutra prišla v Guštanj cela vojska tajne policije z namenom aretirati Lovra Kuharja. Ker je bil Kuhar verjetno obveščen po takratnem komandirju orožniške postaje Vinku Čibronu, se je iz tovarne umaknil v trg in se skrival na skednju pri takratnem gostilničarju Francu Lečniku. Takoj isto dopoldne je prišel Franc Lečnik k meni v trgovino po nalogu Kuharja povedat, da je skrit pri njemu ter da bo primoran bežati oziroma emigrirati. Kuhar je naročil Lečniku, kaj mu moram priskrbeti. Ker je bila Lečnikova hiša takoj popoldne obkoljena po tajni policiji

in orožnikih, Kuharjeva naloga ni bila lahka. Med drugim sem dobil tudi nalog, da stopim v stik z uradnikom tovarne Rajkom Kotnikom, s katerim sva bila sicer znana, ni pa on vedel, da jaz sodelujem s Kuharjem. Rajko Kotnik je bil fanatičen nacionalist ter najprej niti nisem vedel, ali Lečniku lahko vse verjamem, ker je izgledalo neverjetno, da bi imel Kuhar take veze tudi z Rajkom Kotnikom. Ker sem nalogo brezpogojno moral izvršiti, sem poiskal Kotnika v tovarni, kjer je bil takrat zaposlen v špediciji, in mu povedal Kuharjeve želje, kaj mi mora priskrbeti. Med drugim je moral Kotnik priskrbeti Kuharju razne dokumente. Ko sem Kotniku vse povedal, je takoj potegnil iz žepa revolver, češ da me bo ustrelil, ker da on nima s komunisti, posebno pa ne s Kuharjem nobene zveze. Ko sem ga nazadnje le prepričal, sem moral najprej pred njim izvršiti prisego, da ga ne bom izdal, nakar mi je obljubil, da bo izvršil nalogo. Rajko Kotnik je zadano nalogo res takoj in pošteno izvršil. Že čez nekaj ur mi je poslal vse potrebno po nekem otroku v malem nahrbtniku v trgovino. (Otrok je bil Pušnikov Maks, ki še danes ne ve, kaj mi je takrat prinesel.) Sedaj pa je nastala še večja težava, kako vse to izročiti Kuharju osebno. Policija je že sumila, da se Kuhar skriva nekje pri Lečniku, zaradi česar je blokirala vso hišo. Izhod sem našel na ta način, da sem šel Lečnika terjat za plačilo dolga. Slučajno je bil Lečnik že dalj časa nekaj dolžan v trgovini. S seboj sem vzel ves material za Kuharja, razen tega pa še knjigo dolžnikov in odšel na slepo srečo proti Lečnikovi hiši. Lečnik je stal pred hišo, nakar sem mu pokazal knjigo in ga glasno terjat za plačilo dolga. Nekaj korakov stran je stal tajni policist, ki je vse to slišal ter se nama je smejal. Lečnik je seveda takoj razumel, kaj hočem ter me je pozval naj greva v hišo, da bova zadevo lahko v miru uredila, ne da bodo poslušali drugi ljudje. Ko sva prišla v hišo, me je Lečnik takoj peljal na skedenj ter odšel. Na skednju nisem videl Kuharja nikjer, klicati pa si seveda nisem upal. Medtem pa me je že Kuhar tiho poklical iz svojega skrivališča. Pomolil je glavo iz nekega veli-

kega zaboja, ki je bil napolnjen s plevami. Ko sem ga zagledal, je bil prizor zelo smešen, imel je polno glavo plev. Ko sva s Kuharjem vse uredila, sva se poslovila za polnih 15 let. Še tisto noč ga je peljal sedlar Žagar preko meje.

V zvezi s Kuharjevim begom sta se med drugimi zelo izkazala Rajko Kotnik in Franc Lečnik, Rajko kot velik nacionalist, Lečnik pa kot narodnjakar-klerikalec, kar je dokaz, kako je Kuhar znal pridobiti pomagачe povsod, pa celo med žandarji. Po begu Kuharja sem v teku enega tedna že dobil od njega obvestilo iz Roža v Rožni dolini v Avstriji, da je srečno prekoručil mejo. Med drugim je tudi pisal, da mu je silno težko, ko srečuje v Rožu šolske otroke, ki ga pozdravljajo nemško.

Po emigraciji Kuharja je nastala v vseh organizacijah skoraj nenadomestljiva vrzel in zbežanost. Začele so se hišne preiskave. Pri meni so bile hišne preiskave mesečno približno dvakrat, in to več let. Leta 1932 je bilo aretiranih okoli 20 komunistov, ki so bili odpeljani v Maribor in v Ljubljano, večinoma so bili izpuščeni v 3 mesecih, razen Ditingerja in Franca Mežnerja, ki sta bila obsojena na večletno ječo. V tistem času je emigriralo več komunistov, med drugimi Hansi Fajmut, Teršek, Zori, Plankl in Hansi Kokal. Pri begu Terška, Zorija in drugih je sodeloval tudi Alojz Razpet, takratni čevljarski mojster v Guštanju, s katerim sva donajala hrano v njihova skrivališča okoli 14 dni, dokler ni bil možen prehod preko meje. Od l. 1930 do 1932 sem bil tudi jaz dvakrat aretiran, vendar so me vedno po nekaj dnevih zaslisevanja izpustili, ker mi niso mogli ničesar dokazati. Kljub temu pa sem imel še več let stalno hišne preiskave.

Povrnil bi se nazaj na gospodarske organizacije po emigraciji Lovra Kuharja. Kakor sem že omenil, je bila leta 1929 ustanovljena hranilnica, ki je dobila za tiste čase veliko pomoč v obliki posojila od Zveze slovenskih zadrug v Ljubljani. Posojilnica je prejeto posojilo posodila kmetom proti knjižbi na posestva, katera so pa po svetovni krizi 1930, 1931 in 1932 izgubila na vrednosti, tako da kmetom dana posojila niso imela več kritja. Posojilnica je tako rekoč preko noči zaradi višje sile postala insolventna. Ko je upravni odbor posojilnice ugotovil, da je posojilnica pred propadom, so se glavni člani upravnega odbora pravočasno umaknili tako iz odbora in kot člani posojilnice. Tako sem se leta 1932 na letnem občnem zboru naenkrat znašel kot predsednik posojilnice. Takoj sem poklical revizijske strokovnjake od Zveze slovenskih zadrug v Ljubljani, ki so ugotovili porazno finančno stanje. Ker je medtem posojilnica morala prevzeti od največjega dolžnika štiri posestva, ki so predstavljala takrat minimalno vrednost, posojilnica pa kot novo ustanovljena ni imela nobenih rezervnih skladov. Revizorji so na seji članom upravnega odbora predlagali likvidacijo posojilnice, s čimer pa bi bili prizadeti podpisniki menic za posojilo, prejeto od Zveze slovenskih zadrug v Ljubljani, tako da bi šlo zaradi tega več posestev na boben. Zame kot Kuharjevega sodelavca in predsednika posojilnice je nastala skoraj nepremostljiva težava, kako rešiti posojilnico, ker bi v primeru likvi-

Stanko Čeh:

MLADINA NOSILEC NAPREDKA

Naslov povzemamo iz govora podpredsednice glavnega odbora SZDL Slovenije tovarišice Vide Tomšičeve, ki je pred kratkim na IV. plenumu Centralnega komiteja Ljudske mladine Slovenije med drugim rekla tudi to: »Vse vaše organizacije težijo za tem, da bi pomladile svoje članstvo. Treba je združiti polet mladih z izkušnjami starejših.« Organizacija LMS lahko pri tem mnogo pripomore s svojim delom z mladino. Pri tem se je treba tudi zavedati, da mladina danes živi hitreje in je bolj razgledana kot nekoč, kar je posledica razvoja, tehnike in novega duha v družbenem življenju. Treba je težiti za tem, da mladino kmalu spoznamo z družbenim pomenom razvoja znanosti, tehnike, kulture za vse človeštvo in da pri tem ne gre le za korist posameznika. Mlad človek mora biti zaverovan v svoje delo in mora spoznati, da je smoter življenja prav v ustvarjalnem delu.

Oglejmo si nekatere značilnosti v delu aktivov LMS na področju občine.

Uvodoma naj poudarim, da postajata vloga in mesto aktiva Ljudske mladine vedno večja in pomembnejša. Aktiv združuje mladino določenega obrata ali podjetja, vasi, šolskega razreda ali terena. Aktiv združuje mladince in mladinke, ki delajo in živijo v približno enakih pogojih, bodisi da so vsi proizvajalci, dijaki ali kmečki fantje in dekleta. Tudi številni problemi so skupni, kot na primer: vsi

mladi proizvajalci v podjetju so zainteresirani na povečanju proizvodnje in produktivnosti dela, vsi bi radi delali pod boljšimi pogoji, vsem je pri srcu nadaljnji razvoj podjetja, dobri medsebojni odnosi znotraj podjetja in podobno. Tudi kmečko mladino združujejo številni skupni interesi, saj mora postati mladina eden glavnih nosilcev socialističnega razvoja vasi. Značilnost v delu naših aktivov je tudi to, da je prav v letošnjem letu vsa naša mladina vzbudila v sebi posebno prizadevanja za uresničitev naših programov dela v organizacijah Ljudske mladine.

Mladina hoče s tem pokazati, da praznujemo letos 40-letnico ustanovitve KPJ in SKOJ. V tem jubilejnem letu pa moramo pokazati, da smo pravi nasledniki ustvarjalnosti v teh dobrinah socialistične graditve. Zgodovina in borbenost sta nam izvojevali, da se danes mladi rodovi razvijajo v tem, za kar so se naši bratje in sestre mnogo žrtvovali v težkih pogojih. Mladina mora biti danes tista, ki bo nadaljevala to delo v vsem družbenem in političnem življenju našega kraja.

Mladina tekmuje. V mesecu februarju tega leta je Občinski komite LMS Ravne na Koroškem razpisal nagradno tekmovanje med aktivimi LMS v občini. Tekmovanje je posvečeno 40-letnici ustanovitve KPJ in SKOJ. V tekmovanje se je vključilo 16

mladinskih aktivov s skupnim številom 1662 članov LMS. Tudi v republiško tekmovanje smo se vključili. Razpisal ga je Centralni komite Ljudske mladine Slovenije in je posvečeno IV. kongresu ZK Slovenije in Dnevu mladosti. Naš cilj tekmovanja je ta, da naredimo čimveč za ureditev in večjo osamosvojitve mladinskih aktivov. Vztrajno vztrajamo po točkah tekmovalnega programa, ki nam narekuje izmed ostalega tudi to:

— vključiti čimveč neorganizirane mladine od 14 do 18 leta v organizacijo LMS,
— predlagati čimveč zaslužnih mladincev in mladink za sprejem v organizacijo ZKJ,

— urediti čimveč mladinskih prostorov in igrišč,

— pridobiti čimveč mladincev in mladink za zvezno, republiško in lokalne mladinske delovne akcije.

Po vseh navedenih točkah si naša mladina precej prizadeva. Iz meseca v mesec prihajajo tekmovalna poročila na občinski komite LMS in v teh poročilih zasledujemo veliko aktivnost in prizadevnost naše mladine. Aktivni nam tudi poleg svojih uspehov sporočajo vrsto problemov, ki se pojavljajo iz meseca v mesec. Res je, da se pri vsakem dobrem delu porajajo tudi določene slabosti, vendar pripominjam, da so te slabosti ali problemi vča-

dacije posojilnice doživel delavski pokret, prav tako pa tudi Lovro Kuhar kot ustanovitelj, težak udarec. Odpeljal sem se v Ljubljano k direktorju Zveze slovenskih zadrug Trčku ter mu obrazložil načrt, kako si zamišljam rešiti posojilnico. Direktor Trček je imel polno razumevanja in je pristal na moj predlog. Postavil je pa pogoj, da morajo podpisniki menic do nadaljnjega podpisati še dodatno kritje menic. Ko sem po prihodu iz Ljubljane sklical sejo upravnega odbora posojilnice, so se odborniki z ozirom na stavljeni pogoj Zveze slovenskih zadrug na seji iz obupa »stepli«. Kljub temu so pa uvideli, da posojilnico in tudi podpisnike menic lahko reši samo moj načrt in so člani upravnega odbora pristali na pogoje Zveze slovenskih zadrug. Borba za sanacijo hranilnice in posojilnice je trajala polnih sedem let, v dobi največje gospodarske krize; leta 1939 pa je bila posojilnica že aktivna. V celi dobi mojega političnega in gospodarskega dela je bila najtežja doba v času reševanja posojilnice in hranilnice. S tem je bila rešena moralna čast delavskih gospodarskih organizacij in pa moralna čast ustanovitelja Lovra Kuharja, ki zaradi emigracije ni mogel reševati posojilnice, ki je zašla v težave zaradi splošne gospodarske krize.

Posojilnica je poslovala do prihoda okupatorja normalno.

Pa še drugič kaj več.

Ob simbolu
Raven

141 slušateljv večerne mladinske politične šole pazljivo spremlja predavanje predsednika CK LMS, tovariša Toneta Kropuška

sih taki, da bi se lahko rešili z večjim prizadevanjem in v koordinaciji z ostalimi društvi in organizacijami. Naj navedem samo en primer, ki je delček teh problemov: na Prevaljah imajo gasilski dom. Pri gradnji tega doma je mladina prispevala 1800 prostovoljnih ur.

Ta dom danes stoji in je splošno družbeno premoženje. Tovariši, ki z domom oziroma z dvorano razpolagajo, pa pravijo mladini tako: »Če hočete našo dvorano za sestanke, predavanja ali kaj podobnega, nam plačajte za najemnino dveh ali treh ur 1500 din, po uporabi pa nam poleg plačila dvorano očistite in poribajte.« Prav je, da se dvorana počisti, ni pa prav, da je poleg tega treba še dobro plačati. Podobnih problemov je več, navedel sem le tega, ki nas najbolj boli.

Kakšne so naše letošnje naloge in kaj smo že naredili?

V mesecih februarju, marcu in aprilu smo organizirali za našo mladino — mladinske aktiviste tromesečno sistematično obliko politično ideološke vzgoje — večerno mladinsko politično šolo. Organizirana šola je zelo dobro uspela in bomo v jenskih mesecih nadaljevali s to obliko politične vzgoje ter to predvsem z mladimi člani Zveze komunistov in mladinskimi aktivisti v občini.

Program dokončne mladinske šole je obsegal 11 tem, katere smo predelali s predavatelji v 43 urah, in to: Položaj ljudske mladine v komuni, Statut in programska načela ljudske mladine Jugoslavije, Družbeno ekonomski in politični odnosi v današnjem svetu, Sistem vodenja sestankov in predavanj, Principi jugoslovanskega boja za socializem in naša zunanja politika, Družbena ekonomska ureditev Jugoslavije, Perspektivni načrt gospodarskega razvoja republike, okraja in občine, Idejne osnove Zveze komunistov Jugoslavije itd. Preko vseh teh tem smo skušali dati mladini osnovno politično obzorje za lažje delo po mladinskih aktivih in za hitrejše rešitev vseh družbeno političnih nalog, ki so v kompetenci komune velike.

Kakšno bo letošnje sodelovanje naše mladine na zvezni, republiški in lokalni mladinski delovni akciji?

Gotovo vas bo zanimalo, kaj pripravlja naš občinski štab mladinskih delovnih brigad na Ravnah. To skrivnost bomo takoj odkrili. Iz naše občine bo šlo letos 65 mladincev in mladink na zvezno mladinsko delovno akcijo — izgradnjo avtomobilske ceste »Bratstva in enotnosti« na odseku Paračin—Niš. Ta skupina bo šla v mesecu septembru in oktobru. Naj še povem to, da bo šla letos naša mladina s svojim naslovom brigade na avtomobilsko cesto. Priključila pa se ji bo še skupina iz Slovenjega Gradca, Dravograda in Radelj.

To bo samostojna mladinska delovna brigada, ki se bo imenovala »VII. koroško-štajerska mladinska delovna brigada Prežihovega Voranca«.

V mesecu juliju in avgusta pa pripravljamo presenečenje na Ravnah. V dveh izmenah bomo letos prizadevno nadaljevali gradnjo stadiona. V prvi in drugi izmeni bo sodelovalo 240 brigadirjev in brigadirjk. Brigade bomo dobili iz okraja Ljubljana v zamenjavo za našo mladino ravske gimnazije. To še pa ni vse. Pripravljamo tudi brigado, ki bo v popoldanskem času po brigadnem sistemu in sestavu pristopila h gradnji umetnega jezera za Javornikom. Poleg tega bomo tudi sodelovali pri raznih manjših lokalnih akcijah v občini.

Res smo si za letos naložili veliko nalogo. Prepričani pa smo, da jo bomo tudi izvršili in prispevali vse, kar je v mladih močeh naše organizirane mladine, za uresničitev naslova, pod katerim je pisan ta članek.

Z lanskoletne akcije na Kodeljevem

Letni obračun DRMIT

Podružnica Društva rudarskih in metalurških inženirjev in tehnikov na Ravnah je gotovo med najbolj delavnimi društvi v kraju

Društvo ima 71 članov.

Zadali so si vrsto nalog in ob letnem pregledu dela z zadovoljstvom ugotovili, da so jih izpolnili oziroma jih izpolnjujejo.

O najbolj aktualnih problemih proizvodnje, organizacije, varnosti pri delu, ureditve kraja itd. so razpravljali na enajstih članskih sestankih. Z najrazličnejšega področja dela so na razpravah predvajali 23 strokovnih filmov. Za lastne izpopolnitve in za napredek metalurške stroke so posamezni člani izdelali 12 strokovnih elaboratov, ki bodo uporabljeni tudi v osrednji strokovni reviji.

Načelo njihovega delovnega sporeda je, da se morajo člani društva udeleževati v vsem družbeno-političnem življenju tudi izven tovarne. Anketa je pokazala lep rezultat:

49 članov DRMIT opravlja predsedniške funkcije raznih političnih, društvenih, družbenih in ostalih organov ter komisij; 9 članov od teh opravlja predsedniške funkcije okrajnega, republiškega in zveznega merila; 11 članov opravlja podpredsedniške funkcije v raznih družbenih in političnih organizacijah; 10 članov DRMIT opravlja funkcije sekretarjev raznih organizacij; 118 funkcij opravljajo ostali člani DRMIT po raznih odborih društvenih organizacij, komisij itd., 25 od teh funkcij je okrajnega, republiškega oziroma zveznega merila, 1 član DRMIT je zvezni ljudski poslanec, 1 član DRMIT je predsednik delavskega sveta, 1 član DRMIT je predsednik upravnega odbora podjetja.

Bodoči program: poglobitev dela v dolžnosti do stroke in vsega pozitivna kraja.

Predsedniško dolžnost društva opravlja Boris Florjančič, tajništvo že vrsto let Filip Rožanc, delo pa je uspešno predvsem zato, ker pomagajo vsi.

Nova pesem

Draga naša domovina,
borcev kri te je pojila,
slavna to je zgodovina,
ti junake si rodila.
Tuji te sovrag je davil,
mnogi so te izdajali;
v bran se narod je postavil,
borci so te reševali.

Rešena si v borbi hudi,
svoboda ti draga sije,
narod poje in se trudi,
dviga srečo domačije.
Novi rastejo domovi,
sita vsaka je družina;
ljubljen sta v novi dobi
narod naš in domovina.

(Blaž Mavrel pristavlja, da je pesem na stari napev. »Besedila starega ne bomo več peli, napevi so pa lepi in nedolžni. 1. kitica je o borbi, 2. pa o sedanosti.«)

Dr. med. Janko Sušnik:

Škodljivost ropota v industriji

Kjer se je kovalo železo, je že od nekdaj doma poklicna naglušnost. Ne manjka je na Ravnah, znana je na Muti, delavci pa jo preradi jemljejo kot potrebno zlo. Ta in oni stopi k zdravniku, tu še zdaleč ni navala, okvara se ugotovi, nasvetuje sprememba delovišča in predpiše vitamin A — a v glavnem ostane vse tako, kot je bilo. Okvara napreduje počasi, človek ima dovolj priložnosti, da se nanjo prilagodi, se z njo sprijazni, navsezadnje ni niti nevarna, niti boleča — zato ne vzbuja posebne pozornosti.

O škodljivosti ropota so prvi pisali Angleži leta 1826 in našli ime: kovaška naglušnost. O tem so kasneje pisali razni strokovnjaki, po vojni pa sta dva kongresa — v Chicagu 1946. leta in Parizu 1942. leta — osvetlila stvar od vseh plati. Pri nas so že pred 1941. letom nekaj govorili o tem, po vojni pa so Slovenci (POMPE, VIDMAR) in Hrvati (MILOJEVIĆ, PRAZIĆ, SALAJ) pisali o okvarah sluha v delavnicah železniških kotlov, ladjedelnicah in tkalnicah.

Kaj je pravzaprav ropot? To je biološki pojem, gre za tone ali šume, ki jih zaradi kvalitete ali kvantitete občutimo kot neprijetne. Ropot je lahko stalen ali prekinjen. Na uho delujejo neposredni zvočni valovi ali pa odbiti od nekega predmeta in resonanca (sozvenenje).

V naši razpravi se moramo za silo sprijazniti z dvema merskima enotama: s frekvenco in mero za občutek jakosti zvoka. Najbrž ime »frekvenca« ne zveni čisto tuje, pomeni pa število nihajev — bodisi zvočnih ali električnih ali drugih — v eni sekundi. Meri se s herci. En nihaj v eni sekundi ima frekvenco enega herca. Občutek jakosti zvoka pa se meri z enoto, ki jo imenujemo decibel. Občutek jakosti zvoka ni za vsako frekvenco enak. Naše merjenje je prirejeno za zvok s frekvenco 1000 hercov. Kadar človek zvok s frekvenco 1000 hercov ravno še sliši, pravimo, da ima jakost enega decibela. Kadar pa človek zvok s tako frekvenco občuti že kot bolečino, pravimo, da ima jakost 120 decibelov. Če se frekvenca spremeni, postane večja ali manjša od 1000 hercov, postane razpon med 0 in 120 decibeli ožji. Frekvenco in občutek jakosti zvoka moramo seveda meriti z instrumenti.

Znano je, da se zvok širi v prostoru naravnost skozi zrak. Razen tega se širi tudi preko trdnih predmetov, tal, stroja, človeškega okostja. Na to širjenje vpliva jakost zvoka, njegova frekvenca, odboj in oddaljenost izvora zvoka od ušesa.

Človeško uho ne dojema vsakega zvoka. Skozi tisočletni razvoj izpostavljeno zvokom v naravi se je prilagodilo na frekvence od 16 do 16.000 hercov. Človeško uho niti ni enostaven merilni aparat; tako ne dojema dveh zvokov, ki sta fizikalno enako jaka kot takšna — to se pravi enako jaka — če je njuna frekvenca različna. Zvok z višjo frekvenco dojema kot jačji. Tudi človeško uho ne dojema desetkratnega povečanja ropota kot takega,

temveč le za nekaj enot močnejšega. Recimo: ropot enega stroja občuti uho v jakosti 80 decibelov. Če istočasno ropoče še en tak stroj, uho ne sliši ropota v jakosti 160 decibelov, temveč morda le nekaj čez 80 decibelov. (Skala občutljivosti človeškega ušesa je logaritmična.) Ta ugotovitev ima precejšen praktičen pomen; tako v neki delavnici, kjer ropočeta dva stroja vsak z ropotom 80 decibelov, z odstranitvijo enega stroja dosti ne storimo, na drugi strani pa v delavnici, kjer deset strojev zmerno ropoče, enajsti pa povzroča hrup 80 decibelov, z odstranitvijo tega stroja precej dosežemo.

Zaradi delovanja zvoka na človeško uho nastajajo lahko različne okvare. Oster žvižg, sirena, pok povzročijo krč notranjih ušesnih mišic in prehodno naglušnost, lahko pa celo počijo bobnič ali se trajno okvari slušni organ. Medtem ko so ti zvoki podobni enkratni katastrofi, so delavci v industriji — metalni, tekstilni, mlinarski, ladjedelniški — izpostavljeni dolgotrajnemu, čeprav ne tako hudemu ropotu, ki povzroča počasi nastopajoče trajne slušne okvare.

Nas prvenstveno zanimajo take okvare.

Ropot z jakostjo nad 120 decibelov okvari sluh v razmeroma kratkem času, kritična pa je že jakost nad 90 decibeli. Razen jakosti je važna tudi frekvenca ropota, čim višja je, tem nevarnejša je. Tako je pri frekvenci pod 500 herci nevaren šele hrup z jakostjo 100—120 decibelov, medtem ko je pri frekvenci 500—1000 hercov nevaren že hrup z jakostjo 85—95 decibelov. Poljudno bi temu rekli, da so bolj nevarni ropoti z visokim, rezkim zvokom kot ropoti z nizkim zvokom in bolj nevarni glasni od tihih. Razumljivo je seveda, da bo okvara hujša, če mora uho ropot dalje časa poslušati. Pokazalo se je, da niti starost ni brez pomena; ljudje onkraj štiridesetih se težje privadijo na ropot in

pri njih prej nastopijo slušne okvare kot pri mlajših. Tudi so nekateri že po narodi bolj ali manj občutljivi.

Delavci, ki delajo v nezdravem ropotu, že kar prve dni postanejo omotični, vrtoglavci, glava jih boli, slabše slišijo, vendar vse težave kmalu po končani dnini ali vsaj čez praznik izginejo. Delavci se čez določeno dobo na ropot privadijo, adaptirajo, nimajo še težav, ki so jih imeli v začetku. Prava okvara sluha se razvija počasi, potuhnjeno, opazna postane po dveh, treh letih izpostavljenosti, toda resne motnje nastopajo šele po desetih ali več letih dela v ropotu. Kadar je prava okvara tu, se sluh po prenehanju dela več ne popravlja kot tiste prve dni. Zaradi praktične pomembnosti naj navedemo, da prekinitve dela v ropotu za nekaj mesecev od časa do časa lahko učinkovito zavre slabljenje sluha.

Razen slušne okvare — zlasti neuravnovešeni — dožive delavci najrazličnejše živčne motnje, tako da morajo delovno mesto slej ko prej zapustiti.

Nič ni čudnega, da pada na takem delovišču delovna storilnost in se množe obratne nezgode.

Slušne okvare se dele na lahke, srednje in težke. Lahke so take, pri katerih nastopa komaj zaznavno zmanjšanje sluha v spodnjih in srednjih frekvencah in jakosti pod 30 decibeli. Srednje težke so take, kjer je sluh prizadet tudi v zgornjih frekvencah in pri jakosti pod 50 decibeli. To so okvare, kjer nastopajo že motnje v socialnem kontaktu, prizadeti se težje sporazumeva s soljudmi, ne sliši govora v gledališču in podobno. Težke okvare predstavljajo težko izgubo sluha v celotnem govornem registru, prizadeti ne sliši zvoka pod 60 decibeli jakosti.

Na razpolago nam je nekaj merskih podatkov, ki bi zanimali naše železarje. Tako so odkrili v ladjedelnici »3. maj«

Svanikov mlin. Strašno! A melje tudi še pogačo

na Reki pri čistilnih ulitkov — dela jih osmero s pnevmatskim orodjem na razdalji treh metrov drug od drugega — ropot z jakostjo 110 decibelov in širokim razponom frekvenc, od katerih prevladuje frekvenca s 1250 herci. V istem podjetju so odkrili pri kovačkih ropot z jakostjo 98 decibelov in širokim razponom frekvenc od 80—1250 hercov. V mehaničnih delavnicah je povprečno 55—65 decibelov jak ropot, cirkularka je hujša s svojimi 90 do 100 decibeli, še hujše je vrtało na stisnjeni zrak, ki povzroča ropot kar 100—105 decibelov.

Kako se varujemo?

Zdravljenja slušnih okvar ni. Zdravniki sicer predpisujejo velike količine vitamina A, ki utegnejo prehodno nekoliko izboljšati sluh, a prepričljivih uspehov ni.

Tembolj je torej važna zaščita pred škodljivostmi, ki jih ropot prinaša. Zaščito najbolj razdelimo v:

- medicinske ukrepe,
- tehnične ukrepe in
- organizacijske ukrepe.

Kako je z medicinskimi ukrepi?

Vsakega delavca je treba pred sprejemom na hrupno delovno mesto temeljito pregledati. Kdor ima okvarjena ušesa, na tako delo ne sme. Prav bi bilo, da bi vsak tak delavec bil preiskan in kontroliran s posebnim aparatom, avdiometrom, ki natančno in objektivno ugotovi sluh. Obratna ambulanta sporazumno s specialistično ambulanto za ušesa, nos in grlo želi nabaviti tak aparat. Delavci na hrupnih delovnih mestih bi morali biti s takim aparatom periodično pregledani in okvare sluha ugotovljene že v komaj zaznavni obliki. Delavci na takih delovnih mestih bi morali uporabljati antifone, posebne zamaške iz plastične snovi ali gumija, ki si jih delavec vtakne v uho. Treba je poudariti, da vtikanje navadne vate v ušesa prav nič ne koristi, uporabljivi pa so steklena volna ali parafinski vložki. Uporabo antifonov je treba pravilno organizirati, da se jih delavec rad poslužuje. Prav bi bilo, da bi nekdo skrbel za to zaščitno sredstvo: pred začetkom dela naj bi postregel delavcem z antifoni na pladnju, a po uporabi jih skrbno očistil in shranil. Antifon ni naprava, ki bi slišanje ropota povsem odpravila, pač pa zmanjša njegovo jakost za 10—20 ali še več decibelov in na ta način ropot ne škoduje več. Če je ropot na delovišču jak 90 decibelov, kar je kritična meja, ga antifon zmanjša na 70 decibelov, kar je sicer še vedno ropot, a ni nevaren. Včasih antifon ne zadostuje. Poseči je treba za posebnimi ščitniki za uho ali celo po čeladi (če se ropot širi preko okostja glave). Drugače se spet ščitimo pred vibracijami, to se pravi pred

ropotom, ki se širi po trdnih predmetih — od stroja preko tal in okostja — namreč z obutvijo, na kateri so debeli klobučevnasti podplati.

Potem so tehnični ukrepi: najbolje je spremeniti delovni proces, pri katerem nastane hrup. Tako je mogoče v metalurški stroki kladiva na parni pogon ali stisnjeni zrak nadomestiti s stiskalnicami, sekanje gredi z avtogenskim rezanjem ali hladnim žaganjem, čiščenje ulitkov s pnevmatskim orodjem s čiščenjem z vodnim curkom pod pritiskom in podobno. Drug tehnični ukrep je ločevanje hrupnega delovnega mesta od drugih del, kjer ni ropota. Nadalje ublažitev ropota z onemogočanjem sozvenenja predmetov. Nadalje ločevati hrupna delovna mesta z vmesnimi pregradami, ki naj bi bile iz čim težjega materiala, s čim manj odprtini ali pa postaviti okrog naprav pregrade iz dvojne lesene stene ter stekleno volno vmes ali pločevino, prevlečeno s klobučevino. Pomaga tudi postavljanje snovi, ki vsrkavajo ropot, čim bližje hrupnim delovnim mestom: plošče iz lesne volne, blazine iz steklene volne, zavese, tla pokrita s šoto, peskom, klobučevino, gumo in podobno. Noben nov stroj ne bi smel povzročati večjega ropota od 70 decibelov. Če ni tako, stroj navadno tudi tehnično ne odgovarja. Hrupni stroji so navadno taki iz litega železa, grajeni v več slojih in opremljeni z mnogimi transmisijami. Stroji naj bi stali na izolirajoči podlagi: gumiju, plutovini, težki stroji pa na špranjah, napolnjenih z zrakom ali drugimi izolirnimi snovmi. Včasih se je treba spomniti na čisto navadno mazanje.

Tretja vrsta ukrepov so organizacijski ukrepi: pri delih, kjer je ropot neizogiben, naj dela čim manj delavcev. Pri hrupnem delu naj se zadržujejo čim krajši čas, naj se loči »hrupno« delo od »nehrupnega«. Izkušnje so pokazale, da slušne okvare nastopajo mnogo pozneje in so lažje, če se delavci, izpostavljeni ropotu, od časa do časa za nekaj mesecev prestavijo na tiha delovna mesta. Tako nastane še en način zaščite: občasno premeščanje v zatišje.

Ob zaključku bi rekli: človek se je v sto tisočih letih borbe za obstoj razvijal v naravi. Nekoč je slavil zmago nad zvermi, danes jo slavi nad bakterijami in atomi. Ob vsej tej božanski moči pa človeka kdaj pa kdaj vprav ta moč ugonablja. Tako je civilizacija ustvarila zvoke, ki ušesu škodujejo in ga oglušijo. Nemara ni bilo hudo, če je oglušel kovač v mežiškem ali muškem grabnu pred sto leti, danes pa je naglušnež prikrajšan za radio, a na cesti v nevarnosti, da ga povozi avto. Sodobno življenje zahteva izostrena čutila kot nekoč od pračloveka, ki je moral slišati plazenje risa in se pravočasno pripraviti na boj.

Zaščita ni le točka varnostnih predpisov podjetja, temveč življenjska potreba.

SPOMIN

8. aprila 1932 navsezgodaj so polovili na Ravnah in v okolici enajst vigredno razporeženih ljudi... Kaj je bilo zadaj, neposredno seveda nihče od teh ni vedel, čeprav niso bili nobeni zaspanci.

Najprej v zapore na Prevaljah, kjer so zadevo mleli kake tri tedne. Potem so jih prepeljali v sodne zapore v Mariboru, kjer je trajalo do razprave še kakih pet tednov. Nekateri so bili izpuščeni prej, za Prežihovega Anzana vemo, da je moral »vztrajati« do konca.

Ob zasliševanju so zvedeli, da jih dolžijo zveze z boljševiki preko meje. Voranc je bil že tam in so seveda prišle kake pošte — kako pa naj zadržimo domačina, da ne bi pisal svojem. Šlo je tudi za Antona Strmca, zaradi katerega je takrat nastal celo diplomatski spor. Tretji prekucuh za mejo je tedaj že bil tudi naš Ivan Kokal. Prav takrat enkrat je pobegnil in so potem doma vse preiskali. Pri zasliševanju so pokazali nekaterim fotografije, ki so jih našli v Kokalovi »zapuščini«. Bil je godbeni zbor in je že zadostovalo za aretacijo, kajti s Kokalom menda niti muzikantje ne bi smeli biti.

Naš Milemot Lotar je napisal za ta spomin pesem, v kateri je povedano vse, predvsem pa so našteti tudi vsi prizadeti. Večina še vsi živijo in lahko kaj dopolnijo. Takole pove Milemot:

Takrat osmega aprila
sva dogodka se spomnila.*
Sedemindvajset let je že minilo,
ko nam se to je pripetilo.

V hlevu petelinček je zapel,
še preden se je dan začel.
Žandarji okrog hiše so hodili
in komuniste lovili...

Srebot Trezo — iz Kotelj doma,
Vavče Tevža in Jožo Steharnika,
Jastrovnik Anzana — pa tudi Mrzel Fric
in še nekaj bolj nevarnih ptic:

Franc Vauh in Jože Kolar,
Prežihov Anza, Jože Sekol, Milemot

Lotar.

Na Prevaljah smo čakali: voda in kruh
in za zabavo preganjanje muh.

V verige so nas zavezali in v Maribor
poslali,

da smo tam se spovedovali.
Neskončna in stroga je bila preiskava,
dokler ni končno prišla razprava.

Povsod je takih dogodkov bilo,
skozi leta v pozabo je šlo.
Vedeli smo, da prišel bo čas,
sonce, svoboda tudi za nas.

Da, vse je minilo in šlo v pozabo, ne bodo pa prizadeti in vsi, ki so videli ta spoved, nikoli pozabili nepotrebne svinjarije. Pot od prevaljskih zaporov do kolodvora so organizirali namenoma ob najbolj prometnem dnevu. Vsi so bili vkovani v verige in je rožljalo, kot bi gnali živino. Vezi so jim nategnili, da je bilo opaziti vdrteje še po nekaj letih.

* Nazaj grede iz zaporov je Milemot Lotar spoznal svojo ženo Marijo, tako da skupno obhajata oba spomina.

**Nikar alkohola v tovarno! Ne zaradi prepovedi in kazni,
temveč zaradi pameti. Dvema hudima nezgodama je lani
botroval**

Marjan Špegel:

Nova podrast na koroških tleh

Vsako leto povabimo naše maturante, da ob zrelostnem mejniku povedo tudi kaj za naš list. Včasih imamo pri tem več, včasih manj sreče. Pisanje je namreč svoje delo in ob teh njihovih izpitnih dneh dodatno delo.

Letos smo za to povabili odličnjaka skozi vse šole, maturanata Špegla — in povedal je kot odličnjak:

Letos je pomlad zgodaj zapela v naših prsih. Ko da bi vedela, da smo v jubilejnem letu Partije.

Čutim: to ni le navaden zgodovinski dogodek. To je mnogo več — praznik preteklosti, sedanjosti in bodočnosti.

Štirideset let nazaj segajo korenine te dobe, ki je v njej tako polno zaživela mlada misel pri nas.

Takrat je pridrl na dan skozi hrapavo, razpokano skorjo kapitalističnega reda revolucionaren tok delavskega gibanja. Kadar so mu potem zakoni buržoaznih vlad utesnjevali strugo, je bil njegov tok hitrejši in še močnejše je razbijal dno in bregeve. Kadar so mu postavili z nasiljem le previsoko pregrado, si je izgrebel pot v globine. Tam je vztrajno topil trdo kamenino — izlizal si je jame podtalne revolucije. Potem je sinil dan, ko je privrel znova na površje kot silna reka, ki je ni smelo in ni moglo ničesar ustaviti.

In kdo je kazal pot temu veletoku? Kje je tičala njegova neusahljiva življenjska sila?

Ideje velikanov človeštva: Marxa, Lenina, Engelsa so bile os gibanja. Odgovor na drugo vprašanje?

V ljudeh, ki so bili mladi, polni ognja in vere v osvoboditev delovnega človeka izpod tiranije. Pa tudi v ljudeh, ki so znali biti mladi. V ljudeh, ki so prisluhnili malemu človeku in pri tem snovali drzne sanje, da bo nekoč ta mali človek gospodar proizvodjalnih sredstev.

S svojo odkrito predanostjo brez meja novemu bodočemu redu so dali mnogo, zelo mnogo. Za ceno svojih življenj so z velikimi dejanji močno narušili stari družbeni red.

Bukve in macesni v parku pred gimnazijo so že osemnajstič ozeleneli od tiste pomladi, ko je z ledenomrzlim snežnim viharjem prinesla desetisoče bitij, ki pa v svojih zelenih in rjavih uniformah domala niso bili več ljudje.

Narod je še molčal v strahu pred jekleno pošastjo s kljukastim križem. Uporni duh tistih, ki so bili mladi po letih, ali onih, ki jim je divji srd živo pognal kri po telesu, je povedal tujcu, da mu je ta zemlja namenila smrt.

V letih borbe za svobodo je mlada kri neštetokrat vzcvetela na zasneženih obronkih Pece in Uršlje gore, Obirja in Svinje — in v temnih grapah globoko doli pod vrhovi. Junaki so se bili. Trdno so stali na svoji zemlji pod košatimi krošnjami smrek in borov.

Partizanska vojska je naraščala in se zčila v silno povodenj. Povodenj, ki je odplavila vse, kar je bilo sovražno, tuje, staro. Namočila je zemljo, da je dala novo žito mlademu zmagovitemu rodu. Kar je zraslo na njej, je bilo močno, čvrsto, zdravo.

Vstal je delovni človek in vzel oblast na svoja ramena. Z divjim zaletom in krvavimi žulji se je zagrizel v ruševine, močvirja in v goro. Daroval je dragocene ure hitrejši rasti naše domovine, garal je, da smo zmogli svobodo tudi obdržati.

Zdaj že lahko uživamo in lepo nam je ...

O vsem tem sem razmišljal ob nalogi, ki mi jo je postavil urednik »Fužinarja«: V imenu mladine da naj spregovorim o tem, kaj misli, kako se vključuje v življenje in kaj pričakuje od bodočnosti.

Nerodna stvar. Kako naj en sam človek misli in piše v imenu tisočev? Saj je vendar vsak izmed nas svet zase. Toda mladino te generacije družijo veliko skupnega — in to me opravičuje in zadolžuje.

Zato ne bom pisal o skrivnih hrepenenjih mlade duše, o hrepenenjih, ki so njegova slast in njegova muka. Ne bom pisal o iluzijah, ki si jih kljub stvarnemu gledanju na svet ustvarja vsakdo izmed nas, in to o svoji bodočnosti, o sočloveku in o človeški družbi. Ne bom pisal o mladi ljubezni, o upih in dvomih, ker je to delež mladosti vsakega posameznika; saj bi bilo tudi to zanimivo, osrečujoče poslanstvo — a tega se lotevajo bolj uspešno ljudje, katerim tako pisanje leži.

Zato naj govorim o dejstvih; tudi ta precej povedo o mladini.

Ko sem brskal po maminem arhivu, sem našel zapiske o veličastni delovni akciji mladine, ki se je pod Navrškim vrhom za-

čila v močvirni svet in kopala temelje za našo gimnazijo. Bral sem tudi zapiske o še drugih velikih akcijah.

Takrat so fužinarji že odrinili svoj levji delež za ustanovitev koroške gimnazije. Samorastniki so dali svojemu Vorancu svoj prav. V srcih so občutili, da bo gimnazija za slovenski koroški živelj pomemben mejnik v njenem kulturnem razvoju, svetilnik napredka bo. V dobrem vodstvu ustanove so videli jamstvo za to.

Dekleta in fantje (nekateri med njimi še pobiči in deklice), ki so se takrat trudili v dežju in sončni pripeki s prostovoljnimi delom, so danes zdravniki, inženirji, arhitekti, agronomi... Na univerzo so vsako leto vnovič prinesli ti iz skromnih delavskih družin in kmečkih bajt zrasli ljudje novo svežino in trdno voljo za študijsko delo — nekaj, kar mesto le redkokomu daje. Kot diplomanti so se vključevali v napore pri ustvarjanju blagostanja — in marsikdo od njih je v svojih Ravnah ali kakem drugem kraju na pomembnem položaju v družbenem dogajanju.

V tistih letih obnove so stotisoči mladih rok širom domovine izgradili ceste, železnice in stavbe, o katerih je svet zunaj dvomil, dokler jih sam ni videl.

Večkrat sem se že vprašal, če smo mi vredni teh naših predhodnikov.

Res je, da danes uživamo sadove njihovega dela. Res pa je tudi, da niso naše mišice nič manj pripravljene na kramp in lopato. Tudi naša srca so prevzeta volje — takšna, kakor so bila njihova. Z enakim ognjem odhajajo leto za letom brigade v Ljubljano in na avtocesto.

Da. Avtocesta! Ni še dolgo, kar sem se vozil po njej. Mnogo mi je dala. Tudi jaz sem ji dal, kolikor sem le premogel.

Florin v Topli. Če bi muzej dobil to kašto ...

Končnikov mlin. Kakor bi nalivali vodo na kolo z žlico. Da, na koncu Tople je — pri Končniku, kjer potem vsega zmanjka, zato pa je tisto, kar je, toliko lepše in tudi voda je hitrejša

Ko se spomnim nanjo, se iztrgam iz vsakdanjosti in se čisto drugače počutim. Tako mi je draga, da bi me osebno zbolelo, če bi le kamenček odkrnil od nje. Tu smo sklepali globoka, nepozabna prijateljstva; sleherni večer nas je navdajal ponos nad izvršenim delom. Skratka: za nas mlade je bila veliko vredna. Stotisoči kubikov zemlje, kilometri trase in tone cementa nekaj pomenijo — mnogo več vredno pa je notranje bogastvo, katerega nam je ona dala.

Če smo si že prej ustvarili zdrav miselni odnos do vsega našega, nam je brigada dala tistega notranjega ognja, ki je potreben za nadaljnje uspehe v življenju. In ta se je združil z miselnim odnosom v iskreno ljubezen do domovine. V ljubezen tudi do vseh ostalih narodov Jugoslavije, v spoštovanje do njih. Na Zorana, študenta medicine iz Beograda, sem se tako navezal, da mi je ko rodni brat. Tudi letošnje počitnice sva se namenila preživeti skupaj.

Ta ogenj je rodil hotenja, da bi se mladina izpod gore dostojno predstavila svetu tudi na drugih področjih. Mladinci-športniki že dolgo prinašajo Ravnam sloves. Eni smo se vrgli na tekmovanje v poznavanju zgodovine, na tekmovanje v znanju tujih jezikov in v kulturnih prireditvah.

Naša hrama kulture: gimnazija in študijska knjižnica sta sicer odmaknjena od vsakdanjega hrupa fužinarskega mesta v tišino grajskih gajev med stoletne lipe in breste. In vendar to nista svet zase. V naših srcih je vsa Koroška, tu in onstran meje. Vsi ljudje; kovači pri parnih kladivih, katerih udar mi je prijetna pesem; rudarji pod Peco, ki so mi s svojimi lučkami po pogorju in z dobrodušnim nasmehom na ustih dragi; holcarji z zelenih gošč, pa kmetje iz teh zaplat sredi gozdov.

Mi vsi smo eno. Eno samo tudi s Korošci ob Zili in Dravi. In prav zato želimo, da bi bil sleherni uspeh, ki izhaja iz našega Doma kulture ali z Raven, v ožjem in tudi širšem smislu tudi napoj poguma zanje tam preko plotu. Morda se zato še bolj ženemo. Kajti kdo bi mogel v nas mladih streti vero v pravičnost človeške družbe, v spoštovanje do osnovnih narodnostnih pravic, čeprav so dejstva zaenkrat drugačna. Zato smo pred kratkim tudi skupno z mladino Metalurško-industrijske šole in iz osemletk odločno dvignili svoj glas.

Bolj ko se bliža čas, ko se bo treba ločiti od gimnazije, od Raven in naše Koroške, raje jo imam. Zadnji čas imam malo čudno navado. Že zgodaj se odpravim v šolo. Prav počasi stopam po drevoredu in oči se mi pasejo po naši tovarni. Ali pa, če se napotim v šolo po oni strani, kar ne morem odtrgati pogleda od teh prijaznih vil — delavskih domov. Kar vidno rasejo nove stavbe. Še malo, pa bo čečovska policia pretesna. In razmišljam: kako lepo je vendar živeti v kraju, kjer pomeni vsak začeti dan nov napredek in kjer rodi vsako leto nov gospodarski uspeh. Pa primerjam: spodaj v tovarni topijo in valjajo vedno boljše jekla; mi tu na gimnaziji smo tudi takšni jeklarji. Znanje, ki nam ga posredujejo profesorji, presnavljamo tako, da postane del nas samih.

Oni spodaj upravljajo svojo tovarno, odločajo o skladih in investicijah. Mi v šoli vemo za njihove cilje in radi bi jih podprli s svojimi šibkimi močmi. V demokratičnosti, ki zajema tudi šolstvo, v mladinski organizaciji, v razrednih skupnostih — povsod se vzgajamo tudi mi za take bodoče soupravljalce.

V velikih mestih se ljudje komajda vidijo — po reku: »V gozdu drevesa ne vidiš.« Pri nas se precej poznamo. In cenimo se. Prav nič se ne najdem v zadregi, če me ogovori zagoreli fužinar, ko greva skupaj domov. Zakaj? Tu smo doma. Radi se družimo tudi z mladinci Metalurško-industrijske šole, srečujemo se na športnih prireditvah, na plesih, na akademijah, na manifestacijah. O, in še kako enotni znamo nastopati. Meni to ugaja. Ravno prav velika skupnost smo, da se večinoma poznamo. In nam je všeč, da bo imela MIS isti rang kakor gimnazija — nikoli ni izobrazbe in možnosti za nadaljnji dvig preveč. Kadar delamo po dve, tri noči in dneve skupaj, kadar rodimo našo »Misel mladih«, mislim tudi nanje, in morda ne bi bilo narobe, če bi jih povabili kar k sodelovanju.

V kupeju vlaka sta se menila dva Ravenčana: »Nič ni z našo mladino. Kino, jazz, ples... samo to jim hodi po glavi... včasih...«

Takrat me je prizadelo. Najraje bi jima povedal: »Ne, nismo taki. Motite se. Ali pa nočete videti, vedeti. Res je, da radi hodimo v kino in radi rajamo. Kdo pa naj bo vesel, če ne mladina? Toda, ali veste, koliko resnega dela pri knjigah in zvezkih opravimo? Pri nas še gori luč, ko po delavskih domovih že davno sladko spiyo. In že gorijo, ko ondi še niso pokonci. Učenje je tudi delo.«

Imate nas za lahkotne slepoglavce? Slišati nas bi morali, kadar se raznamemo ob kakšnem svetovnem dogodku. Videti nato pripravljenost, da bi najraje že aktivno posegli v te pretrese in jih usmerili v zdravo rast človeštva. Biti bi morali z nami, ko razpravljamo o osvobodilni borbi afriških dežel in o gibanjih v Srednji Ameriki, ko smo s Fidelom Castrom in generalom Llamom. Ko govorimo o kitajskih ukrepih v Tibetu... ali ko razpravljamo o programu ZKJ in njegovih temeljnih postavkah. Biti bi morali z nami, ko smo na delovnih akcijah. Ali pa vsaj takrat, ko se odločamo za bodoče poklice — torej za vse življenje. Drugače bi sodili o nas. Vse to bi jim povedal, toda ne gre, da bi nepovabljen segal v njun pogovor. »Ne bodi vas strah za bodočnost,« bi jima rad rekel — njima in vsem, ki znajo tako jamrati nad našo mladino. O, večina nas zna ceniti, kar so ustvarile vaše žuljave roke in sive glave za nas.

Seveda — saj smo res še neustaljeni, malo površni, neokretni — toda česar še nimamo, to nam bo dal čas in vaši svetli vzgledi. In tudi to drži, da je v vsakem žitu tudi nekaj plevela. A brez skrbi, na vejalnici življenja ostaja zmerom samo, kar je čvrstega.

Vemo pa, da moramo v nas bogatiti najvrednejše človeške kvalitete: poštenje do samega sebe, svojih dragih in okolja, spoštovanje do sočloveka, odkritosrčnost, varčnost, razumevanje za tegobe drugih, odločnost... Vztrajnost nam je že pri študiju najboljša zaveznica, ostala nam bo tudi v poklicih. In vero v človeka, vero v dobro v njem.

Resen odnos do družbe delavnih ljudi, ki nam toliko daje, nas zadoljuje, da resno študiramo.

Vrednost in dolžnost muzeja

Žerjav iz nekdanje prevaljske železarne in pristna kašta z vso tako staro kmetjsko ropotijo sta letošnji program

O muzeju na Ravnah je bilo že toliko napisanega, kakor do sedaj menda še o nobenem muzeju na svetu. Zasluge za to ima »Fužinar«. Zaradi tega te zadeve tu ne bomo več veliko premlevali.

Zadnjič smo napovedali še besedo o letošnjih dopolnitvah. V naslovu že povemo, kaj je na vrsti.

Železarna Muta je opozorila na žerjav, ki je svoje dni obratoval v prevaljski železarni. Pozneje je služil na Muti, sedaj, ko so dobili nove obrate, bodo ta vsekar zanimivi spomenik odstopili muzeju. Tu ni reči kaj drugega, kot čestitati in se zahvaliti Muti za razgledanost in trud.

Kmetijski zastopniki so na lanski otvoritvi dimnice pribili, da bodo oskrbeli še kašto s takim orodjem. Dimnica oziroma kmetjski muzejski praznik sta pokazala, da kmetje napredno in resno mislijo. Če bo pri ponazoritvi kašte tak uspeh, kot so ga imeli z dimnico, bomo dobili v muzeju lepo reč. Rekli bi samo, da naj tesni rok ne moti. Važno je samo, da bo zadeva pristna, pa čeprav nekaj ur pozneje.

Interne ureditve...

Tako torej kar gre iz leta v leto. Vedno kaj novega. Tako tudi mora biti, ker muzej ni za to tu, da zapravi proračunski denar od datuma do datuma. Kadar bi pri nas prišlo do tega, ustanovnih članov ne bo več zraven.

Za sedaj je muzej tudi lepo oskrbovan. Storjeno je v tem smislu, kar se da.

Toda nujno kliče po ureditvi aranžmajski del. To so tisti in taki napisi, grafiki, okvirjenja itd. Marsikje te stvari sploh manjkajo, povečini pa so bile napravljene tudi v hitrici in pomanjkljivo, tako da ne služijo namenu. Ob tako lepih zbirkah se morajo te malenkosti urediti

Življenjski nazor? O, tudi tega sem si, mislim, zadržano ustvaril. Materialističen svetovni nazor — poglobljen s humanostjo...

Odgovoriti bi moral še na vprašanje: »Kaj pričakujem od bodočnosti?«

Osebnost: ko stojim pred veliko maturo, oporo mojih fizičnih sil pri nadaljnjih študijskih naporih, ki me čakajo. Pa seveda tudi — oporo družbe, katere člen se čutim. Saj ji mislim vračati zame vložene investicije kot rentabilne. V domači družini še vnaprej harmonijo in toliko zanimanje za moje telesne in duševne težave in druge brige.

Kot Ravenčan (mislim, da se bom Ravenčan počutil, kjerkoli bom):

Da bi dolgoročne zamisli občinskih mož postale resnica. Saj bo z njimi spet zraslo blagostanje naših ljudi. Pa Železarni izgraditev kovačnice in valjarne (ali za kaj že planirajo tam tisti dachauski kot). Čim manj nesreč (kadar je v tovarni nesreča,

čimprej. Napisno tolmačenje mora biti tako, da samo odpira muzejski svet in ga še dopolnjuje.

... in raziskave

V muzeju moramo čimprej začeti tudi z zbiranjem vsakovrstnega gradiva in z izdelavo elaboratov za posamezne zanimivosti v kraju. Kdor potrebuje česar koli o čemer koli v našem kraju, naj gre v predale muzeja.

Tam mora biti elaborat o zgodovinskih spomenikih v kraju, popis dogajanj in spomeniki NOB v deželi, Malgajevi dnevi, šolstvo, kompletni popis svinčarstva, kompletni popis železarstva v dolini. Tam naj bo vse, kar vemo o našem cvetju, o gradnji železnice itd. Zakaj bi ne bila v muzeju obdelava »rimske ceste« skozi našo dolino s traso itd. Brančurnikova klop pa Zagrad in drugo ne sežejo nikamor. In naša steljeraja, naša gnojvoža, ki so tako pristne šege naše dežele! Tam naj bi bile zbrane tudi naše pesmi itd.* — pač vse, kar je v kraju posebnega in znamenitega.

Vsak, ki kaj takega potrebuje, naj gre v predale muzeja.

Toda preden bo to mogoče, moramo tam te stvari zbrati. Ta reč je zadosti dolgoročna in je morda tudi v desetih letih za vse ni konca. Začeti je vendar le treba. Muzej mora povabiti take ljudi, predvsem naše profesorje, in jih naprositi za tako zbiranje oziroma študij.

Čim prej bomo to napravili, tem vrednejša bo naša ustanova.

* Kaj bo bi kdo zbral podatke socialne statistike v kraju, zaslužek itd. iz listin Bratovske skladišnice.

~~~~~
Naša zavist traja vselej delj kakor morebitna sreča tistih, ki jim zavidamo.

Vsak najde pri drugemu najprej tiste napake, ki jih ima sam največ.

smo tudi mi v šolskih klopih prizadeti in težko nam je). Dobro upravljanje s podjetjem še vnaprej... živahno društveno in prosvetno delo, zgraditev zimskega kopalnišča, pa tistega jezera, športnega stadiona... skratka: kolikor zamisli, toliko uresničenj.

Zlasti pa še vnaprej tako odlično vodstvo naše gimnazije, še dolga leta zdravja njenemu ustanovitelju dr. Francu Sušniku. Čutim: vanjo se bom zaradi prelepih spominov še vedno rad vračal, ko bodo leta študija že za menoj.

V imenu mladine: menda kar isto, kar velja zame. In k vsemu še tole:

Še vnaprej tako zrelo vodstvo naše države, spretno manevriranje naše barke v nemirnem morju časa. V tem vidimo jamstvo napredka. Vse skupaj pa seveda v miru, tako, da nas ne bi nikdar dosegli izstrelki medcelinskih raket in podobnih strahovitosti. V svetu strte okove suženjstva na vsej črti.

Ob nezgodi 6. aprila 1959 je umrl

VLADO VRČEK

sodelavec energetskih obratov

Pokojni je bil varaždinski rojak, izučen kotlar in je sodeloval pri naših fužinah šele nekaj mesecev kot pomočnik pri vzdrževanju energetskih naprav. Bil je izredno priden in tik pred napredovanjem v poslu.

Obžalujemo nesrečo in izgubo dobrega sodelavca in izrekamo svojcem iskreno sožalje.

Konferenca proti zlu

Ukrep Združenja jugoslovanskih železnar za pojačanje boja proti nesrečam pri delu

Združenje jugoslovanskih železnar se je lanskoletni spodbudi Centralnega odbora sindikatov menda kot taka skupnost prvo odzvalo. Ustanovilo je posebno medrepubliško strokovno komisijo HTZ za vsa vključena podjetja ter določilo naloge za to skupno prizadevanje.

Prva konferenca te komisije je bila na Ravnah. Udeležili so se je vodeči iz služb delovne varnosti iz vseh železnar, železarskih rudnikov in koksarn Jugoslavije. Podvzete so bile prve raziskave in osvojeni ukrepi za izboljšanje tega skrbstva v naši delavnosti.

Smo namreč na sektorju težke industrije, kjer so te razmere res dobesedno težke. Hitra rast in vključenje nesorazmerno številnega novega kadra v tako kratki dobi nam zadajata zato toliko večjo dolžnost za skrbstvo za varnost pri delu.

Že do sedaj je skupnost težke industrije pri nas kljub temu dosegla vsaj nekatere uspehe na tem področju. Medtem ko je bila prva leta pogostnost nesreč pri delu pri nekaterih podjetjih res zelo visoka in je bilo tudi preko 60% nesreč letno na stalež, se je začela stvar kmalu popravljati in smo bili leta 1954 že na povprečju 29% nesreč letno na stalež. Ta odstotek je potem naprej padal: 1955 — 26%, 1956 — 22%, 1957 — 19,5% ter je ostal lani nekako na istem — 20% nesreč letno na stalež.

Čeprav je to še zelo hudo, pa je dokaz, da gre na bolje in že s tem uspehom smo dokazali, da nezgodnostni element tudi v novi jugoslovanski železarski industriji nima in kmalu ne bo imel več toliko paše, kot je ima še marsikje v Evropi čeprav pri tradicionalnih, uvežbanih železarskih kadrih.

Toda tudi ta komisija ne bo mogla sama dosti več opraviti, če ne boste v borbi proti zlu pomagali vsi na vseh delovnih mestih.

Da, dobavni rok...!

Važni sta kakovost, cena; a obe sta brez pomena — če ne dobaviš pravi čas, si zapraviš dober glas.

DRUŽBENA PREHRANA

Pregled za mariborski okraj

Že dve leti je ena izmed najglavnejših nalog Zavoda za pospeševanje gospodinjstva, sindikatov in društev v Mariboru, reševanje problemov v prehrani prebivalstva, posebno delavstva v industrijskih središčih ter šolskih otrok in mladine. Tu je šlo predvsem za ustanavljanje menz vseh vrst, za dobro delovanje tistih, ki že obstajajo, za usposabljanje nekvalificiranega kadra, ki pripravlja hrano v teh ustanovah, in za vključevanje v to prehrano čimveč delavstva, skratka: ustvariti je treba pogoje, da bodo obratne menze delale tako, da bodo v celoti zadostile potrebam prehrane zaposlenih ljudi.

Te potrebe so naraščale iz dneva v dan. Delavci si prinašajo s seboj mrzle malice, večkrat tudi sam kruh in če stanujejo v kraju svoje zaposlitve, so dnevno do 9 ur brez toplega obroka, če pa sta zaposlena oba zakonca, se ta čas podaljša, kar je še bolj neugodno za zaposleno ženo ter otroke. Še na slabšem so v tem pogledu tisti delavci, ki se na delo vozijo in so ves dan brez toplega obroka. Zdravniška služba v Mariboru beleži vedno več obolenj na prebavnih organih zaradi neredne prehrane, še posebno velja to za delavska centra Ravne in Mežico ter za delavstvo v gradbeništvu. Pri nas se je hranilo v obratnih menzah odločno premalo delavstva. Le-te so sicer obstajale v nekaterih tovarnah, vendar je bil obisk delavstva majhen.

V začetku leta 1947 je bilo v tovarniških menzah izdano skupno komaj 1350 toplih obrokov, v jeseni istega leta 3220 (brez malic, sendvičev, čaja, mleka) obrokov, čeprav so dajale tovarne precej sredstev za prehrano. Ti izdatki znašajo letno na področju okraja 93 milijonov dinarjev. Samo Železarna Ravne na Koroškem izda letno v ta namen 24 milijonov (malice, mleko, kava). Sredstva se trošijo na tri načine: za kritje režijskih stroškov, za prehrano rednih abonementov, za kritje režije in delno za kritje razlike med nabavno in prodajno ceno za enostavne obroke (enolončnice) ter za kritje obročnih dodatkov delavcem, ki delajo na zdravju škodljivih mestih in nočnih izmenah. Pri tem je ugotovljeno, da vložena sredstva niso najbolje izkoriščena, in to zaradi slabe organizacije in načina dela v tovarniških menzah. Tovarniške menze se bavijo z dejavnostjo, ki spada v gostinstvo: točenje alkoholnih pijač, mrzle malice, sendviče, kranjske itd., in to dejavnost še regresirajo. Družba ni zainteresirana, da se ta vrsta dejavnosti odvija v tovarniški menzi. Delavci si tako že prinašajo s seboj suho hrano, manjka jim pa topli obrok, ki ugodneje vpliva na zdravstveno stanje in povečano storilnost dela. V mariborski Predilnici in tkalnici kakor tudi po nekaterih drugih tovarnah imajo delavci na nekaterih delovnih mestih odobren brezplačen dodatek slanine, običajno 10 dkg, kar stane 45 din; ta dodatek pa so nadomestili s toplom enolončnico. Obratni zdravnik ugotavlja, kaj bolje vpliva na delavčevo zdravje, ali 10 dkg slanine ali topli obrok enolončnice, ki ima do 600 kalorij (brez kruha). Važno je, da vsa sredstva,

ki so v tovarni namenjena za prehrano, porabijo najkoristneje, to je za uvedbo toplih obrokov ter da tovarne ne trošijo sredstev za regresiranje dejavnosti, ki ne spadajo v obratno menzo.

Predsednik republike je lani obiskal tudi Zavod za pospeševanje gospodinjstva v Mariboru

Nekateri upravni odbori so opravičevali nizek odstotek vključenega delavstva v prehrano z nizkimi prejemki, kar pa ni povsem točno. Na primer: v MTT je kupovalo dnevno 1000 delavcev mrzle malice v bifeju (sedaj je ukinjen), kjer je vsak potrošil dnevno 30 din, kar znaša mesečno 410.000 din, letno pa 7.320.000 dinarjev. O istem smo se prepričali v Delavnici železniških vozil »Boris Kidrič«.

Spričo teh dejstev je Zavodu za pospeševanje gospodinjstva, zdravstveni službi in sindikatom uspelo, da se je do konca leta 1958 to stanje občutno izboljšalo. Število tovarniških menz se je dvignilo od prejšnjih 8 na sedanjih 23, poleg tega pa 7 podjetij dobiva tople malice (enolončnice) v TAM, tako da je skupno organizirana prehrana v 30 tovarnah. Prav tako so razširile svoje dejavnosti tudi ostale javne menze, v katerih se prav tako hrani precejšen odstotek delavstva.

Največji obrat družbene prehrane v Mariboru je menza TAM (tovarna avtomobilov). Tu pripravijo dnevno 2628 obrokov (brez sendvičev, mleka, čaja), od tega za lastne potrebe 1452 obrokov, za ostale tovarne pa 1176 obrokov.

V začetku lanskega leta je začel Zavod za pospeševanje gospodinjstva s pripravami za organizacijo prehrane delavstva v gradbeništvu. Gradbeni delavci so brez stalnih bivališč, povečini sezonski. Živijo ločeno od svojih družin ali se vozijo 20 do 30 km daleč. Živijo v barakah, kuhajo si sami, po navadi za več dni skupaj, živila

pa si nosijo 14-dnevno ali mesečno od doma, v glavnem moko, krompir in fižol. Njihova delovna mesta so raztresena. V glavni sezoni delajo po 12 ali več ur neprenehoma. Ves ta čas so brez toplega obroka, hrana pa, ki si jo pripravljajo sami na najprimitivnejši način, je slaba, enolična in prestana, največkrat pa se zadovoljijo z mrzlo suho hrano. Na tak način

štedijo, da prihranijo čimveč za družino. Mnogo je takih, ki svoje prihranke porabijo za pijačo. Zaradi tega je tudi njihovo zdravstveno stanje slabo.

Spričo takih razmer je zavod sklical več posvetovanj s predstavniki gradbenih podjetij (direktorji in predsedniki sindikalnih podružnic) in skupno z njimi proučeval možnosti organizacije tople prehrane in dostave na gradbišča. Tu so nastali novi problemi. Gradbena podjetja niso imela na razpolago nobenih finančnih sredstev v te namene, posebno za kritje stroškov za nabavo posode, kritje režije, prevozov hrane na gradbišče itd. V gradbeništvu tudi predpisi ne določajo kritja stroškov za zdravje škodljiva mesta, kot je to v drugih panogah industrije. Po večjih posvetovanjih je uspelo, da so se predstavniki gradbenih podjetij zavezali, da bodo nekje le našli sredstva. Menza, ki skrbi za tople obroke malic v gradbeništvu, obstaja od meseca maja lanskega leta pri menzi Konstruktorja, v letošnjem letu se je v te namene usposobila še menza Gradisa. Ta menza je do sedaj izdala za vsa gradbišča v Mariboru 96.800 obrokov enolončnic in prav toliko obrokov mleka. V to prehrano so vključeni tudi gradbeni vajenci in mladi delavci.

Mnogo je tukajšnji zavod storil tudi za izboljšanje prehrane šolskih otrok in mladine (tudi vajenske). Poleg 213 šolskih mlečnih kuhinj, kjer prejema malico 51.599 šolskih otrok in mladine, je organiziranih in urejenih v okraju 19 šolskih

Dr. Rudi Krajnc:

Zdaj pa zares

Umetno jezero ob Kotuljščici

Prispevek našega zdravnika smo prejeli v prvi vigredi — takoj po ustanovitvi Turističnega društva.

Toplo spomladansko sonce se iz dneva v dan vse više dviga nad pobočja Uršlje gore. Skromna zaloga snega je že zdavnaj vzela slovo, ob gozdnih parobkih dvigajo svoje glavice zvončki in teloh, travniki zelenijo, božajoče spomladanske sapice naznanjajo prihod pomladi tudi v našo Mežiško dolino. Stojim na pečici ob protestantski kapelici nekaj desetnih metrov vzhodno od Raven. Globoko pod mano se vali Meža, vsa umazano siva, gosta in mrtva, kot da se ne zmeni za utrip pomladi ob svojih bregovih. Kotuljščica, planinski potoček, ki zbira del hudourniških voda iz Uršlje gore, priteka bistra in lesketajoča se v pomladanskem soncu po dolini med Javornikom in Brdinjami ter klavrno premine ob svojem izlivu v Mežo. Ozek srebrni trak, ki se vleče še nekaj metrov ob desnem bregu Meže, brez sledu izgine v umazanih valovih.

Ko človek stoji in gleda, gleda bister potoček in precej široko dolino, ki se vleče od pečice pa vse tja gor do Kefrovih mlinov, se mu kar sama vrine misel: mar ni škoda, da puščamo v nemar tako lep delček ravske okolice, ki bi lahko tisočtem nudil razvedrilo in oddih. Mar niso prav tu podani idealni pogoji za izgradnjo pregrade, ki bi zajela potoček in spremenila dolino v umetno jezero. Odgovor na to vprašanje je vsekakor pritrdilen. In izvedba? Tu pa prihaja do izraza poživljena dejavnost Turističnega društva na Ravnah, ki mu želimo ob tej priložnosti posvetiti nekaj besed.

Zametke turistične dejavnosti v našem kraju najdemo že v predvojnem času. Po vojni je turistično delo nekaj časa spremljalo razvoj kraja brez prave organizacij-

ske oblike. 1954. leta je bilo ustanovljeno Turistično društvo, ki pa zaradi prevelike živahnosti v kraju in ob pomanjkanju objektivnih možnosti ni vzdržalo koraka z razvojnim tempom. Turistično-olepševalna dela so sicer spremljala potek razvoja v kraju, vendar je organizacijska dejavnost društva zaspala. V začetku letošnjega leta so se ponovno zbrali ljudje, ki jim je nekaj na tem, kakšno lice dobiva naš kraj in ga bo dobil. Letošnji občni zbor Turističnega društva pomeni poživitev in začetek nove faze društvene in operativne turistične dejavnosti. Upravni odbor si je zadal dolgo vrsto nalog, ki jih bo treba v bližnji bodočnosti rešiti. Izgradnja pregrade na Kotuljščici in ureditev umetnega jezera stoji na seznamu predvidenih turističnih akcij na prvem mestu. Vso stvar so vzeli v roke ljudje, ki imajo razen volje in veselja do dela tudi dostop do rešitve številnih vprašanj, ki se ob takšni priložnosti neizbežno pojavljajo.

Mislím, da je prav, če se ob poudarjanju pomembnosti umetnega jezera za naš kraj spomnimo, kaj nam služi sedaj za gojitev vodnih športov, kajti šele tako nam bo postala neprecenljiva vrednost predvidenega objekta bližja in razumljivejša. Vsem domačinom je dobro znano kopališče ob Suhu. Zgrajeno je bilo 1933. leta v izvedbi Rdečega križa Guštanj. Naš kraj je takrat štel okrog 600 ljudi, v fužinah jih je bilo zaposlenih okrog 300. Dimenzije bazena so bile za takratne razmere idealne. Sedaj si pa pogledjmo, kakšno je stanje danes. Mesto šteje ca. 6000 prebivalcev, Železarna pa zaposluje okrog 2500 ljudi. Številke so torej porasle v zadnjih 25 letih kar za desetkrat. In kako je s številkami, ki prikazujejo dimenzije starega bazena, ki je še danes edino kopališče na Ravnah? Na žalost moramo ugo-

menz (kjer pripravljajo enolončnice in kosa), v katere je vključena poleg šolske tudi ostala mladina. Do sedaj jih je v obratu 15. Vseh 19 šolskih menz razen ene je opremljenih delno ali v celoti s sredstvi Zavoda za socialno zavarovanje Maribor, ki je dal v lanskem in letošnjem letu v te namene 3.300.000 din iz preventivnega sklada. Tu se hrani sedaj skupno 3176 otrok in mladine.

Za izboljšanje kvalitete družbene prehrane je Zavod za pospeševanje gospodinjstva s svojimi strokovnimi učiteljicami v stalnem stiku z obrati družbene prehrane, šolskimi kuhinjami in menzami, dijaškimi domovi itd. ter z osebjem teh menz. V zavodu so tečajji za zimsko in poletno prehrano, za osebje teh ustanov, katero je v glavnem brez strokovne kvalifikacije. Zaradi potreb, ki so do sedaj nastale z razširitvijo teh obratov in z organizacijo novih v bodoče, je okrajni ljudski odbor ustanovil strokovno šolo za gospodinjstvo poklice, zavod pa bo pričel s te-

čajji za pridobitev kvalifikacije kadra, ki dela v obratih družbene prehrane.

V letošnjem letu bo zavod še nadalje kontroliral dosežene uspehe v tem pogledu in bo iskal nove možnosti za organizacijo družbene prehrane. V letošnjem letu bomo organizirali prehrano za vajence raznih strok v Miklošičevi šoli v Mariboru, pomagali bomo pri uvedbi toplih malic (enolončnic) v Tovarni aluminija Kidričevo, v IMPOL Slov. Bistrica, v Železarni Ravne in rudniku Mežica. V rudniku Mežica bo istočasno urejena celodnevna prehrana za 300 samskih delavcev, kateri si sedaj sami pripravljajo hrano. Prehrano za šolske otroke in mladino bomo organizirali še v Prevaljah, na Ravnah, na Kogu, v Veliki Nedelji, na I. osemletki Tabor, v Makolah ter ostalih šolah v Halozah.

Tovarniške menze izdajo na dan 8824 obrokov, šolske menze izdajo na dan 3176 obrokov, gostinstvo abonentom na dan 4562 obrokov. Skupaj 16.562 obrokov.

Zalka Drožina

točiti, da so ostale gluhe za izreden razvoj kraja in števila prebivalcev. Nujna posledica takšnega nesorazmerja med potrebami in možnostjo je, da velika večina Ravenčanov v vročih poletnih mesecih sploh ne pride na svoj račun, ker je kopališče odločno premajhno. Tisti pa, ki vendarle iščejo osvežitve v tesnem bazenu, so še vedno tako številni, da bistro potočnico v zelo kratkem času spremenijo v pravo brozgo — kraljestvo bacilov najrazličnejših vrst. Človeku se zdi skoraj nerazumljivo, kako je mogoče, da so pri takšnem stanju primeri trebušnega tifusa, griže in drugih črevesnih obolenj, ki običajno razsajajo v poletnem času, vendarle dokaj redki v našem kraju. Neizpodbitno dejstvo je, da so ravno onesnažene vode bile že neštetokrat vzrok za usodne epidemije nalezljivih črevesnih obolenj, ki človeka izčrpajo do skrajnosti in ga za daljšo dobo iztrgajo iz njegovega življenjskega okolja. Že en sam požirek okužene vode lahko ob določenih okolnostih privede do najbolj tragičnih posledic. Ne da bi govorili o značilnostih potočka Suhe, ki jih označuje že njegovo ime, o precej nizki temperaturi njene vode, o pomanjkanju sleherne sence ob bazenu itd., mislim, da je povsem razumljivo, da bazen danes ne more služiti več svojemu namenu in nikar nuditi desetkrat večjemu številu ljudi prijetne osvežitve v vročih poletnih dneh. Kopališče bo po izgradnji umetnega jezera seveda še vedno služilo svojemu namenu. Nedvomno se ga bodo posluževali člani plavalnega kluba »Fužinar« za trening in plavalne prireditve manjšega obsega, kjer je potrebna točno odmerjena dolžina. Bazeni bo omogočal načrtno vadbo in izpopolnjevanje športnikov in bo tako zopet nudil primerno okolje za plavalni šport, ne pa to, kar nudi danes.

In sedaj — kako stoji stvar z našim bodočim umetnim jezerom? Ob izlivu Kotuljščice v Mežo nas bo popeljal most preko Meže na njen desni breg. Znašli se bomo na približno 130 m dolgem in nekaj manj širokem nasipu, kjer bo urejen prostor za parkiranje motornih vozil, športna igrišča, reklamni kioski ipd. Ob koncu nasipa bo umetno zgrajena brana, visoka 12 m in dolga okrog 70 m, prečno spajala travnato pobočje Javorniškega hriba na zahodni in s smrekami porasle rebri Brdinj na vzhodni strani. Preko brane bo speljana vozna cesta, ki bo vezala bregova jezera. Umetno jezero, ki bo na severnem koncu globoko 12 m, bo segalo po dolini Kotuljščice navzgor do izpod Kefrovih mlinov, kjer bo doseglo globino nekaj nad 1 m. Voda bo bistra, kar omogoča gramozna podlaga, in topla. Znano je namreč, da spada Kotuljščica med najtoplejše potoke v tem kraju in pozimi ne zamrzne. Tudi zelo blag padec omogoča, da se voda na svoji poti precej segreje. Vsekakor bo voda v našem jezeru prijetna in celo za spoznanje toplejša od Bohinjskega jezera. Ob zgornjem delu so poleg sprehajališč in številnih kotičkov za nemoten oddih dani idealni pogoji za taborjenje, ki prav tako spada k idili ob jezerski obali.

Kaj nam bo jezero nudilo? Delovnemu človeku je po napornem delu počitek pre-

Romantična dolina Kotuljščice z »vilo išijas«, ki jo bo zalilo umetno jezero

potreben. Pogoj za res popolno osvežitev utrujenega organizma je sprememba okolja. Tam, kjer delamo oziroma v neposredni bližini delovnega mesta je učinkovito počivanje in nabiranje moči za nov delovnik praktično iluzorno. Le nekaj minut peš bo treba stopiti in že bomo v sončni dolini ob jezeru. Sprejel nas bo osvežujoč vonj po bistri vodi in smrekovih gozdovih, božajoča modrina vodne ploskve, klopi v senci, skratka ves hrušč in trušč tovarniških strojev ter dušec dim, ki ga neutrudno bruhajo dimniki iz dneva v dan, bo ostal daleč za nami. Znašli se bomo v svetu počitka in razvedrila, v novem okolju, ki nam bo res omogočilo izkoristiti naš prosti čas kar najbolje in nam vrnilo nove moči za delo.

Pozabiti ne smemo na celo vrsto vodnih športov, ki jim bo omogočen razvoj, nadalje lahko računamo z gojitvijo rib in ne nazadnje s turističnim učinkom, ki ga bo nudila nova situacija v bližini Raven. Nedvomno bo umetno jezero postalo turistična privlačnost številka ena za celo Mežiško dolino in slej ali prej tudi izven njenih meja.

To je vse dobro in lepo — bo marsikdo pripomnil — toda kako daleč smo z vso stvarjo, kdaj lahko pričakujemo, da se bodo lepe besede spremenile v dejanja? Bilo je na pustno nedeljo, kmalu zatem, ko je hladno zimsko sonce spolzelo z vrha Uršlje gore nekoliko nižje, se je na parobku nad Kefrovim mlinom zbralo nekaj mož k bojnemu posvetu. Čeprav se jim je videlo, da so dostojno prebili pravkar minulo pustno noč, je vendar tekla beseda povsem resno o situaciji na terenu. Strokovnjaki so zabeležili vse potrebno in začetek je tu: s sondiranjem terena so pričeli, kdor ne verjame, pa naj se sam o tem prepriča. Točnejših napovedi, kdaj se bomo kopali v novem jezeru, trenutno ni moč dajati, vendar lahko optimistično pribijemo, da bo v letošnjem letu še marsikatera sprememba na pašnikih in gozdovih ob Kotuljščici pritegnila pozornost mimoidočega popotnika. Nova velika pridobitev bo postopoma dobivala popolnejšo podobo in lahko trdimo, da je blizu pred nami čas, ko se bomo pričeli srečevati ob bregovih novo nastalega objekta — umetnega jezera v Mežiški dolini.

Koroška zadeva

(marec 1959)

Slovenci, ki živijo na zamejskem Koroškem, so v Avstriji. Kako se jim godi v pogledu narodnostnih pravic, jezika itd., je predvsem odvisno od Avstrije.

Šolske zadeve je sedaj Avstrija v primeri s prej veljavnim redom za Slovence precej poslabšala.

Zakaj so to reč za Slovence poslabšali, je sicer jasno, ni pa čisto razumljivo. Isti ljudje so namreč na deželni celovški oblasti, kot so bili tedaj, ko so izdali za Slovence boljši šolski predpis.

Nekateri so pritrdili, da so spremembe na slabše zahtevali taki nacistični prenapeteži in so rekli, da so leta 1945 izdali tisto boljšo uredbo bolj na zahtevo oziroma na pritisk Angležev.

To vsekakor dokazuje, da imajo sedaj več vpliva prenapeteži oziroma da Angležev ne upoštevajo več toliko — in da je upoštevanje Slovencev odvisno vse le od takih vplivov. Ta dokaz ni navdušujoč, ker kaže, da bodo imeli Slovenci toliko pravic, kolikor si jih bodo izposlovali pod vplivi.

Škoda, da Avstrija tako ravna. Vse jo je rado imelo in postala bi lahko taka dežela lepih odnosov med ljudmi na svetu (prebivalstvo namreč ne narašča tako strašno in pride napredek prej v prid, pa je zato lahko odnos med ljudmi manj srborit). Posebej smo spoštovali še deželnega poglavarja Wedeniga, ki je nasledil tisti Dachau nacistične svinjarje in dal leta 1945 Slovence pravice, ki jim pripadajo. Mislili smo, da to ni bilo špekulativno, da je bil omenjeni šolski akt

takrat iskren in samo pod pritiskom poštenja, ki je zmagalo nad nepoštenjem.

Nekaj so krivi koroški Slovenci tudi sami. Zadosti malo jih je že in še ti so se veselo drobili na vsemogoče svetovne nazore na svetu — pa še obrekovali so se to dobo med seboj, da so se drugi lahko smejali in svoje kovali... Da smo pri tem udarcu potem »skupno« nastopali, je preveč razumljivo. To občasno organizirano »skupnost« predobro razumejo in je ne upoštevajo oziroma samo toliko kot koroški Slovenci sami.

Prvo je narodna enotnost. To je narodova čast. Bodi, kar hočeš po svetovnem gledanju, drži enotni narodnostni stav, da ga bodo spoštovali, ne pa ob takem deljenju naprej razkopavali.

Slovenci so v Avstriji na častni tribunali v berbi za njeno svobodo. Več so dali borcev za svobodo kot vsa Avstrija skupaj. Vsi časopisi so objavili nastop dr. Luke Sienčnika, ki je na mednarodnem zboru bojnikov na Dunaju povedal, kakor se spodobi, in pribil to čast slovenskega rodu na Koroškem prav tedaj, ko so mu na ljubo komaj zadušenih prenapetežev spet okrnili element narodnostnega obstoja.

Ob tem uspehu prenapeteži kujejo naprej. Se že čuje: slovenski jezik še iz cerkve! Da, poslušajte jih in ustrezite nacistom še tu, potem pa poiščite kljukaste križe in paradirajte s Hitlerjevo parolo: »Kärntner spricht deutsch!« Kajti cilj je neutajljivo isti, samo pot je druga.

Novotarji grdobije

Joe J. Heydecker, Johannes Leeb: Der Nürnberger Prozeß. Nedavno je izšla obsežnejša knjiga o nürnberškem procesu, na katerem so sodili preostalim nacističnim kolo vodjem, netilcem druge svetovne vojne, napadalcem številnih držav ter uničevalcem desetine milijonov na najgrše načine tretiranih in pokončanih ljudi na svetu — Göring in drugim. Poglavitni norec oziroma krivec Adolf Hitler, novotar grdobij nad ljudmi Himmler ter Goebbels in Ley iz te vrste pa so se prej kotali sami.

Proces se je začel 20. novembra 1945 in je trajal do 31. avgusta 1946 — torej kar celo dobo. Vodili so ga Američani, Angleži, Rusi in Francozi.

Pisca sta zadevo zadosti opredelila: Človeštvo po človeško raziskuje in pravično sodi nečlovečnost. Niti ne gre za posameznike, gre za element grdobije, ki so ga uvedli ti prostaki. Gre za najgrši odnos do ljudi, kar bo človeštvu na zemlji še dolgo, dolgo škodovalo. Tako že težko grajeno lepo je bilo porčno in s strahotami nadomeščeno. Četudi je vselej odvrtno tako raziskovanje in pisanje, je poglavje o njihovi ideologiji in tehniki uničevanja ljudi zadosti dopovedljivo.

Knjiga bo pravzaprav dobrodošla nemškemu narodu, kajti večina drugih smo to grdobijo občutili, njim pa so se lagali. Naj ti ljudje zvedo in vedo za vse čase, kaj so delali njihovi očetje, sinovi, bratje.

— To je sicer samo vrh — komanda. To-liko bolj osvetljuječa pa je bila eksekucija. Eksekucija, kjer je po tisočih logorjih in na domovih tretiral in ubijal zbor malih možganov in velike grdobe primitivcev. Toliko krvnikov menda do sedaj še ni spravlil skupaj noben narod na zemlji, kot so jih vzgojili in imeli na razpolago nacisti iz svoje rase.

Sem pa tje pri čitanju te knjige zablisle tudi taka ost — sicer komaj zaznavna: češ tudi Rusi naj bi kdaj tako delali. Toda Rusi so bili napadeni in so s svoje zemlje preganjali napadalca. V takem primeru pa tega res ne delaš vselej z žegnano vodo.

V tem smislu se pojavi tudi pokolj dvanajst tisoč poljskih oficirjev v gozdu Katyn pri Smolensku. Po nekaj prerekanjih sem in tja so to obdolžitve na procesu celo izločili. V knjigi je dopuščen tudi izgovor, da bi bil napad na državo že zločin ter utemeljen s stališčem Stalina in Molotova, ki tega baje nista tako dobesedno jemala, ko sta se s Hitlerjem sporazumela za delitev Poljske.

To je torej branje, ki je upravičena kazen za grdobijo, a na žalost niti na takem dogodku dobe ne more zakriti sledov naprej razdeljenega sveta.

„BRZOJAVKA“

Neuspeli lov na komuniste

Piše 80-letni takratni komandir orožniške postaje v Guštanju Janko Čibron, ki je tedaj ukrenil, da se je ponesrečil lov na komuniste in so se mogli umakniti čez mejo.

Bilo je neke nedelje v začetku maja, ko sem se vrnil iz patroljne službe iz Kotelje, Uršlje gore itd. — domov na orožniško postajo Ravne na Koroškem, kjer sem bil tedaj na položaju komandirja postaje. V pisarni na pisalni mizi sem našel pošto. Med navadnimi službenimi pismi je bila tudi ena službena še neodprta brzojavka, poslana iz orožniške postaje Velenje. Vsebina te brzojavke je bila sledeča: Aretirajte komunisto Kuhar Lovrenca in sodelavce in oddajte jih v zapor policijske direkcije Ljubljana. Mreža Moste, Trbovlje, Velenje, Guštanj odkrita.

O, aretirati, aretirati Kuharja, sem sam pri sebi vzkliknil. Takoj sem dobil polno glavo skrbi, spustil brzojavko, jo zopet prijel in jo skrbno in točno prečital — toda smernica v brzojavki je nedvomljiva in konkretna! Kaj naj storim, da bo volk sit in koza cela? Se dvignem, prestopim, se usedem in zopet primem v roke brzojavko ter jo skrijem pod podzglavnik moje postelje v pisarni; nekaj pomirjenja je vendar bilo v tem zame.

Nedavno poprej sva se s Kuharjem pogovarjala in pri tem je on med drugim tudi rekel približno takole: V Beogradu je mnogo trohnelega, marsikaj je treba razčistiti, mnogo bi se dalo izboljšati v naši državi itd. In sedaj naj ga aretiram? Ne! Toda moja glava je bila polna skrbi, nisem si mogel najti mesta, šel sem na trg in sreča je hotela, da sem tam koj naletel na Kuharja. Se ustaviva in pozdraviva kakor običajno; zrak je bil »čist«, sama sva bila, takoj sem mu šepnil: »Čuvajte se, velika nevarnost je v neposredni bližini!« Posloviva se in vrnil sem se na postajo. A ne dolgo za tem je pred hišo pripeljal stari in oblizani avto, iz katerega so izstopili trije moški civilno in povprečno oblečeni. Vsi trije so bili naenkrat pri meni v pisarni, tu so se predstavili kot organi policijske direkcije iz Ljubljane in povedali, da so prišli prijet guštanjske komuniste in jih odpeljati v Ljubljano. »Prosimo za izdatno asistenco!« so rekli.

Takoj nato sem jim opozarjajoč rekel, da je za to akcijo ta lepi nedeljski dan zelo neugoden, kajti ljudje so danes večinoma razpršeni in sem predlagal, da se gospodje z avtomobilom takoj umaknejo dalje proti Prevaljam ali še dalje do Črne, od koder naj se vrnejo šele drugi dan. To so tudi storili.

Drugega dne smo se odpravili v skupinah na lov do Kuharjevega stanovanja in njegove pisarne, toda njega ni bilo doma, ne v pisarni in niti v Guštanju, zato sem jaz bil odrejen in sem moral osebno oditi na vsestransko in nadvse strogo zasledova-

nje za več dni, a vse skupaj je bilo ostalo brez vsakega uspeha in policisti so se odpeljali v Ljubljano brez komunistov. Seveda orožniki smo bili primorani zasledovanje nadaljevati.

Značilno je bilo, da sem takoj po dogodku dobil na moj naslov dve anonimni pismi, v katerih mi je pisec naznanil Kuharjevo skrivališče. Pismi sem uničil še preden sem jih točno in ponovno prečital in premotril, a nikomur kaj o tem kdaj omenil in vsebino hoteč takoj pozabil.

Ponesrečeni lov za »nevarnimi ljudmi« je povzročil domačo senzacijo, ki ni zajela samo tedanjega Guštanjja, temveč vso Mežiško dolino in tako vzdignila orožnike, med temi tudi vodnika-podporočnika na Prevaljah (ta je bil moj neposredni predpostavljeni), ki se je kaj kmalu pojavil v Guštanju. Čim je videl, da je znani komunist Kuhar pobegnil, je vzel to kot zelo važno zadevo sam v roke in nadaljeval s preiskavo, mene pa predlagal za takojšnjo premestitev.

Čez nekaj dni sem bil premeščen v Slovenske gorice, tja, kjer ni bilo nobenega komuniste.

Zoper mene je bila takoj uvedena disciplinska preiskava. Za izvršitev je bil zadolžen preiskušeni orožniški podpolkovnik Petrovič iz Ljubljane; le-ta je prišel iz Ljubljane in bil sem poklican iz Slovenskih goric v Guštanj na zasliševanje.

Po dogodku sem dobil občutek, da me na splošno vse po strani gleda; še celo nekateri poklicni tovariši so me gledali po strani, če ne še obsodili ter podcenjevali. Podpolkovnik Petrovič pa je bil med zasliševanjem proti meni nepričakovano vljuden, skoraj bi rekel, da je usmiljeno postopal z menoj. Naposled mi je celo rekel, da bi me rad »izvlekel«, pa ne more, ker iz pisarniških zapiskov-protokolov ni bilo nikjer razvidno, da bi bil jaz ali pa moji orožniki napravili kdaj kak uspeh na

področju oviranja komunističnega gibanja v smislu malo prej izdanega novega zakona o zaščiti države, ki je komandirje orožniških postaj zelo obremenjeval, ker v prvi vrsti so se ga morali komandirji naučiti in svoje orožnike seznaniti z vsebino tega novega zakona.

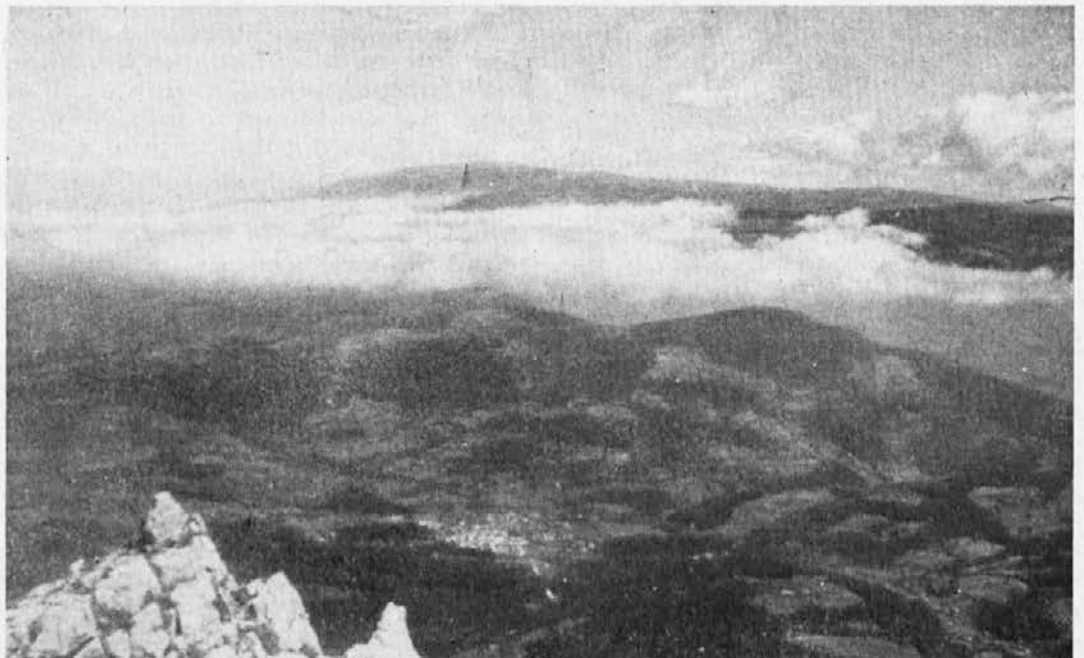
Ob tej priložnosti povem odkritosrčno, da tudi poprej, ko sem služil na postaji Trbovlje in v Dravogradu, nisem imel ne enega uspeha v smislu zakona o zaščiti države. Pod sumljivimi okoliščinami po tedanjem pojmovanju sem v Guštanju naletel na učitelja Möderndorferja iz Mežice — enkrat sem slučajno naletel nanj ob mraku v pisarni pri Kuharju in enkrat na poti nižje domačije »Lamprecht« v spremstvu enega mladega Kokalovih, toda ne enkrat mu nisem skrivil lasu. Od višje oblasti odrejene hišne preiskave pri komunizma osumljenih ljudeh v Guštanju so pri meni ostale vselej brez uspeha.

Iz zgoraj omenjenega je razvidno, da sem na področju zatiranja komunističnega gibanja z mojim postopanjem v službi vendarle omogočil srečen pobeg čez državno mejo Kuharju in še nekaterim drugim napredno mislečim ljudem, ki so se na ta način v pravem času in srečno izognili večletnim ječam.

Ob zaključku zaslišanja me je vljudni podpolkovnik Petrovič še vprašal, če sem za to, da me predlaga za upokožitev, na kar sem jaz ne le pristal, temveč ga tudi prosil za upokožitev, kar se je tudi zgodilo, toda šele po prestani disciplinski podoficirski kazni.

Šli so srečno čez državno mejo, jaz pa kazensko v pokoj. Tedaj sem bil šele 51 let star.

Ne morem iti mimo, ne da bi napisal še eno malenkost o lovu komunistov, in sicer: tedaj, ko sem bil priprt v štabu tedanje orožniške čete v Mariboru, so nekega jutra zgodaj alarmirali vse, kar je znalo nositi in uporabljati orožje in tako tudi mene; namreč iste noči je bil iz nekega mariborskega zapora pobegnil neki »zelo nevarni« komunist, zato so nas poslali na vse strani v zasledovanje. Meni so dali še enega mla-

Pogled z vrha Uršlje gore na Ravne. Tam nad meglo je Svinja

Peca. Jutranji pogled s Kozjega hrbta

Na gori ob jutranji zori

Pozdrav planincev

Že kot mlad šolarček sem se začel ozirati okrog sebe. Doma na Dobrijah, v tej samotni in mirni kotlini, sem videl le Šteharški in Gruberjev vrh ter zapadne obronke Brdinj. Med potjo v guštanjsko šolo pa sem večkrat ogledoval Uršljo goro in Peco. Posebno željo videti in priti v te gore sem imel tedaj, ko so nekateri slovenski celovški maturanti, sošolci mojega rajnega brata Franca, prišli na obisk in pred odhodom na goro na naši gorici lepo zapeli: »Bom šel na planine«.

Avgusta tistega leta se mi je moja želja izpolnila. Z bratoma Minijem in Šimanom smo šli na srednje žegnanje na goro. Za to je bilo potrebno poprej na kolenih poprositi očetovega dovoljenja. Mati so nam pripravili na pot jedila in črne kave; spekli so šartelj, skuhal nekaj jajc, poleg tega pa dali še vsakemu dva konca klobas. V Guštanju pri Jagru nas je že čakal bratranec Tičlarjev Lojz. Z velikim ponosom smo jo mahali čez guštanjski trg na Čečovje, mimo Lubasove bajte proti Pokrovu do Lubenčeve bajte, kjer je bilo dogovorjeno, da prenočujemo pri bratrančevi zlahti.

Prvič v življenju sem vsrkaval planinski zrak. Zvečer smo se še v mrzli Suhi skopali in po zaužitju dobrega mleka vlegli v dišeče seno na podstrešju. Ob treh zjutraj

nas je poklical stari Kvasnik z besedami: »Pobi, vstanite, ako hočete na gori še videti sončni vzhod!« Vstali smo brez obotavljanja in se takoj odpravili na pot. Lepa mesečina je pripomogla, da markacije nismo izgubili, in po enournem hođu prišli na goro ravno, ko so se na vzhodu pokazali prvi žarki sončnega vzhoda. Nebeško lep je bil ta pogled, bil sem ves očaran. Ko se je nekoliko zdanilo in se je megla v dolinah razpršila, je bil pogled v to krasoto še lepši. V tem času se nam je pridružil priletan mož, ki je takoj spoznal, da smo novinci na gori. Rekel nam je: »Fantje, iz vaših pogovorov sem spoznal, da ste prvič na gori, zato vam hočem razložiti, kako se imenujejo vse te grape, kraji, hribi in doline, ki jih od tod vidite.« Pokazal nam je najprej jug, sever, vzhod in zahod. Nato se je obrnil proti severu in rekel: »Tam je Guštanj, od koder ste prišli, zadaj je Tolsti vrh in ta planina, ki je komaj vidna, je Golica, ki je čez dva tisoč metrov visoka in ki je nekdanj spadala pod Karantijo. Na levo je Farna vas in Prevalje, v ozadju Strojna in v tej smeri je Andraž v Laboški dolini, kjer je bil nekdanj sedež lavantinske škofije. Še proti zahodu je Pliberk in Velikovec, v ozadju pa Svinjska planina, ki je še danes živ narodni mejnik. Proti zahodu je Celovec, desno od

dega orožnika in naju odpremili po Koroški cesti proti Sevnici, Kamnici itd. Ko sva prišla v vas, sva si kupila kruha in vina, se s tem skromnim provijantom podala v bližino dravskega prevoza, si tam na nekem griču poiskala sedež za oddih in tam sva použila najin zajtrk. S tega griča sva strogo nadzorovala prevoz čez Dravo, kajti tam se bo »zelo nevarni komunist« gotovo pripeljal čez Dravo, bodisi od leve na desno ali pa z desne na levo stran Drave. Tako so nam rekli v Mariboru pri odhodu na lov, a osebnega opisa pobeglega komu-

nista nama niso dali, kar je bilo meni prav po volji, kajti brez osebnega opisa ni mogoče koga ustaviti, še manj pa nadzirati in prijeti. Tako sva se po vestno opravljeni službi srečno vrnili v Maribor, seveda brez uspeha.

Tega, o čemer sem tu napisal, nisem do danes še nikomur omenil, a da sem ravno sedaj napisal, mi je neposredni povod le prijetnost v počastitev 40-letnice KPJ in zato prosim, da to po vašem preudarku objavite v našem glasilu »Koroški Fužinar«.

Janko Čibron

njega Gosposvetsko polje in čisto zadaj so nizke in visoke Ture, do koder je segal nekdanj slovenski živelj. Proti zahodu vidite Peco in Obir. Južno-zahodno so Julijske Alpe s Triglavom, bolj proti jugu so Savinjske ali Kamniške planine. V tej kotlini, kjer se blešči, vidite Savinjo, bolj proti vzhodu je Oljska gora in za njo mesto Celje. Prav na vzhodu pa so Haloze s Ptujem, v ospredju pa zeleno Pohorje. Severno-vzhodno so Slovenske gorice, od koder prihaja tudi k nam dobra vinska kapljica. Tu so Mežiška, Dravska, Mislinjska in Savinjska dolina.«

Tako smo se v glavnem spoznali v do sedaj še nepoznani geografski legi pokrajini in gor. Razlaga tega moža nas je tako zamotila, da smo popolnoma pozabili na kruljenje v naših želodcih in na strogo naročilo naše matere, da moramo prisostvovati pri vseh cerkvenih obredih. Šele ko je mož končal, smo se vsedli za neko peč in odgrnili zakladnico, ki nam jo je mati priskrbela. V prijetni sončni toploti smo se dobro okreščali, nato pa nas je premagala nekaka utrujenost. Legli smo in lepo zaspi. Šele pritrkavanje gorskih zvonov nas je zdramilo iz precej dolgega spanja. Vsi ožgani od sonca smo se spomnili naročila matere. Vso cerkveno opravilo smo zamudili, prišli pa smo ravno še k zadnjemu blagoslovu. To nas ni motilo, kajti iz bližnjega turističnega doma smo čuli petje »da v planinah ni greha.«

Ljudje so že odhajali iz cerkve, mi pa smo si cerkev še vedno ogledovali. Posebno nam je padel v oči kip sv. Uršule na glavnem oltarju z njenimi devicami. Po ljudskem izročilu, ki sem ga slišal v poznejših letih, jih ima 10.999, enajsttisočera pa potuje okrog gore in le redki je tisti fant, ki jo najde.

Pred odhodom iz cerkve smo vrgli še vsak en groš v puščico, denar, ki nam ga je dala mati za darovanje. Še enkrat smo se vrnili na vrh in si ogledali vse te lepe doline in gore, nato pa smo se spravili, da pojemo še zadnje ostanke naše zaloge. Nabrali smo še nekaj šenturšelj, ki so še cvelele v bolj težko dostopnih krajih Šmohorice. Z okrašenimi klobuki smo se v smeri proti Jurčku vrnili v dolino.

Takšna je bila moja prva pot na goro. V moji mladosti in tudi v moški dobi sem skoraj vsako leto obiskal to našo goro. Le v prvi svetovni vojni sem to planinarjenje za nekaj let prekinil, kajti takrat sem se klatil še po višjih gorah koroško-tirolske in italijanske meje.

Osamljene in tožne so gledale naše gore v dolino tedaj, ko je okupator zasedel naše kraje. Ta osamljenost pa ni trajala dolgo, kajti že leta 1942 v avgustu je oznanjala naša gora z mogočnim kresom, da se mora narod tudi v tem delu naše domovine okupatorju masovno upreti. Borci I. Savinjske in Šaleške čete so ljudem sporočili, da je v teh gorah gospodar partizan. V nedrje naše gore se je prve mesece leta 1943 priselil tudi Matjaž, ki je že nekaj časa bival s svojim štabom nad Toplo pod Peco in katerega je KP poslala kot organizatorja vstaje v naše kraje.

Vedno več domačinov je zapuščalo dom in se pridruževalo osvobodilnemu pokretu. Gore in naši gozdovi so postali strah okupatorju. Ko je XIV. divizija po dolgih in

Nagovor v »Svobodi«

Dr. Franc Sušnik ob devetem spominu Vorančeve smrti

»Kuhar Lovro — Prežihov Voranc — ali sta dva:

eden Kuhar Lovro, komunist in revolucionar, eden najpomembnejših funkcionarjev Komunistične partije Jugoslavije izza njenih začetkov, član CK, njegov funkcionar na Dunaju, v Parizu in pri Kominterni v Moskvi —

in je drugi: Prežihov Voranc, tisti fantek, ki se ga je prijelo to ime, ko so bili pri Prežihu na štantu, in tisti silni upodabljaivec naših ljudi, ki je sklesal Hotuljcem, Ravenčanom in Jazbincem, Hudabivnikom in Dihurjem spomenik kakor gora?

Štirideset let nazaj — to je že zgodovinski spomin.

Kdor je dandanašnji izpolnil štirideset let, ta nosi v spominih zgodovine za sto let.

Ne, niso zidali stanovanj na Čečovju, ker so akcionarji Jurija grofa Thurnskega jeklarne zidali sebi hiše na Dunaju ali kje ob jezeru tri sto kilometrov daleč od ravenškega dima.

Ne, ni mogel postati inženir vsak, ki je imel glavo za to.

Ne, ni bilo v bolezni zdravljenje zastoj.

Ne, ni mogel v Portorož noben delavec.

Osemnajst let je bil Voranc star, ko je šel na pot revolucionarja.

V Ameriko je hotel, da bi zaslužil, da bi prišli doma na svoje, da bi se ne bilo treba večno po štantih pomikati.

Pa je običal v predmestjih Trsta — med proletarci — na cesti — in vas, ki imate hiše in zemljo in ste bolni od žretja, je sto — in nas je sto tisoč, ki nimamo in jemo in spimo ko psi.

Štirideset let nazaj —

tih v srcih bedijo še v spomin postlani grobovi —

sinov grob bogve kje — babičin v Srbiji kje — očetov še —

življenje pa je zmagovito:

Nikomur hlapci več nikoli — rodovom poznim to je sporočilo, napisano s krvjo.

Petnajst let je bil Voranc po svetu. Vsa ta leta je nosil v sebi podobe te usodne delavsko-kmečke skupnosti svojih Kotelj in Raven.

Klical jih je predse, zanje revolucionar, sam ko da ga je brazda vrgla iz te zemlje, da jim baklo nosi.

Šest let mu je bilo, solzice so cvetele v tisti mračni globači pod Koglom, ki ji pravijo Pikel — in pobiča je bilo tako strah — in mati si je tako želela solzic.

In je šel in je mižal, da bi groze ne videl —

in je prinesel solzice —

in mati je stala v durih in sonce jo je ozarilo —

prečudno lepa je bila v jutranji zarji — in od sreče in zmagane groze je pobič zajokal —

in vse je bila ena sama velika prevzetost od lepote in dobrote —

In navsezadnje je prevzetost od lepote in dobrote končno smisel človeške revolucije.«

Protí jezeru

Pristaši kopalnega sveta so nedavno nahvalili dopisnika uglednega lista, da je napisal cel slavospev jezeru na Ravnah in že kar utemeljil ter razporedil gradbeni program.

Protivniki tega jezera smo priložnost prvega obvestila javnosti zamudili, pa se vsaj zapoznemo poslužujemo »Fužinarja«.

Proti investiciji jezera ob Kotuljščici za Javornikom smo zaradi tehle okolnosti:

1. Že tako ni na Ravnah skoro nobenega ravnega sveta, da smo morali celó za pokopališče naprositi Prevalje — sedaj pa naj zalijemo z vodo še tisti pičli ravninski pas.

2. In to naj napravimo zato, da se bomo lahko kopali. Nekdo izmed protivnikov je-

zera je štel dneve, ki so bili primerni za kopanje. Neko leto jih je naštel 17, neko leto pa samo 7. Torej za teh nekaj dni v letu naj zalijemo ta svet.

3. Bomo pa drsali pozimi. Protivnik jezera je letošnjo zimo naštel 8 dni, ko je bila stvar količkaj sposobna za led. Ni pa še povsem gotovo, če bi tisto jezero res tudi zamrznilo za toliko dni. Torej za dvomljivih nekaj dni drsanja vodo v dolinico.

4. Bomo pa ribe gojili. Poglejte tako zajezitev malo naprej. Za vagone rib bi zadostovalo, ko bi ljudje zarod čuvali. Nedavno je bila taka nesreča, ki ni prišla sama od sebe.

5. Bomo pa čolnarili. Samo ped dalje je Drava s samimi jezери.

6. Stadion na Ravnah zeva že nekaj let, da nas je vse sram. Tam je treba napraviti red najprej, ker bo stadion služil takim spodbudam veliko več dni kot pa jezero.

7. Telovadnice ni prave vsaj za 360 dni v letu. Vse to prej...

Mislimo, da smo jezeru preluknjali dno.

STATISTIKA SE UJEMA

Pri našem podjetju izgubimo na leto okoli 40.000 delovnih dni zaradi bolezenskih izostankov. (Pri tej izgubi so nesreče pri delu na srečo udeležene samo z okoli 4.700 dnami.) Povprečno torej boleha vsak sodelavec po 17 dni na leto. Nič zato, če kdo sploh ne izostane niti dneva, povprečni izostanek je vseeno v redu, kajti zato drug dalje izostane. Statistika se na ta način lepo izravna.

Manj bo te izgube samo v primeru, če bomo manj izostajali. Toda tisti, ki so res bolni, tu ne morejo dosti pomagati.

POZIV NA VES KOLEKTIV

I. CETRTLETJE NI ZADOVOLJILO

Ob zaključku I. četrletja je direktor Klančnik na sestanku celokupnega vodilnega kadra podjetja obravnaval uspehe in neuspehe fužin.

Kratko je ugotovil žetev, potem pa prijel pomanjkljivosti, ki so krnile boljši pridelek, ter pozval vse za nadaljnje boljše delo.

Zaradi večje predelave bo robna v I. kvartalu napram lanski meri zaostala. Dinamičen plan tako ne bo dosežen. Prodaja bo le za 8% večja od istodobne lanske.

Ne trdimo, da ljudje ne delajo najboljše, ker delajo toliko in tako dobro, kolikor se stvar prav organizira. Ne moremo pa nikakor trditi, da smo dovolj dosledni pri izvajanju posameznih delovnih operacij.

Topilnica bo plan izpolnila, ni pa še na čistem v pogledu kvalitete. Tu je potreben ves posluh odgovornosti.

Livarna dolguje, dolguje tudi za devize. Povsod so kritični dobavni roki. Vsi si bomo morali resno prizadevati, da ne napravimo dober glas podjetja.

Kvaliteta »Elomax« je kritična.

Kovačnica in valjarna sta delali razmeroma uspešno. Mora pa se ta sklop obratov sprijazniti z dejstvom, da je izvršil nalogo takrat, ko je roba adjustirana. Valjarna je v zaostanku. Problem je brzorezno jeklo, ki ga obletavajo reklamacije. Naročnikov čez možnosti — spet roki. V tem zastanki, ki ovirajo dosego plana tudi po drugih obratih.

Vzmetarna — ne samo 100% — temveč plan prekoračiti, napredovati!

Mehanična v zaostanku. Produktivnost dela ne raste. Poziv na ves kolektiv.

Realizacija ni zadovoljiva in vznevoljava odjemalce. V zaostanku so sto milijoni. Odjemalci pritiskajo na direkcijo — od tu moramo povedati naprej na sklope obratov, na obratovodstva in preko delovodij na predelavce ter na sleherno delovno mesto.

Ne zamudimo, na začetku smo. Vsi se moramo zavedati odgovornosti.

Naša prednost bo v boljši kvaliteti in v bolj točni dobavi.

Riccardo Cassin na Ravnah

Letos sredi februarja je obiskal Ravne na Koroškem Riccardo Cassin.

Velik dogodek za Ravne, da jih je obiskal v alpinizmu tako velik mož, kakor je Riccardo Cassin. Vzrok je prijateljstvo, ki veže velikega alpinista s profesorjem dr. Francetom Avčinom, in priporočilo predsednika Planinske zveze Slovenije.

Ob obisku nam je Cassin živahno in ponazorjeno z lepimi posnetki orisal znano italijansko odpravo na enega izmed najvišjih vrhov v Himalajskem pogorju — Gašerbrum IV (7980 m). Dvakrat je moral mojster Riccardo Cassin pred razprodano dvorano prikazati lansko uspešno odpravo na ta vrh Himalaje.

Profesor dr. France Avčin, pri katerem je gospod Riccardo Cassin užival gostoljubje, je z lepimi prevodi še dodal velik delež k uspehu predavanja.

Po zanimivem in poučnem predavanju, ki ga je poživil z lastnimi posnetki v barvah, med njimi so bile tudi lepe panorame s Himalajskega pogorja, je žel priznanje vseh prijateljev planin.

Na razna vprašanja, ki mu jih je zastavil predsednik PD Ravne na Koroškem, je predavatelj, čigar ime bo ostalo zapisano med največjimi alpinističnimi podvigi na skrajni meji človeških zmogljivosti, odgovarjal takole:

O VZGOJI MLADEGA ALPINISTA

Mož, star okoli 50 let, živahnega pogleda in kretenj, z dobrohotnimi očmi Mihe Ariha je tako prijetno odgovarjal na vprašanja, da bi mu človek prisodil vse vrhunske šolske izobrazbe. Nadvse preprost Riccardo Cassin pa si je skoval značaj v gorah sam tako trdno, da je lahko stopil na najvišje mesto vrhunskih alpinistov, pri čemer ni nikoli pozabil na svoje dolžnosti do sočloveka in družbe.

Najprej mehanik, nato obratovodja tovarne in končno komandant partizanske

skupine v borbi za demokratične pravice človeka, je gospod Cassin dovolj jasno pokazal svoj kremeniti značaj.

Gospod Riccardo Cassin je dal prednost spontani vzgoji mladih alpinistov v tečajih. Na ta način je marsikomu prihranjeno dolgoletno pohajanje po gorah po nadelanih poteh, kajti tudi tu velja pregovor »Čas je zlato«. Človek, kateremu je dala narava pogoje, ko se je seznanil s svojo gorsko okolico, naj se hitro usposobi za vrhunska alpinistična dejanja, je dejal gospod Riccardo Cassin.

KAKŠNO JE GORSTVO IN KRAJI V HIMALAJI?

Najvišje gorstvo sveta — Himalaja — se razteza v obliki mogočnega loka na daljavo 2500 km. V tem zledenelem svetu so samj gorski velikani — vsi preko 7.000 metrov visoki. Gašerbrum IV spada v ožji venec pogorja Karakorum v Himalaji. V gorskem vencu Karakoruma se dviga v nebo 6 kamnitih bratov istega imena. Pod njimi se razteza preko 50 km dolg ledenik Baltore. Dolina ledenika jim je služila za dostop pod vznožje gore.

Pri vzponu na Gašerbrum IV se postavljajo pred alpiniste težave, kakršnih človek v dolini ni vajen. Na višini preko 6.000 m postane napor nečloveški. Le gornik s pravo ljubeznijo do gora, z zanosom in jekleno voljo prenese take napore.

Jeklena volja se kuje in kristalizira ravno v družbi enakih v gorah. Zato naj mladina obiskuje gore, da si v njih kuje značaj in ne zato, da bodo o značajih samo razpravljali in govorili. Kdor se navadi premagovati težave alpinizma, mu bodo težave v dolini le manjša neprijetna presenečenja.

Po predavanju je gospod Riccardo Cassin odšel prav tako tiho in skromno, kakor je prišel, z željo, da si ogleda v družbi profesorja dr. Franceta Avčina še druge kraje

Slovenije. V spomin nam je zapustil neopozabne vtise in posnetek v družbi so-delavcev PD Ravne na Koroškem.

Janez Gorjanc

Iz društva

kjer v glavnem delujejo žene

Za praznik mladosti seznanja Društvo prijateljev mladine bralce »Koroškega Fužinarja« o nalogah, ki si jih je postavilo s svojim pravilnikom.

a) Skrbi in pomaga pri ustanavljanju in delovanju čimveč praktičnih vzgojnih sredstev v svojem kraju (otroška igrišča, zabavišča, mladinski športni prostori, pionirske knjižnice in čitalnice, mladinski odri, kino in podobno), sodeluje tudi pri organizaciji kulturnih zabav, letovanj in taborjenj ter pomaga vsem družbenim organizacijam, ki to organizirajo.

b) Posebno skrb posveča družinski vzgoji, zato je po svojem članstvu stalno v tesnih osebnih stikih s starši in skuša z njimi reševati na roditeljskih in tem podobnih sestankih vsa pereča vzgojna vprašanja, še posebno pa skrbi za mladino, ki živi v moralno in socialno ogroženem okolju.

c) Šoli, otroškim vrtcem, šolarskim in dijaškim domovom, kuhinjam, pionirskim in mladinskim organizacijam, društvom in klubom s podmladki izkazuje pomoč s tem, da jih moralno in materialno podpira v njihovih delovnih naporih.

č) Na probleme vzgoje mladine društvene območja opozarja na množičnih sestankih, posvetih, zborih, skupščinah itd.

d) Trudi se za izobrazbo svojega članstva, ki mu posreduje vse dosegljivo pedagoško literaturo, prireja zanje posebna vzgojna predavanja, razprave in podobno.

Vsakokratni odbor si prizadeva, da stori v tem smislu, kar se največ da. Že lepo število otrok je šlo v letih delovanja tega društva na razna letovanja in taborjenja s podporo DPM. Mnogo je bilo prireditev za otroške in mladinske praznike, stregli smo mladim smučarjem pri tekmovanjih, bili so šahovski turnirji, bila so razna vzgojna in zdravniška predavanja, vendar ni toliko vidnega, da bi bilo društvo povsod upoštevano, kot po svojem delu zasluži.

Naš program za naprej: prizadevali si bomo še nadalje za ustanovitev stalnega obmorskega letovišča, kar poskušamo že več let. Šola za starše je naša velika težnja. Sedaj to nadomestujejo predavanja na roditeljskih sestankih osemletke, ki so izbrana tako, da zajemajo vedno tematiko, ki je za nas starše najbolj zanimiva, povrhu vsega pa se nihče ne zaveda, da hodi v šolo za starše, Vzgojna posvetovalnica — manjka nam predvsem psiholog, a upamo, da bomo tudi to vprašanje ugodno rešili. Vsem pa, ki jih tarejo skrbi pri vzgoji in ne morejo najti sami primerne prijema, naj povem, da lahko naslovijo na društvo pisмено ali ustmeno vprašanje, mi pa bomo poskrbeli za nasvet in razgovor s človekom, ki bo znal pravilno svetovati.

Pedagoški list »Družina in otrok« marsikomu pomaga pri reševanju vprašanj okrog otrokove vzgoje. Društvo ga tudi dobiva in ga redno nosimo v ambulanto, ker smo mnenja, da tja pride dosti ljudi, ki ga radi prebirajo.

V. H.

Riccardo Cassin in prof. dr. Avčin z našimi planinci

JOŽE JURAČ:

OB PEROVIČEVI KAPELI

Črtica našega rojaka — spomin na Prevalje — na mater...

Gledal sem jih nekoč, naše ljudi namreč, kako so hodili po ozki poti, stisnjeno med plotom in kapelo ter vrtom in vodnjakom, na drugi strani. Vodnjak, ki je bil v spodnji polovici širok kakor ženske ob nedeljah in ki je imel zgoraj ukrivljeno železno prečko, na njej pa je visel dolg lesen drog, je služil za vse prebivalce bližnjih hiš in zato je skoro ves dan škripal. Napolnjene posode so ženske postavile na bližnje stojalo, malo poklepetale in spet odšle.

Gledal sem jih nekoč, naše ljudi namreč, kako so hiteli po tej poti. Naše okno je bilo le nekoliko višje od poti in vodnjaka, in dostikrat sem gledal ter opazoval ženske, kako so ob kapeli z žalostnim obrazom gledale na prednjo sliko, kako so se s prsti desne roke dotaknile prsi, pri čemer so na rahlo upognile kolena. Moški pa so dvignili klobuk in temu ali onemu so se ob pogledu navzgor premaknile ustnice. To velja še zlasti za lastnika kapele, Perovica, ki je nosil zelen klobuk s šopom brinja, in ko ga je na rahlo dvignil, je ob tem znamenju še za nekaj trenutkov obstal.

Le kaj si mislijo pri tem, mi je šlo po glavi? Tisti, ki hitijo mimo in stanujejo na gornjem koncu vasi. Tisti, ki gredo na bližnjo veliko cesto, ki vodi skozi vas, in tisti, ki stanujejo ob tem znamenju v veliki hiši, še bolj pa tisti, ki živijo v dolgi, stari prilični zgradbi. V njej so bili skoro sami upokojenci, vdove in taki siromaki, ki nikoli

niso imeli prihrankov. V prvem stanovanju je bila Večkova, šivlja, ki je mlada postala vdova ter je živela s svojimi starši in edinim otrokom. V podstrešni sobi je bila ženska s hčerko. Zanj pravzaprav nihče ni vedel, ali je vdova ali pa ima nezakonskega otroka. Vedeli so le to, da hodi k bogatejšim prat, poleti pa ob lepih nedeljah peče pri podružnicah krape. Naslednja je bila Jurčeva, tudi vdova, kateri je vse bolj pešal vid, ob njej je bila »sveta« Katra z mlado nečakinjo, »sveta« zaradi tega, ker je rada molila in so jo tudi klicali k umirajočim, opravljala pa je tudi babiške posle. Ulšek je bil naslednji, delal je na fužinah ter je bil med redkimi, ki je imel redne dohodke. Tudi Tratnik, njegov sosed, je na žagi bil dolgo zadovoljen, toda ko je zmanjkalo dela, je z žalostjo pogledal na svoje štiri otroke, šel nato v gostilno ter preklel vse vampeže. Ker je to glasno povedal, so to zvedeli tudi drugi, ki niso trpeli obrekovanja, so le-ti rekli, da v tisti dolgi bajti stanujejo samo paludje.

Pa ni bilo tako. Kaj je mogla stara Pernikačeva, ki je nekoč bila v službi pri rudniški upravi, če je imela samo toliko, da je bilo za najnujnejše? In stari Večko, ki je nekoč delal desetletja v rudniški kovačiji, tam vihtel kladivo nad železom in ni mogel pozabiti na to niti takrat, ko je star in onemogel ležal mesece in mesece in je ponoči z nočno posodo tolkel ob posteljo ter dejal: to je kovačija, kovačija...

In zakaj bi bili paludje, če so ob deževnih dnevih šli z garami in prepletanimi

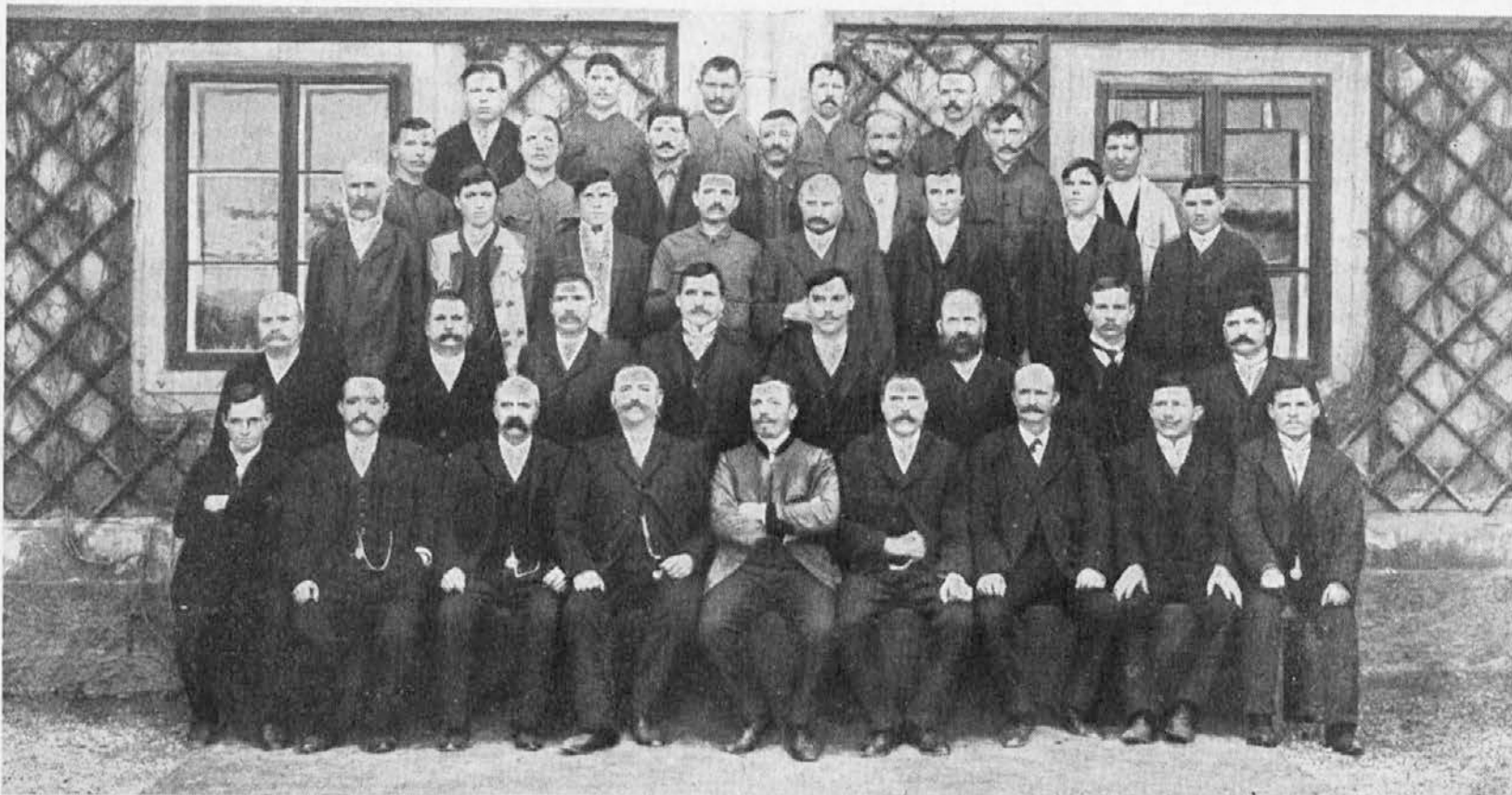
grabljami, ponoči pa še z lučmi po ozki dolini navzgor proti separaciji ob Frančiškovem rovu ter lovili premog, ki ga je odnašal narasli potoček.

In če je morala Večkova hoditi v štero. Če je Večko, njen oče, še prej, ko je bil zdrav, kot upokojenec šel v pisarno Bratovske blagajne, kjer se je nabralo več takih, ki so čakali, kdaj jih pokliče že tudi stari uradnik. In ko je zaslišal svoje ime — Šimon Večko — je dejal: »Ja,« pristopil, uradnik pa je dejal: »Pfemfundpfemzig, pfemfundpfemzig,« kar je pomenilo — petinpetdeset dinarjev in petinpetdeset para. Za ves mesec.

Med te ljudi skoro nikoli nihče ni šel. Ne v stanovanja ne na ozek prehod med podolgovato hišo in drvarnicami na drugi strani, vse tja do gornjega konca, kjer so povprek bila stranišča. Živeli so zase, ženske so poleti posedavale na stopnicah, zadaj za hišo so imele solato, čebulo in nekaj zelenjave, stanovanja so si sami belili, tistih nekaj otrok je bilo težko najti doma, zakaj prav radi so se podili med razvalinami nekdanje tovarne. Tam jim je nekoč Ulškov sin pokazal slike, ki jih je naskrivaj vzel iz očetovega notranjega žepa, ter jih nato prav tako skrivoma dal nazaj, kakor jih je vzel.

Mesarju Perovicu je bilo seveda dosti boljše, toda kljub vsemu ga ni bilo mogoče primerjati s še bogatejšimi. Imel je svojo hišo, v kateri je bilo stanovanje, takoj na drugi strani hodnika je bila mesnica, na spodnjem delu klavnica in hlev. Ob vsem tem pa velik vrt. Imel je pomočnika, meso je sekal sam, z denarjem pa je imela opravka njegova žena.

Vam gre dobro, so mu večkrat rekli ljudje, toda on je odgovoril, da ljudje ne

FUŽINARJI Z »ONE« STRANI MEŽE...

Večinoma kotlarna, špedicija, prostor ter taka dela. Kakih 45 let je od tega, pa vseh že ne razpoznamo več. V prvi vrsti z leve proti desni: Požarnik, Luka Zupanc in Franc Jeromel, oba predelavca v špediciji, tesarski mojster in mojster prostora Kavc. V sredini mojster kovačnice, naprej Jože Mežner, mojster špedicije, dalje Oblak, delavec v špediciji (za naslednja dva že nismo mogli razvozlati imen). Na sliki so še strojniki stare kotlarne Rok Vušnik (ki nam je odstopil sliko), Kop (tisti rusl) in Mevc, dalje kalilec Štifnik, Sotl, Šater ter mojster na vlakcu Čuješ. Za polovico te stare železarske garde pa so imena že splahnela tudi Vušniku in Zupancu, ki sta pomagala razbirati ta spomin

vedo za njegove skrbi in da je še nekaj takih na vasi, katerim je dosti boljše. Pri tem je mislil na gostilničarje, trgovce, zlasti tiste, ki se ukvarjajo z lesno trgovino. Proti tem sem siromak, je dejal z rahlim nasmeškom na ustih, ter šel naprej. Sploh je bolj zase živel, drugače kakor pa bogatejši ob veliki cesti, ki so dvakrat tedensko igrali tarok, hodili pa so tudi na lov.

V vsakdanje življenje ljudi, ki so živeli okoli Perovičeve kapele, pa je vsaj za hip prišlo novo, čeprav nepomembno doživetje.

Domačin, meščanskošolski učitelj risanja, Vrečko, je postal središče pozornosti zato, ker mu je Perovic naročil, naj na novo poslika kapelo. In to je bila zanj velika čast, zakaj ljudje povečini ne znajo risati, on pa bo napravil podobe, v katere bodo gledali bližnji stanovalci in mimoidoči. Vrečko je namreč že pred leti poslikal kapelo na polju, ki so jo spočetka hodili gledat vaščani, ter se živim barvam niso mogli načuditi. Na to so že pozabili in ko je naselje zvedelo, da bo Vrečko obnovil to kapelo, je izredno pridobil na spoštovanju.

Perovičeva kapela je obnove bila tudi potrebna. Ljudje se že skoro niso več hoteli pokrižati, saj niso vedeli, komu to velja. Podobe so bile nerazločne, omet je celo odpadal in Perovicu so ženske rekale, da bo zato odgovarjal na onem svetu. Saj boš z našim denarjem popravil, so mu nekoč očitati tisti, ki so za svoje družine stalno jemali meso pri njem. Zato mu je sčasoma postalo dosti, rekel je sicer, da je bog povsod, toda to ni bilo prepričljivo, in Vrečka je poklical kar na hitro, pomočniku pa je zaukazal, da okoli kapele postavi oder.

Čez dan, dva se je Vrečko povzpел nanj, se usedel na desko ter se zamislil. In ljudje so se že nabrali ob vodnjaku. Le kaj tako buli v ta okrušeni zid, so nekateri rekli nestrpno. Na nove slike misli, so preudarno odgovarjali drugi.

Vrečkove misli pa so bile drugod. Njegove oči so bile nekam žalostne, tiho si je rekel: glej, nič več ni videti vsega tega, kar je nekoč nekdo upodobil. In kdo je bil tisti? Še Perovic se tega ne spominja. Le to je vedel, da je ta od nekod prišel, napravil slike ter spet odšel. Potem ga ni več videl. Zdaj bo Vrečko tisti, ki bo moral nekaj napraviti. Da, slike bodo nove, toda namesto, da bi sebe bodril, je postal vedno bolj zamišljen in ker je rad pil, so nekatero ženske rekly, da verjetno z njim nekaj ni v redu.

Da, si je mislil, tudi moje slike bo nekoč zbrisal čas. Dokler bodo nove, bodo še nekaj pomenile, potem pa se bodo ljudje nanje privadili kakor na vse v življenju, in nekoč morda tudi zanj ne bodo vedeli, čeprav bo v spodnji kot zapisal svoje ime.

Prvi dan ni napravil nič, zlezal je z odra ter šel ob veliki cesti v gostilno.

Ko pa je čez dan, dva le začel z delom, ko je z nekim zidarjem začel korajžno odpraskavati nabrekli zid, na katerem so še bili sledovi slik, in ko sta potem na novo ometala vse štiri strani, jih zgladila, tedaj se je začelo njegovo pravo delo. Ljudje, ki so zopet postajali ob odru, ljudje, ki so se mimogrede samo za hip ustavili ob kapeli, so že videli prve sledove s svinčnikom zarisane črte, iz katerih pa še ni bilo mogoče sklepati, kakšne nove slike bo dobila ka-

pela. To sta vedela le Perovic in Vrečko in čeprav so nekatero ženske silile v slikarja, jim le-ta ni hotel izdati dogovora z lastnikom kapele. Zato so ženske le ugibale ter se zaradi tega delj časa zadržale pri vodnjaku, tako da so že moški bili nevoljni. Menda se vam le Vrečko bolj dopade, so jim očitati z nasmeškom, toda ko so že bolj razločno videle, kaj nastaja, tedaj so vsevprek trdile, da so vnaprej vedele za slikarjeve načrte.

Tako je dobila prednja stran podobo Svete trojice, leva svetega Florijana s čebrom, iz katerega bo tekla voda, na desni bo sveti Anton, ob njem pa prašič, na četrti strani, ki je obrnjena na vrt, pa bo sveta Barbara. Na prednji strani nad Trojico bo še božje oko.

Dobro si je zamislil, so rekli ljudje, pri čemer niso vedeli, ali gre priznanje slikarju ali Perovicu. Perovic je bil tudi Anton in kdo mu more kaj očitati, če bo njegov patron gledal tja proti mesnici. Tudi Barbari se človek ne sme zameriti, kajti zadnja ura je v življenju le nekaj žalostnega in poleg »svete« Katre je prav, da ima človek še nekoga, ki ga sprejme in odvede v neznan. Podobno je s Florijanom. Čeprav je imel vse imetje zavarovano, je Perovic še največ zaupal temu svetniku. Domači gasilci so sicer požrtvovalni, toda preden pridejo, je lahko že vse v pepelu. Trojica na prvi strani bo za vse in Perovic je bil z delom, ki ga je opravil Vrečko, zadovoljen.

In ko je bilo vse dobro videti, so se pri vodnjaku ustavili brivec in čevljar Pernet, upokojeni sreski uradnik Ulbing ter davčni izterjevalec Volina. Ti trije so imeli vedno dosti pripomb na življenje vaščanov in zlasti ob sobotah, ko so se v čevljarjevi sobi nabrali kosmati dedci, so vsi trije uživali ter opravljali z drugimi vred, kar se je le dalo.

Perovic je bil na vrtu in zato so bili dokaj glasni.

»Gotovo si je nabral nekaj let odpustkov,« je dejal Pernet.

»Vse, kar je narobe storil v mladih letih, mu je odpuščeno!« je dejal drugi. Volina pa:

»Ampak z božjim očesom nisem zadovoljen. Ti, Perovic, zakaj ga Vrečko ni naslikal na desni strani, da bi moglo gledati v tvojo mesnico, preveč kosti sekaš zadnje čase...«

To je bilo že preveč in Perovic je med gredami odšel.

Volina pa je nadaljeval:

»Zdaj pa gleda to oko na cesto in kakor koli človeka spremlja, ko gre mimo, a Vrečko vendarle ni mogel napraviti tako, da bi poškililo še tja za vogel.«

Ulbing pa je drugače mislil: »Najbolje bo, če pogleda od časa do časa k vdovi, v Večkino šivalnico, kamor hodijo ženske na probo...«

»To pa ne bo šlo! Božjo oko in na pol oblečene ženske!« Tako je dejal Pernet in očitno je bilo, da je včasih že videl pri oknu kakšno vaščanko, katera je oblekla na pol izgotovljeno bluzo in so ji gole roke visele ob telesu...

Pri oknu je slonel sodnijski pisar Lipe, ki se je rad krohotal. Tudi zdaj se je hihetal in moški so mu rekli, da bi bilo

dobro, če bi »oko« večkrat pogledalo tudi v njegovo samsko stanovanje...

Večkova je takrat šivala pri oknu. Sklonjena nad strojem je samo na pol slišala besede njenih sosedov, pa ji ni bilo dosti do tega.

»Da se jim le ljubi!« je rekla sama sebi in že je spet zadržala singerica.

Da se jim le ljubi, bi dejal še kdo drug, ki hodi mimo tega znamenja. »Sveta« Katra, ki je bila že več noči pri bolniku na gornjem koncu vasi, Tratnik, ki je delj časa ni imel zaposlitve, Jurčeva, ki je povsem oslepela, Pernikačeva, ki je iz črnega konzuma nesla majhen zavitek, Ulšek, ki je vsak dan hodil peš v tovarno po dve uri.

Večkova je že bila sama s sinom in vsa preteklost je bila že daleč. Zdaj je že razmišljala, kaj bo s sinom, ko konča osnovno šolanje. Morda mu bo pomagal goti, morda tisti, kamor hodi v štero?

Kako čas beži!

Da, saj je že davno od tega, ko je Vrečko upodobil štiri slike na Perovičevi kapeli! Tudi Perovic je medtem že umrl. Mnogo ljudi je bilo na pogrebu in ob njegovi kapeli je župnik pel turobne pogrebne pesmi. In Lipe se je že davno oženil in kakor da je kaj zamudil, je štiri leta zaporedoma dobil otroke.

Hitro so se menjali letni časi.

Na Silvestrovo so ljudje rekli, bogve če bodo še dočakali prihodnje silvestrovanje. Poleti so tarnali zaradi vročine, kateri je sledila lerna. Jeseni so napovedovali visok sneg. V zgodnjih pomladanskih jutrih pa so dedci šli obdelovat vrtičke ob šloknu, kjer je takrat dišalo po prički in zoglenelih zeljnatih pecljih.

Kje je že vse to!

Moški že dolgo hodijo v pravo brivnico in v čevljarški delavnici dela sedaj le Pernetov sin Oto. Vedno manj je bilo staro-upokojencev, ki so pač čakali nato, kdaj bo bolje, a jih je prej pobrala smrt. Na bližnjem Vavkanovem kegljišču je največkrat mirno, včasih so krogle vsaj ob sobotnih večerih drdrale dolgo v noč. Sicer tudi ni več Večkovega Tonija. V bližnje mesto je šel in Večkova je od takrat ostala sama. Da bi le še bila Jurčeva. Četudi ni videla, bi se vsaj lahko pogovorila z njo.

Večkova je postala nekam čudno boleha. Noge so ji odpovedale, so si pravile sosede med seboj. To je bilo res, zato jih je ovila z ilovico in drgnila s kisom. S kakšno lahkoto je včasih pohitela na faro, k sorodnikom, v štero! Zdaj pa — to je res čudno — si je zamišljeno dejala, saj komaj pridem do vodnjaka.

Povsem drugačne so postale sobote. Včasih je bilo tako, da je sredi popoldneva vajenka pogreznila stroj v njegov trup, nakar je poribala sobo in kuhinjo. Večkova je potem polagala na sveža tla obrobljene kose žakljevine in papir. Zdaj pa šivalni stroj že dolge mesece počiva, pogreznjen je v molk. Toni je pisal materi, da jo bo vzel k sebi in v mestu jo bodo zdravniki že ozdravili. Dober je moj sin, je rekla sosedom. Piše, da se bo poročil. Le naj se. Na otroke bom potem pazila, saj je treba na otroke vedno paziti, v mestu še celo! In ko je sedela sama v sobi, je vedno pogosteje mislila na to. Že je videla ob svojih kolenih dva, tri, same male, s kodrčki.

Mežiški vodovod

so izposlovali levičarji

Na Koroškem se za vodo bolj malo zanimamo; samo da je. Že tista voda, ki priteče tu po cesti, je boljša kot pa marsikje tako imenovana »pitna voda«. Ta zadeva je torej v naši deželi nekako v redu.

Vseeno pa je ponekod v tem smislu prava mizerija. Tako je bilo tudi v Mežici. Vse je bilo na potoku Šumcu: za kuho, pranje, odmetavanje in za pitje. Šumc (doma pravijo tudi Šumec in Šumic) je sicer že od davna prekrasno šumel in drl po rakah in žlebovih ter se kristalno penil, a ob njem so bile tudi fužine, mesarji so tam prali čreva in nesnaga je lezla v vodo od vsepovsod. Nekoč je padel v potok neki drvarski mojster in ležal tam tri dni — ljudje pa so pili tisto vodo. Svoje dni je bila ob potoku še premogovna pralnica in drugo. Ljudje so pač šteli in šteli, kajti znano je, da je voda spet čista, ko preteče sedem kamnov...

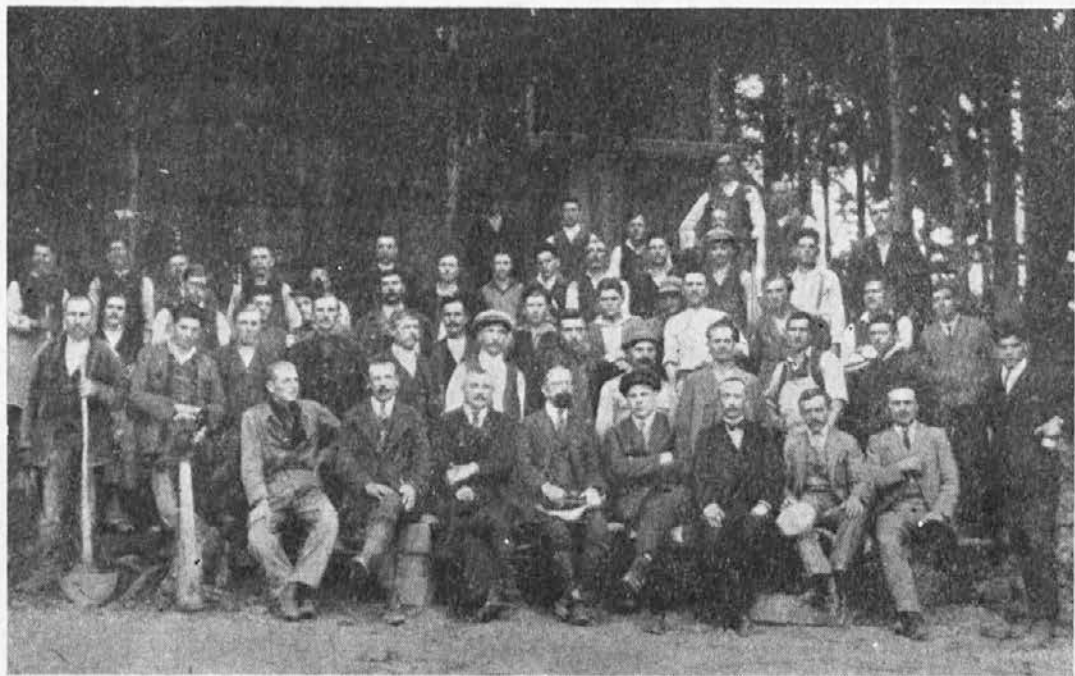
Ko je prišel v Mežico učitelj Vinko Möderndorfer, je začel tudi to reč po strani gledati. Vzporedno z novo šolo — takrat eno najlepših v državi — je hotel imeti v kraju tudi zdravo vodo. Navrtal je občino, pravzaprav rudnik — Angleže. Dati so morali, pa amen. Vsi so vedeli, da se peča z boljše vizmom, a do živega mu dolgo niso mogli, čeprav tega ni skrival in je močno udrihal na vse strani (znana Möderndorferjeva doba borb mežiških rudarjev).

Z gradnjo vodovoda so začeli leta 1925. Tudi Möderndorfer in projektant — pridobil je inž. Drago Gustinčiča, ki je bil takrat znana boljše viška osebnost — sta ostala na Šumcu, na potoku, ki izvira tik pod vrhom Gorne. Vodovod začenja kakih štirideset metrov od izvira potoka. Voda je stalna, čista in trda. Nikoli ne zamrzne, pa če je še tako huda zima. Vode je toliko, da jo uporablja cela vas tudi za pranje.

Vodovod je bil gotov, ko je bila dograjena meščanska šola. Občino je stalo vse skupaj okoli 1.300.000 takratnih dinarjev.

Torej za tiste čase draga, a za vse čase pomembna reč.

Namesto zahvale in drugega pa so bili graditelji na žalost obdolženi poneverbe kar za okoli dve sto tisoč dinarjev. Pri nadaljnji preiskavi se je izkazalo, da je bilo

(Večino podatkov dal R. Jasser)

PREPOROD ČLOVEKA

Iz Kitajske beremo take vesti. Ne tisto, ko nas grdiyo itd., čeprav jim nismo ničesar žalega storili in smo vedno dostojni in pošteni do njih, temveč ono, o preporodu, o novem, idealnem človeku na vsem lepem.

Nihče noče imeti ničesar več. Kmetje se zbirajo pred političnimi uradi in prosijo, da jih razlastijo, pisatelji rjujejo in zahtevajo znižanje honorarjev, kdor koli ima kje kak kot v kaki bajti, se pridruži procesiji pred ministrstvo in zahteva, da mu ga vzamejo ali pa vsaj odredijo »ceneni« najem za politični

je to že bilo blizu. Stroj bi lahko pogreznjen počival in samó takole za potrebo Tonijeve družine bi ga dvignila...

Neko jutro so jo našli sedečo v postelji, sklonjeno nad rokami, kakor da šiva... Proti jutru se je morala dvigniti, saj je po polnoči bila pri njej še soseda, sedaj pa sedi mirno in negibno. Morda jo je prvi svit dvignil, morda je hotela k uri, zakaj uteži na dolgih verižicah sta bili spuščeni do kraja.

»Nič kaj prida ni imela v življenju,« so rekli ljudje. To je veljalo za mnoge. In vendar je tudi Večkova imela to življenje rada. Saj kar gre, je dostikrat rekla, da le ne bi bilo slabše... Rada bi še živela, tako kakor tudi Perovic, slepa Jurčeva, Pernat, Volina, Ulbing...

Gledal sem jih nekoč, naše ljudi namreč, tam na poti ob vodnjaku, ob kapelici.

In oblake, ki so visoko nad vasjo in zemljo hiteli v dalje.

le nekaj dobička, ker je bilo dosti opravljenega v prostovoljnih urah. Kljub temu je imela za posledico, da je moralo v ječo za nekaj dni sedem graditeljev z inženirjem vred.

Spodnja slika graditeljev vodovoda je bila posneta blizu glavnega rezervoarja, četrte ure iz Mežice. V sredini z brado projektant inž. Drago Gustinčič, levo naprej s kapo učitelj Vinko Möderndorfer.

urad. Bicikle vozijo pred urade, ure odstopajo in še rjuh nočejo. Množice se ne razidejo prej, dokler ni ustrezno njihovim željam in zahtevam.

Samo skupne kuhinje še prenesejo, družinsko življenje jim ne pomeni nič več, plač ne marajo, le morda kaj v naravi, a še tega čim manj. Vsemu se odpovedujejo. Edino, kar še želijo, so skupni odhodi na delo, a še to le pod pogojem, če smejo vzeti puške seboj ter vmes vaditi. Pa vsi enake obleke, da se kdo ne izgubi itd. Torej odpoved vsemu, da se gore tresejo.

Kdo je orjak, ki je dosegel ta preporod človeka v tako kratkem času? To so njihovi sorojaki, ki odredijo drugim najraje to, česar sami nočejo. Brez skrbi, oni bodo zase že ostali daleč od tega ideala.

In nazadnje, naj doživijo ta ideal in ga uživajo, le nas naj ne zmerjajo za nič in po krivici. Morda pa je na Kitajskem zaradi ogromne množice ljudi ta ideal tudi edini izhod — in morda je opravljanje drugih ljudstev programska potreba njihovega vodstva, da laže privije svojega.

Spet (marec) tak val obračanja in zmerjanja. Kitajcu in Albancu sta se nekako pridružila še Poljak in Bolgar.

Nič čudnega ni več to za nas, saj je ta točka pri njih že kar program. Prej bi lahko smatrali kot čudno, ko Jugoslavija tako dosledno častno, stvarno in dostojno odgovarja na to krivico, nedostojnost in hudobo. V tem stavu naše domovine sta graditev kulture in miru.

Čudno pa je, da ta njihov grdi odnos do miroljubne, napredne države nazivajo — socializem.

Pameten mož

A: Ali je kaj slabega na tem, če vpraša žena moža, kam je namenjen?

B: Pametna žena nikoli ne vpraša moža, kam gre.

A: Kaj pa pameten mož, ali sme vprašati ženo, kam gre?

B: Pameten mož navadno žene sploh nima.

Lezejo ji v naročje in ona jim pravi: »Saj si moj, saj ste moji...«

V sobi tiktata stara ura z dolgimi verižicami, utežema in dvema rdečima rožama na kazalniku. Večkovi rojijo po glavi čudne misli in nekega dne jih je povedala sosedi na glas:

»Nič se ne ve, lahko pride kar na naglo... Tisto črno obleko v kotu omare hranim za — no, saj veste...«

»Bežite, bežite!« je bilo tudi tokrat slišati tako kakor pač vedno, če kdo oznanja konec.

*

Gledal sem jih nekoč, naše ljudi namreč, ki jih že dolgo ni več. Tudi Večkove ni več. Ko je še mlada postala vdova, je čutila, da se je v njeno življenje naselila sivina, ki je ni bilo mogoče odstraniti. Zdaj pa zdaj je še zasvetilo, toda vse prehitro je upanje spet ugasnilo. Da bi bilo bolje! Vse dni je s trepetom mislila na to, vse dni je drdral šivalni stroj, vse dni so njene roke hitele v tem samem upanju. Potem

*

ANDREJ

Spomin na mladega revolucionarja

Trgovina z lesom se je po prvi svetovni vojni tudi na Notranjskem močno razvila, da ne rečemo razbohotila.

Kmetje in kmetiči so najemali sekače in tesarje ter hodili z njimi na sečnjo lesa v gozdove med Krimom in Snežnikom po pobočjih Hrastovca, Požganja in Bičjega vrha. Ti gozdovi so dajali nepregledne količine lesa, v času narodnoosvobodilne borbe pa so bili domačija številnim partizanom.

Logatec je bil po prvi svetovni vojni menda največje tržišče z lesom na Notranjskem.

Tu so iz nemaničev nastajali trgovčiči in trgovci, kateri so na račun gozda in delavca Notranjske hoteli hitro obogateti.

Nakladanje lesa na tovarne železniške vagonne je teklo nepretrgoma 24 ur na dan. Les so odvažali v Italijo. Iz Italije pa so se valile množice lesnih trgovcev. Tudi ti ljudje so hoteli obogateti na račun naših gozdov iz Notranjske.

Skratka, gozdovi, delovno ljudstvo, železnice in ostale dobrine Notranjske, vse je bilo vključeno v to, da obogatijo trgovci tu in onstran meje. Po dobrih kupčijah so si s stotaki prižigali debele cigare. Delavni narod se je v tej gonji trgovcev za čim večjimi zaslužki boril le za svoj skromen obstoj.

Na teh krivicah tedanjega družbenega reda so vzklicale prve celice KPJ na Notranjskem.

Andrej Benčič je bil politični izgnanec iz zasedene Primorske. Na prostranem lesnem skladišču veletrgovca Kunstla z Vrhniko je Andrej našel nove tovariše za politično delo. Čez dan je raznašal in razvažal les ter ga nakladal na vagonne; ob prostem času, po trdem delu se je s čitanjem knjig naprednih pisateljev izobraževal in usposabljal za delo v naprednih vrstah delavskega pokreta. Po naravi nadarjen je pisal članke v napredno časopisje. Tudi nekaj njegovih pesmi je še ohranjenih.

Bil je neumoren delavec v borbi za demokratske pravice človeka.

France Molk, kretničar na železniški postaji Logatec, se je hitro pridružil mlademu brezdomovincu s Primorske. V letu 1925 se jima pridruži še mlad študent tehnike domačin.

Iz te trojice je nastala prva partijska celica v Logatcu na Notranjskem.

Trojica si je postavila za nalogo z živo in pisano besedo usmeriti svoje sodelavce v napredne smeri delavskega gibanja, ki naj bi se spontano pričelo tudi na teritoriju lesnih skladišč domačih trgovcev in tujih kupcev.

Propaganda in organizatorično delo sta obrodila bogate sadove.

Leta 1932 je bil prvi večji in tajni sestanek naprednih delavcev v bližini vrtač Kolaševk pri Logatcu. Na sestanku je bilo zbranih preko 20 mladih delavcev ter kandidatov SKOJ in KP na prvo posvetovanje. Sestanka so se razen enega udeležili vsi povabljeni.

Le-ta je usmeril svoje izdajalske korake na žandarmerijsko postajo. Tu je za judežev denar povedal vse, kar je dalo tedanjim oblastnikom možnost, da so že ob prvem sestanku naprednih delavcev in komunistov v Logatcu polovili one, ki so si začrtali v svojo življenjsko pot geslo »Za demokratske pravice in svoboščine delavcev«.

Andrej Benčič in France Molk sta se po aretaciji najprej znašla v ljubljanskih zaporih in nato v Sremski Mitrovici. Dve leti pozneje je Andrej Benčič z okovi na

rokah in v spremstvu orožnikov skozi okno vlaka še enkrat videl ogromna skladišča lesa. Kot politični nezaželenec je bil predan fašističnim karabinjerjem. Od tu naprej je izginila vsak sled za mladim pobudnikom in revolucionarnim borcem na Notranjskem.

Leto pozneje je tudi France Molk podlegel bolezni, ki si jo je nakopal v zaporih.

Za študentom tehnike je pa srečno izginila sled med tovarniškimi dimniki jenskiške železarnice, kjer je nadaljeval po začrtani poti.

Prva borca sta tedaj podlegla; ni pa podlegla njuna ideja in borba za enakopravnost delovnega človeka.

J. G.

DRUŠTVO BIBLIOTEKARJEV

Knjižničarji smo bolj tihi ljudje in če se kdaj zberemo, tega nihče ne ve. Kadar nas je deset skupaj, se nam zdi že zelo veliko. Prav zato je vredno povedati nekaj o nas, posebno še, ker smo se organizirali in ker pomeni prehod od delovanja posameznika h kolektivnemu vedno napredek.

V Študijski knjižnici smo se zbrali 2. februarja iz vseh treh dolin. Ne zato, ker bi se nam tožilo po bivšem okraju, temveč zato, ker sega vpliv ravenske Študijske knjižnice nekako do mej bivšega okraja in ker je Študijska knjižnica pripravila ta sestanek.

Pomenili smo se o težavah, ki jih imajo knjižničarji povsod, kjer ni mecenov; po majhnih krajih jih ni veliko. Poslušali smo dva referata o nabavljanju dobrih knjig in o novih načinih urejanja knjižnic. Študijska knjižnica je pripravila na ogled novejšo revijo in knjige.

Ugotovili smo, da bi bilo dobro in pametno, če se ne bi pulili več za razumevanje vseh mogočih nadrejenih forumov, ampak skupaj. Zaradi tega smo soglasno ustanovili sindikalno podružnico Društva bibliotekarjev Slovenije.

Samo kdor ne ve, kako daleč so že v bratskih republikah v razvoju knjižničarstva, bo mislil, da smo Slovenci ne vem koliko pred njimi. Res je sicer, da so naši ljudje vajeni knjige in jo imajo radi, res je tudi, da ima knjiga pri nas lepo tradicijo, da slovimo daleč preko mej po tem, kako lepo knjige opremljamo, vendar smo v nekaterih stvareh hudo starokopitni.

Prva taka reč je izposojnina. Če si hoče človek knjigo izposoditi, mora v Sloveniji plačati, in sicer v Ljubljani po 20 do 30 dinarjev za knjigo. Zdaj pa računajte, koliko to znese, če naj dijak veliko bere. V svetu tega ni več. V Skandinaviji poznajo za vsako knjigo »dinar za pisatelja«, ki gre v poseben sklad za pomoč pisateljem. Na Hrvaškem plača bralec minimalno člana-rino, pa če si potem izposodi vse leto eno samo knjigo ali pa vsak dan tri.

Druga stvar pri nas je zgrešeno mnenje, naj bodo knjižničarji prostovoljci, neplačani volonterji, ki po svoji redni službi delajo iz čistega veselja do lepe knjige in iz čiste ljubezni do bralcev. Ko bi se takšnega mnenja mogli ljudje otresti, bi

bilo veliko pomagano in spet je treba povedati, da je svet v tem pogledu daleč pred nami. Kaj nam namreč pomaga, če dan za dnem ponavljamo, da brez dobre knjige ni izobrazbe, da je treba ljudi izobraževati in vse takšne stvari, ki jih je mogoče v zvezi s kulturo natresti kolikor kdo hoče! Kaj nam pomaga, pravim, če delajo ljudje po svojem delovnem času in tako ne morejo opraviti polnega dela, ki ga knjižničarski poklic zahteva, če smo tudi zelo skromni. Spet moramo reči, da je v svetu drugače. Predvsem so dežele vzhodne demokracije načele to vprašanje tako resno, kot je edino prav. Imajo bibliotekarske šole, ki so po našem na stopnji višjih pedagoških šol. Knjižničarji so po končani šoli po kvalifikacijah enaki našim predmetnim učiteljem, nižji bibliotekarji profesorjem srednjih šol in tako po lestvici navzgor. Matura je komaj osnova za dobrega knjižničarja in če je pri vsakem poklicu zaželeno, da po diplomirani ljudje ne vržejo učbenikov v kot in ne postanejo obrtniki, potem je to pri knjižničarjih in pri bibliotekarjih zakon. Kakšen bi bil prodajalec, ki ne bi vedel, kakšno je blago, ki ga prodaja — kakšen torej knjižničar, ki ne bi bil na tekočem z dogodki na knjižnem trgu pri nas in drugje? Naj povem, da izide samo v Sloveniji na leto nekaj sto knjig in s tem je skorajda že vse povedano. Knjižničar nikdar ne ve dovolj, stalno mora študirati, brskati za novim, stalno mora izpopolnjevati svoje znanje in tako naprej do smrti. Ker mora med službo streči bralca, urejati knjige (tistemu, kdor ne verjame, koliko dela je v knjižnici, kadar je za bralce zaprta, naj povem, da je norma za 7 delovnih ur — ureditev 30 knjig), mora knjižničar brati po službi. (Če bere med delovnim časom je približno tako, kot če slaščičar je slaščice.)

Jašno je torej, da mora imeti knjižničar redni delovni čas v knjižnici in redno plačo, če naj ima knjižnico v redu in če naj dobro streže ljudem. Pri nas imamo samo v Beogradu srednjo knjižničarsko šolo. V Sloveniji je obstajala eno leto, ponovno jo obljublajo za letos. Daljši ali krajši seminarji so seveda premalo.

Društvo bibliotekarjev se zato že dolga leta poteguje za zakon o ljudskih knjiž-

nicah, po katerem bi morale občine v večjih krajih ustanoviti močne knjižnice, štipendirati maturante in potem vzdrževati knjižnice in knjižničarje kot n. pr. učitelje. Manjše kraje bi te centralne knjižnice oskrbovale s knjigami po sistemu potujočih kockov.

Zakon na žalost še ni bil sprejet in tako knjižnice pač životarijo iz rok v usta, če seveda nimajo izredne sreče, kot jo je imela n. pr. knjižnica v Črni, kjer jo je tovariš Hercog izdatno podprl, ali če nimajo tako iznajdlivega upravnika, kot ga ima ravenska Mestna ljudska knjižnica v tovarišu Hermanu.

Podružnica Društva bibliotekarjev, ki smo jo ustanovili, združuje vse knjižničarje, ki so bili doslej razdrobljeni po raznih sindikatih v podjetjih in po ustanovah, ki imajo svoje probleme ali ne, in ki naših posebnih težav niso vedno prav razumeli. Zato bo podružnica predstavljala zvezo terena z oddaljeno Ljubljano in zvezo med ljudskimi knjižnicami in med posameznimi občinskimi ljudskimi odbori.

Ker podružnica seveda ni Miklavž in ne bo sama mogla pomagati niti z denarjem niti z darovi in ker kljub temu ne namerava ostati samo pri lepih besedah, smo se pomenili tudi o bolj oprijemljivih stvareh.

Prav bi bilo in tudi dobro, če na Ravnah in Prevaljah ne bi prodajali knjig skupaj z milom in s soljo ter če bi imel tako velik

kraj, kot so Ravne, svojo knjigarno in knjigoveznico. Kakor ne zadostuje samo prodajalna čevljev, temveč so potrebni še čevljarji, prav tako je pri knjigah. Doslej smo pošiljali poškodovane knjige na vse strani, v Ljubljano, v Maribor, a Študijska knjižnica celo v Mursko Soboto.

Tovariš predsednik občine, ki se je našega zborovanja udeležil in potrpežljivo vztrajal do konca, nam je dal upanje, da je oboje — knjigarna in knjigoveznica — uresničljivo in tako resno upamo in verjamemo, da ju bomo dobili.

Študijska knjižnica se je zavezala, da bo pomagala ljudskim knjižnicam pri nabavljanju strokovne literature, a naši knjižničarji bodo brezplačno pomagali na terenu urejevati knjižnice. Ob koncu leta bomo organizirali še en seminar. Če bodo na razpolago sredstva, bomo priredili ekskurzijo v Ljubljano in si tam ogledali delo naših kolegov.

Kaže, da smo v predsedniku občine, tovarišu Hercogu, dobili človeka z velikim razumevanjem za kulturno-prosvetna vprašanja in da bo mlada podružnica pod vodstvom svojega predsednika tovariša Jožka Hermana in z nasveti dr. Sušnika dosegla lepe uspehe.

Cilj je preprost: da bi na Ravnah in v ravenski občini tekli vzporedno civilizacija in kultura.

Marjan Kolar

VRBA

Teta je umrla.

Bila je taka prikazen iz mladosti. Tam nekje daleč je živela in samo včasih je prišla. Ko je prišla, so mati mizo pognili in pomaranča je bila, rožiči, sladkorčki... Današnja mladina ne ve, kaj je bila takrat pomaranča v hribovski bajti.

Toda precej nad sedemdeset in vse v redu.

Le čas ni bil v redu. Takrat so vsak dan bombardirali Beljak in te proge. Tam skozi sem namreč moral. Ni treba, da si figar, že pamet zadostuje, da se ne odpraviš rad na tako pot. Toda edini si od rodu izpod Uršlje gore, ki lahko vsaj na pogreb greš. Dobra je bila. Čeprav strašno natančna in ni trpela nobenih navzkrižij, kaj šele z oblastjo, je Voranca takrat po pobegu iz Jugoslavije le skrivala nekaj mescev. Povedala pa mu je seveda tudi, da to ni kaj in da mora »manirlih« živeti, pa mu ne bo treba letati čez meje... Zadrževal se je večinoma v shrambi in ji na ta način pojedel tudi vso suhljat.

Zjutraj zgodaj s prvim vlakom. Do Beljaka je šlo. Tam je bilo treba prestopiti. Tisti hip — dan je komaj zinil — že alarm. Pa ne tak, ko si potem ves dan čakal, kje na levi ali desni bo kaj letelo, temveč tisti dnevno dopovedani smrtni. V Beljaku na kolodvoru! Mislil sem, da bo vse znorelo, a kmalu ugotovil, da sem bil najbolj zbežan jaz. Leno ko živina so se pomaknili v podhode. Kar bo pa bo, nevarnejše ne more biti. Ljudje so čudoviti. Otroci so se mi smilili, a najmanj jih je bilo strah. Narava prekrasno ureja sama.

Hitro je zavrelo. Priropotala sta tista dva črna. Zapodila sta se po tirih in tam na koncu je usekalo. Sapa nas je zamajala. Lokomotiva je šla.

Odtulilo je in smo že šli tudi mi. Zadrževali smo sicer sapo, kajti »ta nizki« so lahko kar spet tu.

Naposled — Vrba. Za lazaret je bila menda proglašena in označena (na kar so se zanašali celo hitlerjanci, ki so sami vse tako mednarodno pohodili), pa se ni bilo več bati.

Tam daleč je zvonilo. V Logi vesi. Teto so pokopavali — toliko smo zamudili v Beljaku.

Kaj boš sedaj hitel! Kar mimo domov bom šel na pokopališče. Zato sem prišel in ljudem se bom ognil.

»Kärntner spricht deutsch!« je stalo tam. Zakaj neki sem si mislil, na Vrbi, ko pa Slovence še pri Pliberku tajijo. Bombardiranje je take zapovedi sicer precej olajšalo, vendar se vam jaz za pogrebni dan ne bom izpostavljal niti s tem. Toliko nemščine me je Fleiss že naučil, če bo tako. Peter, mislim, je še zaprt. Takrat, triinštiridesetega leta, je v logoveški gostilni rekel, da je treba Hitlerja obesiti. Tedaj, ko je še vse norelo, ta čvekač. Seveda je on vedel, kdo posluša, jaz pa ne. Sestro so mu takrat izselili z lepe domačije, pa vendar. Ni kazalo, da bi s takimi nastopi v gostilni kaj popravil. Tisto se je še kar izteklo — v lokalni so bili ljudje, ki so do tega Petrovega prepričanja že sami prišli, čeprav ga niso tako glasno izpovedovali, vendar sem se dolgo bal in od tedaj enostavno nisem več šel k njim.

»Wir werden nie kapitulieren!« — je trdilo nekoliko naprej. No, že na to spominjajo. Sedaj res ne bo več dolgo.

Še tisti: »Bis hierher und nicht weiter, kamen die serbischen Reiter«, pa sem bil skozi gozdiček.

Teta je bila že v zemlji oziroma v snegu. Okoli meter ga je padlo tiste dni. Luč sem prižgal za Kotlje. Hvala, teta, za vse dobro in lepo!

Doma so bili zbrani na sedmini. Toliko da je še več haloja: Kam boš sedel, kako boš govoril... bratranec celo v uniformi — in kaj veš, kdo je še vse tam. Vsi so vedeli, kdo sem, saj so s pogrebom celó nekoliko čakali. Niso pa seveda toliko vedeli, da sem že ob pozdravljanju ves preplašen premišljeval, kako bi tem velikim ljudem čimprej ušel, da ne bi bilo treba reči besede niti o vremenu, pa niti nemško niti slovensko.

Pri mizi je bilo na srečo nemško. Že oficir in pač taki pogrebci. Teto je vse rado imelo. Pa župnik seveda. Za druge mize se ob tej zadregi nisem zanimal.

Povedali so mi, kako je teta umrla. To je šlo, ker je bil govor enostranski in nazadnje o smrti stare ženice le lahko kaj rečeš tudi ob takem režimu. Župnik pa kar po slovensko; če je bilo v Beljaku kaj hudo — saj sem šel tam skozi, ne...? Izognil sem se, da je juha zelo dobra in da je koroški hren še za spoznanje boljši, če je nekoliko prestan... Razumel me je. Ko je vojak kmalu vstal, je začel še bliže. Vse je poznal. Vedel je celo, kako je Lojz ozmerjal Reinerja iz Londona... Župnik iz Loge vesi ob »Kärntner spricht deutsch!« in tako z nami! Sedaj pa imaš tvoj preplah.

Ob vsej tej bližini je bil strah še toliko večji. To bo lahko drugi Peter — in mati so mi rekli, da moram čudno paziti ter hitro priti domov.

Zadrego je prekinila molitev. Zaključek sedmine je tu tak. Vse je pokleknilo. »Češčena Marija... tvojega telesa Jezus...«

Kaj? Slovensko molijo?! V tem kraju in sedaj? Kako bi ušel, če bo kaj?

Da, kar naprej. Žena v črni aderci je vodila in vsa hiša je šla za njo: »... posvečeno bodi tvoje ime... Bog ji daj večni mir in pokoj...« Vse tri rožne vence smo po slovensko dopovedali in še iz takih bukelc je brala, kjer po slovensko piše.

To je plebiscit nad Vrbskim jezerom, to je glasovanje in narodnostno štetje, ki mi je več povedalo kot vse statistike do tedaj.

Ob smrti si temeljit. To je klič iz globin — jezik tega rodu in te zemlje.

Po tem doživetju čisto razumem najavljanje novega demokratičnega posega za utrditev narodnostnih pravic Slovencev na Koroškem: po okrnjenju šol, slovenski jezik še iz cerkve.

In šele potem bo dosežena Hitlerjeva zapoved: »Kärntner spricht deutsch!«

Mihec pri sosedu: »Ali bi posodili škarje. Ata bo rezal žico, pa pravi, da je naših škoda.«

Spet so si neki utešili strast podiranje dreves in pobili take nasađe ob vodi — seveda, bog-nasvaruj, da bi oskrbeli tudi za novo rast. Samo dol in preč — pa amen!

Prekucuhi na Prežihovem vrhu

Kako se spominjam Vorančevih prvih korakov na levo

V številki 4. letnika, 1953, »Koroškega fužinarja« smo objavili menda najbolj zgoščene podatke o delu komunistične organizacije na Ravnah za tisti čas. Bil je to zapisek iz Vorančevega arhiva. Revolucionar od mladih nog, španski borec itd. Ivan Kokal je potem toliko bliže povedal o tem dogajanju. V kroniki SVOBODE so taki spomini, v popisih konference v Kefrovem mlinu ter v številnih takih domačih spominskih nastavah in razpravah, ki so bile objavljene v tem listu tekot let.

Že v tem je ohranjen dokajšnji dokument o tem gibanju v kraju. Več in pobliže bodo morali povedati tisti, ki so o tem že in še bodo pisali. Pričujoči popis je čisto iz družinskega spomina; morda bo kdaj kaj služil za posamezna zajetja prvih let.

Prej nismo ničesar vedeli, le Slovenci smo bili in Jugoslavije smo se veselili. Vsa vojna doba 1914—1918 je bila pod tem vtisom. Že atentat v Sarajevu je oče drugače obravnaval. V cerkvi je bilo žalno opravilo, v šoli so povedali, kakšna hudoba je to in zapeli smo »Gott erhalte...«; doma pa je oče koj opredelil: »Sedaj ga je vzelo, tega hudiča... samo da bi vojske ne bilo...« Molili smo za Srbe in se veselili, ko so vrgli Avstrijce nazaj iz Šumadije. In ko so šli Rusi Srbom v pomoč ter pritisnili na Karpate...! Potem pa smo jim kar zamerili, ko so se — tak trust — tako naglo umaknili in razbremenili Nemce. Kaj vra ga počnejo?!

Tudi Voranc je moral na vojsko. Kar prve dni. Težko se je poslavljaj vsaj od nas drugih; z očetom je nekako šlo. Kmalu je dezertiral. Ko so prišli orožniki na »poizvedovanje«, smo gledali. Ko so odšli, je oče kratko ugotovil: »Jo je že pobrisal...« Potem je prišla karta, da je ujet, sicer pa da je zdrav. Verona, Italija je pisalo na karti, nekoliko pozneje pa že Sulmona, Italija. Vkljub temu so ga namreč Lahi zaprli med ujetnike. Tam je torej prebil tista leta.

Medtem je vojske zmanjkalo. O medvojni sirovšni na bajti ni treba govoriti. Toda nobena stiska ni tlačila do ledvic, ker je prihajala in prišla Jugoslavija. Tisto čistino bi človek rad doumel, zakaj se je je oče — in z njim mi vsi — tako veselil. Lojz

je kar norel in kričal v odjek: Jugoslavija prihaja...! Vsega je ob njenem nastopu manjkalo, toda kaj?! Jugoslavija je tu in Slovenci bomo imeli pravice! Same svetle misli. Tudi župana smo dobili takega, ki se je znal zasukati. Kar v Vojvodino, pa je bilo tudi tako tu.

Voranc se je vrnil iz Italije nekako prve vigredi 1919. Tam pri jabolki sta stala z očetom in že od daleč sva z Anzonom ugotovila, da bo to Voranc. Bil je v italijanski uniformi. Dal nama je vsakemu žepni nož — tak, ki sem si ga kdaj le v sanjah predstavljaj. (Grede je bil namreč v Ljubljani in pri Antonu Pesku, tako da nama je nože najbrž kupil Anton Pesek.) Potem sta šla z očetom pogledat košče. Kako ped žita je še bilo ponekod, a Voranc ni mogel dohvatiti, da je le še kaj, ker da je po svetu zelo huda. To mi je ostalo in pa to, da je bila potem hiša polna uši, takih velikih — laških. Tak se je vrnil, siromak.

Prvo, česar se spomnim takega, naj bi Voranc pred odhodom k Lojznu, ki je bil tedaj kaplan v Črni, rekel, da mora hitro k njemu, da ga bo rešil iz te črne družčine. Ne vem kdo, a tako sem čul. Ni bilo prav, nismo razumeli, ker smo se Lojzna v vsem veselili. Ne, Voranc tega oziroma tako gotovo ni rekel, ker ni bilo treba. Nikoli se ni tako primitivno zaletaval.

Prva grda stvar je bila, ko ga je jugoslovanska vojska ob ponovni zasedbi Kotelja (konec majnika 1919) tisti večer nekam vlekla — neko zaslišanje. Pa taki Slovenci! In on še dezertar iz avstrijske vojske, ko jih je bilo malo takih. Strašno sem zameril, čeprav tiho zase nisem izključeval, da ga bodo morda napravili le za generala. Kmalu se je vrnil in nič rekel. Morda se mu je zgodilo tudi tu kakor v Ljubljani, ko ga je zasliševal še nedavni avstrijski oficir ter nazadnje ugotovil, da ima pred seboj vojaka svoje kompanije, ki je vsaj tri leta prej sprevidel in ušel iz avstrijske vojske. Kaj je bilo vse zadaj, nikoli ni povedal; skozi posluš pa je šlo, da že tudi nekaj takega...

Potem je bila neka doba, ko je nadaljeval tam, kjer je štirinajstega leta nehal: taverh pri Vužniku in na Kravperzi, potem pa kmalu samostojni tesarški štanti, največ

v šratneškem lesu, kamor sva mu z Anzonom nosila jesti. Mati so še posebej gledali nanj. Včasih je takrat tudi čez noč izostal... Nekje v Zborniku je zapisano, da je spal kar v gozdu pod škorjami, siromak, menda od samega golega navdušenja do sirovšne. Tega mu res ni bilo treba, pač pa so bile tedaj zadaj že druge reči...

S Štarneškima Tončem (Anton Metarnik, ki se je udeležil vukovarske konference) in Francem so bili pogosto skupaj. To se mi je čudno zdelo — ona dva graščinska, Voranc pa tesar, a dopadlo se mi je. Se bo že znal. Kmalu se je začel okoli Voranca vrteti še Nadovski Rudi. Nazadnje ga je oče celó nagnal od doma, da je še bolj čepel pri nas. Sprva torej sami sosedje. Ob dnevih, ko je delal na Kravperzi, ni bilo Hrenovih (Ditinger) pripomb ne konca ne kraja. Ditinger, ki je tudi hodil tje na dnine, jih je menda kar usipal take...

To je bilo tisto prvo, a že kar preveč vidno sestajanje. Ne vem od kod, a čuli smo za tak načrt: kako bodo razdelili posestva in uredili celo reč, da bo bolj pravična in da bo bolj na svetu... Pratnekarjevo naj bi dobil ta, oni ono itd., štibre pa da sploh ne bo več nobene.

Ko sem to po svoje razvozljal, sem se skoro ustrašil. Ta to, oni ono... zakaj bi bilo to bolj pravično in boljše? Kam bodo pa tiste dali, ki so sedaj tam? Kaj pa, če ni tole zadaj: Tonč, edini šratneški sin vkljub temu ni dobil te prekrasne domačije, tudi Franc, ki je tam že precej starejši tak kandidat, se je obrisal. Dobil je čisto neki tretji s sorodstvene veje — mlajši. Sedaj je tudi Rudi na cesti in bo doma verjetno dobila hčerka. Vsi so spodleteli, pa taki puobi. Tonč se mi je najbolj smilil in bi bil kar za to, da kaj dobi. Kdo je razširil govorico o takem »sklepu«, ne vem. Najbrž je izčvekjal in po svoje pošvedral kaj Rudi, ki je pregnan zadevo razumel oziroma iskal verjetno res samo s te plati. »Štibre bodo sploh odpravljene,« je nekoč res on telednil. Ko sva vprašala očeta, če bo to že kmalu, je samo zamumljal: kdo pa je tisti terc... Voranca si nisva upala vprašati. O tem in tako on tudi nikoli ni govoril.

Da, morala je biti neka veja takega začetka, ki so si ga pač vsak po svoje in najbliže razlagali. Začetek ob razmerah na Prežihovem vrhu, in mi vsi skupaj doma nismo vedeli ničesar daljnega.

Ko je Voranc potem dobil službo pri Bratovski skladnici na Ravnah, se je stvar iz te domačnosti odmaknila.

Kmalu je postal znan levičar in kdaj, ko sem bil na počitnicah, tudi z menoj kaj takega spregovoril. Tako sem spoznaval to levo terminologijo tistega časa, kakor: »obznana«, Bela Kun, Sima Markovič in drugo. Čeprav je neredko završalo, smo se ga veselili. Je že znal tako zasukati, da je bilo prav. Posebno mati: kar koli se je pripetilo takega (preiskava, zapor), je bil Voranc vselej le siromak, ki ga preganjajo. Kogar je pripeljal, vse je bilo prav.

In tistih obiskov ni bilo malo. Inž. Gustinčič, Klemenčič, Jurančič, prof. Favaj, Möderndorfer, Teršek ter toliko iz trga in še več nepoznanih, ki so kdaj pri nas tudi prenočili — kar na senu, ali pa so ponoči izginili. Mati so včasih vprašali, če so to taki »prekucuhi«, kot je Voranc..., da modajo biti potem že fejest ljudje. Doma se je

Prežihova bajta

Obisk
pri tedanjem
hotuljskem
županu

Tokrat jih je imel že čez osemdeset, a se je še vedno zanimal za posle v soseski. Namreč Anton Trup p. d. Kotnik na Vorančevem rojstnem domu. Radman so mu rekli, čisto na desni pa naj bi bila Radmanca iz povesti »Ljubezen na odoru«

odvijalo vse normalno. Jedli so z nami, kar je pač bilo in ob takih večerih pokleknili ter molili s hišo rožni venec. Nikoli nobeden ni ničesar rekel. Tudi sami so prišli kdaj ponoči in šli kar na seno. Nekoč je prišel Lojz iz Pariza, ki o tem sestajanju ni ničesar vedel, ter se je ob pasjem laježu in ob odkritju dveh takih »kramohov« na parni zadosti razburil. Oče je bil koj za njim, pa je bilo vse pojasnjeno in spet mirno.

Cela vrsta takih »sodrugov« tistega časa, ki so prišli v Guštanj ali šli skozi, je poznala našo bajto. Skozi mladost gredo ime na Klopčičev, Kermavnerja, Čulkovskega, Petroviča, Petejana, Žorge, Makuca, pozneje pa Kreftov, Mrzela in drugih, ki sem vse spoznal iz Vorančevih stikov. Največ pa je ostalo nepoznanih.

Včasih sva mu z Anzanom ponagajala, kako morajo boljševiki pri nas klečati in moliti. Na glas se je smejal in pomagal pretiravati. Očitala sva mu, da nas bo spravil z grunta, on pa na ves krof. Oče je že držal z njim. Ko so ga vrgli iz posojilnice, je takoj podpisal z neomejeno zavezo za novo — pod Vorančevim vodstvom.

Ničesar ni tvezil posebej doma, a skrival pred nama ni. Še, ko je bila konferenca v Kefrovem mlinu, sva šla tam zgoraj po cesti in je omenil, da še nekaj dni... Pravil je o konferenci leta 1926 na Dunaju, koliko je bilo naših in kako so morali biti skriti vse dni, da so večinoma jedli samo puter.

Ni ga zato mogel več videti. Oponesla sva mu, da med korifejami na Dunaju on najbrž ni dosti pomenil, ker je premalo žrtvoval — nič dosti še ni bil zaprt itd. Smeje je dopovedoval, da boljševiki ne merijo zaslug po številu arestov, temveč imajo raje take, ki čim več napravijo in so čim manj zaprti.

Nekoliko je bilo tudi takih spremestev, ko se je on potuhnil, jaz pa sem moral na štant. Nekoč je menda vse skupaj skrbelo. Nekoga je imel v Poilenovi puši. Opazil sem, da jim zadeva ni všeč. Nosil sem mu jesti nekaj dni. Ko sem šel proti tisti podrtiji, sem moral žvižgati, potem pa postaviti spodaj tiste sklede in piskre, kar je pač bilo. Tretji dan pa je tisti možak — mlad simpatičen človek — prilezel po senu navzdol in rekel: Povej jim sedaj končno, da me spravijo, kamor je treba, če ne, bom šel nazaj in bodo nosili vse posledice... Ko sem Vorancu tako povedal, se ni prav nič smejal. Takoj sem moral k Teršku in drugi dan ni bilo treba več nesti hrane. Tisto noč so ga spravili čez mejo. In neka robuka v Zagrebu. Časopisi so pisali o tem, Voranc pa je tisti večer vedel, da so že prišli in šli...

Taki drobci družinskih spominov na prekucuha s Prežihovega vrha. Dopolnjujejo jih objave »Na ahercu«, »Moja pot v Rusijo«, »Seja v Metz«, »Eno uro na vrh« in druge v prejšnjih letnikih »Fuzinarja«.

Nekega zgodnjega pomladanskega dne je bila pot posebno blatna in težavna, kajti jug je pihal iz Pogorelca in sneg se je talil. Iz tega razloga sem pot domov preusmeril tako, da sem se z vlakom peljal s Prevalj do Raven, od koder je bila pot nekoliko daljša, a vendar boljša. Ko sem prišel na prevaljski kolodvor, sem videl pretresljiv prizor. Leški rudarji so odhajali na daljno pot v Holandijo iskat delo in zaslužek. Njihove žene in otroci so jih spremljali na kolodvor. Ko je napočil čas odhoda vlaka, je nastalo grozno vpitje. Objokane žene skoraj niso pustile svojih mož v vagone. Obešale so se jim okoli vratu ter jih prosile, naj hitro pišejo, kje bodo dobili delo, in naj jim tudi kmalu pošljejo nekaj denarja, da bodo z otroki lahko živele. Otroci ki so siver že okusili, a še niso razumeli vse trdote življenja in borbe za kruh, so jokali in vpili: »Atej, atej, zakaj nas zapuščaš? Doma ostani!«

Ta prizor se mi je globoko usidral v srce. Ko sem z ravenskega postajališča krenil proti domu mimo Čečovja, kjer je tedaj samevalo samo znamenje z znakom planinskega društva, ki je kazal pot proti Gori, sem začel razmišljati in nekaka jeza me je gonila, da mi je bila uro dolga pot vsa prekratka. Razmišljal sem: Tako bogata država, polna zakladov, pa ne more dati dela svojim dela voljnim državljanom. Krivi so tuji in domači izkoriščevalci. Na tuji zemlji si morajo iskati kruha, daleč proč od svoje družine. Kje je pravica? Tudi steber države — kot so ga nazivali — je bil trhel, kajti tudi kmet, obdan z raznimi špekulanti in izkoriščevalci, je bil gospodarsko na tleh.

Čim bolj sem razmišljal, tem bolj se mi je ostudilo početje beograjskega parlamenta in vlade, katera sta bila v glavnem kriva mizernega stanja pri nas. Namesto da bi hitro reševali gospodarska vprašanja, so uganjali strankarsko politiko, tako da je prišlo v parlamentu celo do pretepev in streljanja. Visoki vladni funkcionarji pa so bili zapleteni v razna korupcijska dejanja.

Nova Jugoslavija je vsemu temu napravila konec. Ni nam treba hoditi daleč, oglejmo si sedaj samo stanje doma in priznati moramo, da se je v letih po osvoboditvi veliko, zelo veliko spremenilo. Če bi nova Jugoslavija ne napravila nič drugega, kot da je oskrbela našemu delovnemu človeku zaposlitev in zaslužek, je s tem opravila že ogromno in neprecenljivo delo.

Listnica uredništva

Nazadnje so prijatelji le pripravili tudi našega tihega Franca Meznarja, da je povedal o svojem delovanju v naprednih vrstah. Vseskozi od leta 1919 je bil predan sodelavec pokreta in vmes pravi marternik od ljubljanskih do beograjskih zaporov in Glavnjače.

Popis pa smo dobili nekoliko pozno in ga bomo objavili v prihodnji številki kakor še več takih vrednih spominov na borbene dni in ljudi tega kraja.

— Kaj rečeš o dokladah?

— Otroške so premajhne, občinske pa prevelike!

Beno Kotnik:

Atej, atej, doma ostani!

Bilo je v času, ko je začela svetovna kriza trkati na vrata naše dežele. V Mežiški dolini je bil ta pojav posebno viden v Jeklarni na Ravnah, kjer so skrčili stalež delavcev na minimum in še ti, ki so ostali, so delali le pet dni v tednu. Kriza je bila v gozdarstvu, ker les ni šel v denar, in v kmetijstvu, ker kmet zaradi pomanjkanja denarja potrošnikov ni mogel vnovčiti svojih pridelkov. Posebno je zadela leške rudarje, kjer so obrat popolnoma ustavili. Brez-

poselnost se je iz dneva v dan večala. Naš kmet se je takrat združil v Gospodarsko zadrugo za Mežiško dolino in si tako združen želel vsaj nekoliko zboljšati svoj položaj. Mene so izvolili za predsednika.

Dvakrat tedensko sem obiskal zadrugo ter urejal njena gospodarska vprašanja. Hodil sem vedno peš po romantični poti preko Žerjavljega nizdol Apohale globače v Brančurnikov graben na Prevalje, kjer je bil sedež zadruge.

Praznik pri Gradisu

V marcu je tudi kolektiv gradbincev na Ravnah praznoval jubilej naše Zveze komunistov. Sindikalna organizacija je v sodelovanju z ostalimi organizacijami, predvsem z ZKJ in LMS, skrbno pripravila proslavo ob 40. obletnici obstoja Komunistične partije Jugoslavije. V ta namen je pripravila celovečerni kulturni spored, športno tekmovanje kegljačev in uprava gradbišča je ta dan svečano otvorila adaptirano menzo. Gradisovci z Raven so se v kegljanju pomerili z Mariborčani in jih porazili za 69 kegljev.

Po večerji je sledil spored. Po uvodnih besedah šefa inženirja o našem prihodnjem delu je o pomenu Zveze komunistov in njeni zgodovini govoril sekretar OK ZKS, nakar je še predsednik sindikalne podružnice v kratkem označil vlogo in delo sindikalne organizacije na gradbišču. Nato se je odgrnila zavesa, napovedovalec, režiser, masker in vodja programa je bila v eni osebi Adika Simon, ki ima dober delež pri uspelem večeru. Predstavniki Gradisa iz Maribora so bili navdušeni in že je prišlo vabilo, da se tudi pri njih oglasimo z istim sporedom. Sam spored je bil sestavljen iz skečev, pevskih točk, nastopa folklorne skupine ravske Svobode in raznih drugih solističnih točk; skratka vseskozi dober in skoraj dve uri dolg. Za tiste, ki niso vajeni gledati tako obširnih sporedov na delavskih odrih, je bila prireditelj nekaj svojevrstnega. Po končanem sporedu je bila na vrsti najbolj vesela točka — zabava.

Za Gradis in njegove ljudi radi rečemo, da so marljivi, imajo pa tudi sloves oziroma resnici na ljubo so ga imeli, da so vroče krvi. Disciplino so pokazali, ko so bili abonenti v Domu železarjev, kjer so se jih skoraj bali, pa se je izkazalo, da so dostojnejši od ostalih. Delavci so se vrteli tako, kot se že zelo dolgo niso in se morda spet dolgo ne bodo. Res je, takoj drugi teden se je začelo nadurno delo, kajti obveznosti so res zelo velike. Tako se bomo

veselili najbrž šele proti koncu leta. Upamo, da bo takrat tudi naš investitor po starem zidarskem običaju prispeval za tako imenovani likof, saj mislimo letos oddati trgovski dom, dom učencev, blok malih stanovanj in stolpnice.

Ko smo računali, koliko ljudi potrebujemo za dokončanje del na teh objektih, smo videli, da nam bo primanjkovalo predvsem zidarjev. Pomagali smo si na razne načine. Nekateri so šli na tečaj za pridobitev strokovnosti, nekaj jih bomo dobili iz nabiralne akcije po Prekmurju, ostale bomo pa »spekli«. Zdaj se že »pečejo« in plan izvršitve del bo pokazal, če smo dobro pekli. Toda joj, čeprav bi zidarje imeli, ne bi imeli strehe za njih. Tako smo na hitro začeli »brkljati« po naselju in s pomočjo železarnice (ako nam izprazni eno barako) za prvo silo rešili problem. Bomo pa kljub temu morali obnoviti naselje, ker je v celoti gnilo. Tudi za družine, ki jih je okoli 50, bomo morali zgraditi stanovanja.

Da bodo delavci zmogli delo v nadurah, smo jih temu primerno tudi začeli oskrbovati hrano. Posebno je bila menza pri nas problem zato, ker je bilo stanje iz sanitarnih razlogov skoraj nemogoče. V prizadevanju, da bi rešili ta problem, smo si uredili in ob proslavi odprli obnovljeno menzo, ki jo vidimo na sliki. Delavci so navdušeni in res je, da tako izdatno, dobro in kulturno postreženo pri nas še niso jedli. Na gradbišču je prevladovalo mnenje, da je za dvig življenjske ravni odločilna tudi prehrana. Postrežba pri nas je zdaj kot v Domu železarjev. Tako vedo naši stari delavci iz leta 1948 povedati, da se je včasih kuhalo v svinjski kuhinji, streglo tako, da si stal v vrsti in jedlo iz pločevinastih, vrtečih se krožnikov. Upajmo, da je v prvem žarku, ki je posijal med gradbince na Ravnah, pričakovati več sonca in prav je, da se to zgodi v jubilejnem letu naše partije, ki ji je smoter: boljše življenje delovnega človeka.

Tako je za nami 20. marec, dan, ki se ga bodo naši delavci še dolgo spominjali, saj so v vseh ozirih dostojno in lepo praznovali 40. obletnico ustanovitve ZKJ.

S. U.

VREME

Včasih so prerokovali, danes pa taki inštituti oziroma strokovnjaki že kar redno in uradno napovedujejo, kakšno bo vreme. Te napovedi so kdaj prav mogočne — za celo dobo v naprej povedo, kako bo s to zadevo na posameznih področjih.

Zadenejo seveda ne, posebno ne za dolgoročne napovedi. Vreme je pač vreme, ki se spreminja in drugače biti ne more. Medtem pa obstoječe vreme še kar nekam zaznamujemo — tako iz dneva v dan in včasih, če je prav megleno, tudi za dan, dva naprej. Koliko koristi že to. Pomislimo samo na letalski promet itd.

Vseeno pa neki tudi pri tem presenečajo. »Dolenjski list« in »Zasavski tednik« imata napovedovalca za 14 dni naprej. Ze leto dni sta za vsako to dobo kar zadela. Res čudno, kajti vsi taki napovedovalci so si podobni v tem, ker navadno ne zadenejo ničesar.

Od kod in kako to reč »berejo« bodo ti strokovnjaki enkrat v »Fužinarju« sami povedali. Toliko je takih opazovalnic po svetu, toliko sodelovanja in predvsem že veliko prakse, da se te napovedi vse manj zaletavajo.

Tudi prej so si ljudje pomagali s »prakso«. Leto za letom, stoletja za stoletjem so le nekaj pokazala. Predvsem tisti, ki so bili odvisni od zemlje, so bliže opazovali in ugotavljali. Tako imamo v ljudskih pregovorih toliko takih ugotovitev, kakšno bo vreme oziroma letina. Nekaj teh pregovorov je objavil zadnjič »Slovenski vestnik« in so prav zanimivi:

- Če je prosinec mrzel, da poka, bo sadje jeseni in moka.
- Če prej kaplja od strehe ko od sveče, bo dobra letina sena.
- Če v svečanu mačka na soncu leži, v sušcu spet rada na peč pribeži.
- Če marec pride kot lev, odide kot jagnje.
- Če ne prve, pa zadnje dnove, pokaže marec nam rogove.
- Če lastovke v aprilu gnezda spletajo, nam dobro letino obetajo.
- Če v aprilu drevje cvete, nikdar sadja ne daje.
- Če se ob Jurju krogar v žito skrije, mlatič jeseni mnogo cepcev razbije.
- Kadar v maju dežuje, senike napolnjuje.
- Junij stori, da žito dobro ali slabo rodi.
- O kresu je tako dolg dan, da človek, če se skrči, vanj trči; če pa se stegne, vanj dreigne.
- Če julija so hladni, mokri dnevi, bodo prazni sodi, prazni hlevi.
- Če se lastovke v avgustu selijo, pred hudo zimo bežijo.
- Kakšno vreme v avgustu, tako bo o prihodnjem pustu.
- Cesar avgust ni skuhal, tudi september ne speče.
- Če listje zgodaj obleti, naj vsak za zimo poskrbi.
- Nevihte v oktobru povedo, da zima morkra bo.
- Če Martinova gos po ledu lazi, ob koncu leta po blatu gazi.
- Če nerado pada listje z drevesa, spomladi je gosenic veliko in mrčesa.
- Če zima spočetka ne piha, rada z repom udriha.
- Grudna mraz in sneg — žita dosti prek in prek.

Kazalo bi te reči kje skupno zbrati vsaj za našo deželo.

Na Kermekovem vrtu na Ravnah je bil lani jeseni na jablani, polni prekrasnih jabolok, istočasno vmes pomladanski cvet. Drevo je torej rodilo, zorelo pa še cvetelo obenem. Na času tako prihrani.

Gradisova jedilnica. Kako čedno

Redek jubilej v Mežici

Avgusta lanskega leta sta praznovala zakonca, rudar Martin Komar in njegova zvesta življenjska družica Marija, rojena Tisnikar, zlato poroko — jubilej, ki je v Mežici redok.

Martin Komar, rojen 10. novembra 1883, je moral kot sin delavskih staršev že s štiri-najstim letom prijeti za rudarsko svetilko in stopiti v rove za kruhom. Priden in vesten je hitro napredoval od prebirača do vozača in še mlad do kopača.

Po prvi svetovni vojni je prešel rudnik v angleške roke (T. C. E. M. L.). Ta družba je tedaj jezno gledala na socialistično gibanje med rudarji. Stvar jim pač ni bila pogodu. Tako so prišli Martin in še več sodelavcev zaradi svojega prepričanja v sumljiv položaj pri družbi. Da bi se jih znebili, so jih kratko malo reducirali. Nekateri so vzeli obračun in šli za kruhom v tujino, Komar pa je moral ostati, ker z večjo družino ni mogel po svetu. Ostal je v Mežici in prijel za vsako delo, da je oskrbel družino. Delal je pri gozdni upravi.

Zasluga teh preganjanj je bila vseeno tu. Rudnik je moral financirati gradnjo

meščanske šole, ki je ponos za Mežico, ter gradnjo prepotrebne vodovoda. Veliko so pomagali tudi delavci s prostovoljnim delom pri obeh gradnjah. Mežica jim mora biti trajno hvaležna. Pa tudi pri urejevanju pokojninskih zadev bi morali iti tem trpinom na roko. Po dolgem iskanju teh pravic je Martinu rudarsko razsodišče v Ljubljani priznalo ugodnost, da je dobil pokojnino za tista oguljena leta od 1924 naprej do novega pokojninskega zakona.

Praznovanje zlate poroke teh dveh jubilahtov bo ostalo v spominu vsem, ki so jo doživeli. Praznik je bil v Narodnem domu. Povabljeni so bili vsi upokojeanci iz Mežice in sosednih krajev. Take slavnosti še ni bilo v Mežici, saj že slika pove, da je bila udeležba sila lepa. Nekaj svatov je bilo tudi v narodnih nošah.

Rudarsko družino sta počastila kot priči pri zlati poroki predsednik občine Ivan Hercog in direktor rudnika inž. Benedik.

Še na mnoga leta in na biserni jubilej!

R. Jasser

Leopold Suhodolčan:

ROKOVA VRNITEV

Stala je na starem, počrnelem balkonu z zajetnimi stebrički. Opazovala je neumorni vrvež na široki cesti, ki se je vijugala skozi trg. V nekdanjem Sokolskem domu, ki se je nekaj dni poprej še dolgočasil, je zdaj neutrudljivo pela harmonika. Partizansko slavje se še ni končalo. Tudi Ana je prejšnji dan pohitela na cesto in jih pozdravljala z obema rokama, ko so prikorakali v trg. Potem je poslušala navdušene govore in še bolj navdušene poslušalce, proti večeru pa je otožna obsedela v kotu dvorane; nihče se ni zmenil zanjo, preveč je bilo v ljudeh prekipevajočega veselja in sproščenosti. V njej se izgubiš prej

kot v samotni, si je dejala. Kdaj pa kdaj se ji je razpočil nad glavo glasen smeh in skozi njegovo prepolovljeno lupino je kriknilo: Ne bo se več vrnil! Ne bo se več vrnil! Ne bo se več vrnil! Omahnila bi, da ji ni priskočil na pomoč razum; ohrabrujoče ji je prišepnil, da je docela razumljivo, ko ni prikorakal med prvimi v svoj domači kraj. Zadnje sporočilo je prejela od njega s Primorskega.

Domov pojdem, je sklenila. Poiskati moram Marinko in jo spraviti v posteljo. Tedaj je zagledala svojo taščo. Suha in drobna je stala ob partizanu s širokimi rameni in se razgreto pogovarjala z njim. Na dolgo

in široko mu opisuje svojega sina, se je trpko nasmehnila Ana, da bi kaj zvedela o njem. Odkar je brigada vkorakala v trg, je prav gotovo izprašala že vse partizane. Tudi ta je prizanesljivo odkimaval z glavo, stara ženica pa vseeno ni odnehala. Ana se je prerila skozi množico na cesto. Potem vso noč ni zatisnila oči. Tašča se še ni vrnila.

Ana je že hotela z balkona, ko se je na cesti pred hišo ustavil tovornjak. Dan poprej ga je še gotovo šofiral nemški vojak. Najprej je skozi okence na vratih prikukala drobna dekleška glava. »Marinka, od kod si se pa ti pripeljala?« je polglasno zaklicala Ana. Stara je bila štiri leta, pa je že rada pobegnila na cesto. Mogoče se ji je kaj pripetilo, se je vznemirila. Bržčas so jo nesrečno povozili. Ni se mogla premakniti. Potem je stopil na cesto partizan, ki je držal dekletce v naročju. Pogledala sta se.

Tako se je vrnil Rok, njen mož. Po štirih letih vojske. Še trenutek prej je mislila nanj. Skočila bi mu z balkona v naročje, če bi se nenadoma od kod prikazal, si je govorila, in še malo se ji ni zdela ta misel neumna. Ko pa ga je res zagledala, se še ganila ni, le oči so ji z gorečo odsotnostjo lovile zdaj njega, pa spet partizana, ki se je za njim prikazal iz tovornjaka in se je hudomušno smehljaj. Potem se je nagonsko okrenila in stekla skozi kuhinjo. Ustavila se je na vrhu stopnišča, kajti Rok je že prihajal po stopnicah z dekletom v naročju. Zbrala se je in z vso močjo stisnila z roko ograjo na stopnišču, da bi se prepričala, če v resnici doživlja trenutek. Marinka se je plaho oklepala Rokovega zagorelega vratu ter zamaknjeno zrla v njegovo visoko čelo. Njegov tovariš, ki je zaostal za nekaj stopnic, je začel nemirno božati leseno ograjo, ustnice so se mu raztegnile v srečen smeh. Nato si je popravil težki pas z orožjem in naboji ter se spoštljivo obrnil k durim.

»Pogledal bom po trgu,« je dejal z ženskim glasom.

»Prav, Minč. Zvečer pa le pridi k nam,« ga je povabil Rok in to so bile prve besede, ki jih je po štirih letih slišala iz njegovih ust.

Ana je pozneje mnogokrat mislila na to srečanje. Vendar se ji nikdar ni posrečilo, da bi naredila iz njega nekaj velikega, nekaj enkratnega, dasi je bilo že samo ob sebi nepozabno. Videla je že mnoga srečanja: Taka, ki so jih okrasili s težkimi solzami in raztegljivimi vzkliki, pa tudi taka, ki so se odigrala v brezkončnem molku. Njunega srečanja po štirih letih ni mogla shraniti ne v prvi ne v drugi predalček. Oba pa ji bosta vse življenje pripovedovala o tem, da tistega dne ni mogla skriti sreče, ki ji je vrela iz posušenih oči, ne smehljaja, ki si je po dolgih letih spet upal na njene ustnice. Zbegano je tekala po kuhinji, mu začela odkrivati tisoč reči v eni sapi, ko da je nekdo nenadoma odprl zapornice v njej; karala je otroka, da se čudno obnaša pred njim. Sicer pa se sirota drugače tudi ne more, je takoj dostavila, vmes pa v svoj pogovor nenehoma vpletala stavek: »O, da je le te nesrečne vojske enkrat konec...!«

Rok ni sedel; nespokojno je korakal po kuhinji, ko da mu je tesno med mirnimi stenami, še vedno z dekletcem v naročju.

Vzelo ga je, zelo ga je vzelo, si je na tihem šepetala Ana, ko ga je od strani opazovala. Govoril je le malo, le poslušal, potem pa previdno spraševal po tem in onem, ko da se boji slišati odgovor na svoja vprašanja, kakor: »Ne, Tonijevega Marka pa ni več... Marca so ga ubili: V coklah je stal na domačem pragu, ko so ga ustrelili...« Ali pa: »Ja, češnja na vrtu smo morali to zimo požagati. Bila je že stara in drv ni bilo mogoče dobiti...« In spet: »Sadovnjak so spomladi posekali. Komaj da je drevje vzcvetelo... Čezenj so speljali protitankovski jarek...«

»In kje je mama?« ga je čula reči s tipajočim glasom. Bržčas je že vse od prihoda spravljal to vprašanje na jezik.

»Oh, v domu je še, na mitingu,« je povedala Ana mirno, da je bil Rok, zaradi takega odgovora bolj presenečen kot pa zaradi resnice, da je še živa. »Najbrž ji še nobeden ni povedal, da si se že vrnil...«

Kmalu je Jamnica prišla. Obstala je tiho pred njim in ga gledala. Rok ni bil vzgojen, da bi poljubljal mater ob slovesih in snidenjih. Kadar je videl, kako sta njegovi starejši sestra poljubljali mater ob vsaki najmanjši priložnosti, se je vsakokrat obrnil v stran. Tudi v partizanih se je pogosto spomnil na to. Leta enainštiridesetega ji je stisnil le roko v slovo. Najbrž nikoli ne bom zvedel, kako mama ceni mojo ljubezen, je pomislil, mogoče pa bi se kdaj pa kdaj le rada pogrela ob bolj otipljivem znaku vdanosti in spoštovanja. To pot mu je položila drobni roki na ramena in rekla: »Pa smo le prestali...«

Rok je precej opazil, da so njene gube na obrazu dobile še globljo senco in da so ji lasje docela osiveli. Drugače pa je bila

videti zdrava in dosti bolj čvrsta kot pred štirimi leti. Prikrivala mu je, da se ji roke tresejo in da se ji oči s prikrito grozo oddaljujejo v neznanu. Nenadoma se ji je beseda jela zatikati, njen na pol zadušeni glas je brezumno skušal najti zatočišče za svojo nagoto. Z negotovimi koraki je odšla v svojo sobo, ko da gre po nekaj, kar bi mu rada pokazala. Dolgo se ni vrnila. Ana je pekla meso, ki so ga ji pustili partizani. Preteklo noč so prenočili v hiši. Prijetno je dišalo po vsej kuhinji.

»Še za tvojega tovariša bo,« je rekla. »Če se bo le kaj kmalu prikazal...«

»Dvainštiridesetega sva se srečala. Od takrat sva se ločila samo enkrat, ko je Minč ležal šest tednov zaradi šrapnela.«

»Ti nisi bil ranjen, Rok? Veš, Laznikov je lani prinesel pošto, da so te zadeli v trebuh.«

»Laznikov? Aha, že vem! Lansko zimo je bil nekaj časa v naši brigadi... Ne, ne, nič hudega ni bilo. Majhna praska. Imel sem res pasjo srečo, ti rečem... Ne morem verjeti, zdaj ko je za nami, da sem preživel vojsko le s tremi praskami...«

Takrat so se vrata spet odprla, Jamnica je obstala na pragu. Rok je takoj sprevidel, da se je pravkar nekaj zgodilo. Naredil je korak proti njej. Za trenutek sta se ujela s pogledi. Vedel je. Jokala je. Sram jo je bilo, da bi se izjokala pred sinom, pred snaho, pred štiriletnim otrokom. Oči so se ji pomladile, je pomislil, zdaj, ko si jih je oprala s solzami, sence v njenih gubah so se ubogljivo potuhnile. Mama bo imela čez mesec dni že šestinšestdeset let, se je spomnil. Pohitela je mimo njega in se zamotila pri štedilniku. Kmalu nato z gibčnimi koraki premeri kuhinjo in se ustavi ob kre-

denci. Krožnik se prijetno umiri, ko se ga dotakne. Rok, ki jo je dohiteval z očmi, se nasmehne in reče: »Mama, če boš hotela praznovati šestinšestdesetletnico, si boš morala leta dokupiti...«

Na cestah v trgu je še vedno šumelo, ljudje so tekali na vse strani, partizani so odhajali v hiše prenočit. Drugi so se razporejali v vrste in se odpravljali dalje. Peli so. Rokovo srce se je zazibalo kakor čoln, v katerega so pljusknili mehki, vabeči valovi. Znova se bo moralo navaditi mirnega pristanišča. Tako je njihov pogovor le polagoma dobival pravo barvo in okretno pristaniško zgovornost. Marinka mu je sedela na kolenih, ko da se hoče kar najhitreje navaditi nanj; desnico je položila na njegove prsi, na Rokovo srce, valovi so se ustavljali na njeni roki.

»Upam, da mi bo prišel Minč povedat, kakšno povelje bo veljalo nocoj za našo brigado,« je rekel Rok. »Še kak mesec bomo nosili puške, potem bomo prišli za vselej domov... Zato se zdaj le še ne maram razboleti ob misli, da je vojske konec.«

(Odlomek iz novele
»Drevo ob četrtkih«)

ZAHVALA

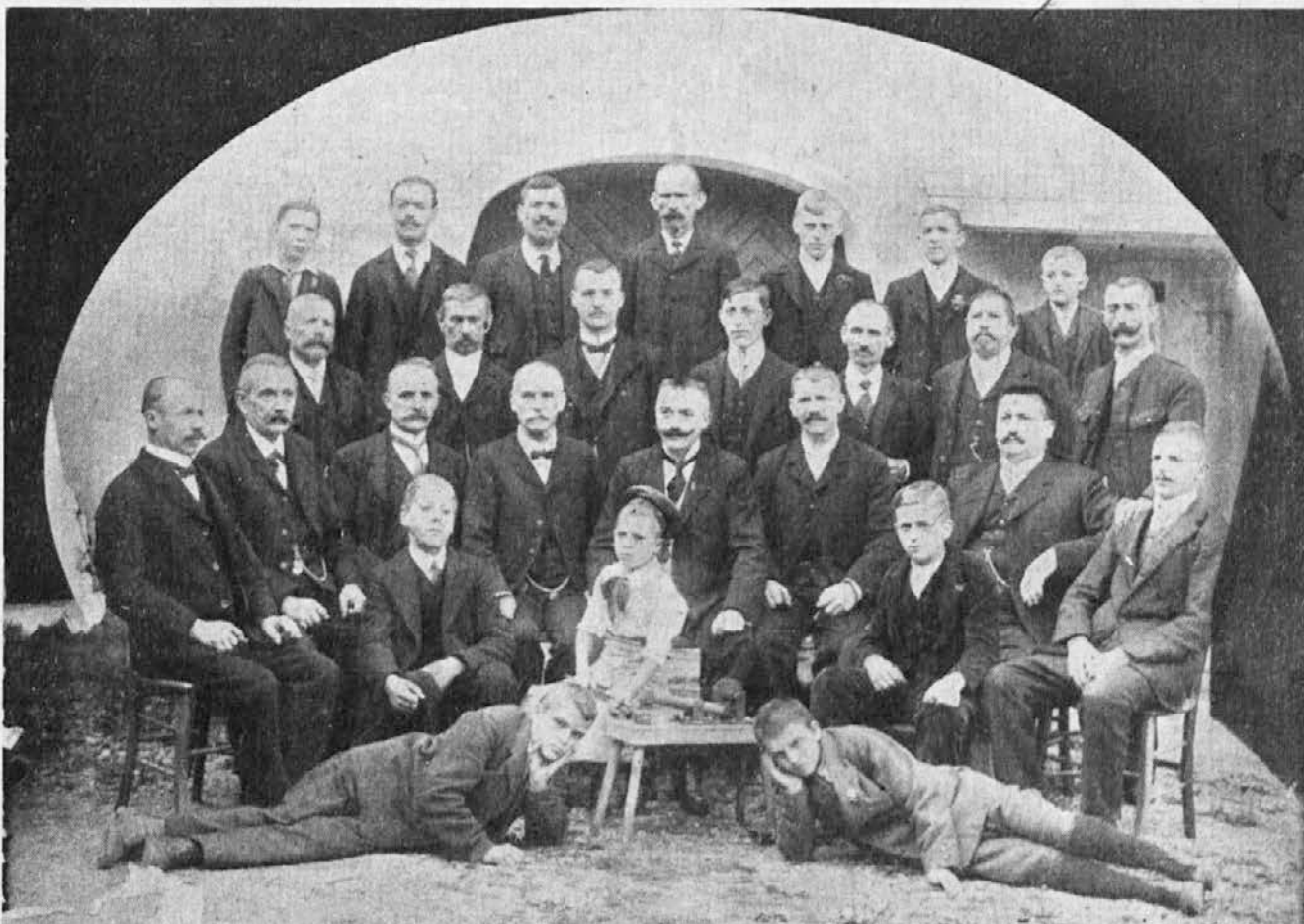
Ob izgubi naše drage mame, hčerke in sestre

MARIJE PRINČIČ-JUHOVE

se iskreno zahvaljujemo vsem, ki ste se nas v teh težkih dneh kakor koli spomnili. Predvsem hvala Krajevnomu odboru ZB, gubernikoma M. Hriberškovi in J. Močniku ter naši godbi. Zahvaljujemo se za cvetje in vsem, ki so našo drago mamo obiskali ter jo spremili na zadnji poti.

Še posebej hvala družinam Vušnikovi, Novakovi in Paradiževi ter botri Kuharjevi

Otroci, starši in sestra z družino

Ravenski
kovači
prejšnjega rodu

Rožank, Kokal, Magrič, Smolak, Ovit, Pušnik, Ozimic, Sterže, Šuler (ki je bil nekaj časa župan), Lasnik, oba brata Kefra... več pa naj pove ta mali ob miniaturi kladiva, da bo ohranjen spomin.

ŠD FUŽINAR

z občnega zbora najmočnejšega in najbolj delavnega društva na Ravnah

Letošnji obračun dela športnega društva Fužinar, ki so ga položili športniki v petek, dne 24. aprila, v prostorih Doma železarjev, je dokazal, da je zborovalo res najmočnejše in najagilnejše društvo na Koroškem. Poročila o delovanju smučarskega, odbojcarskega, nogometnega in namiznoteniškega kluba ter rokometne, kegljaške, plavalne in lahkootletske sekcije so bila skrbno pripravljena in so objektivno prikazala uspešno delovanje te velike kovačije zdravega in krepkega rodu v našem koroškem kotu. Preko 350 navzočih, od tega pretežna večina mladih ljudi, je z zanimanjem sledilo poročilom in v njihovih očeh si bral zadovoljstvo. Iz njih sta odsevali radost in zavest: to smo mi, to so naši uspehi, to so rezultati našega dela, znoja, jeze in veselja, o nas govorijo, o mladih koroških fužinarjih.

Ko se je k besedi prijavil mož, ki je za Ravne pojem, pa naj govorimo o tovarni, izgradnji kraja ali o športu, ko je spregovoril zvezni ljudski poslanec Gregor

Klančnik, so se te mlade oči še bolj zasvetile. Dano jim je bilo priznanje. Ni bil zaman ves vložen trud; tople, resnične besede so šle do srca. Bili so zadovoljni. Še več, še bolj, še bolje — to si lahko bral iz mladih oči. Da, to je naša mladina, to so bodoči livarji, kovači, strugarji, tehniki, inženirji, profesorji, da, taki so — skromni, predani in dobri športniki. Kovačija pa bo še naprej kovala...

Težko je napisati prav vse, kar bi se o tem društvu pravzaprav moralo napisati, kar bi si mladina na vsak način po pokaznem delu zaslužila. Zato prosimo: brez zamere, če bo kaj izostalo. Potrudili pa se bomo, da bomo vsaj v grobih obrisih prikazali veliko delo te vsemu lepemu posvečene organizacije.

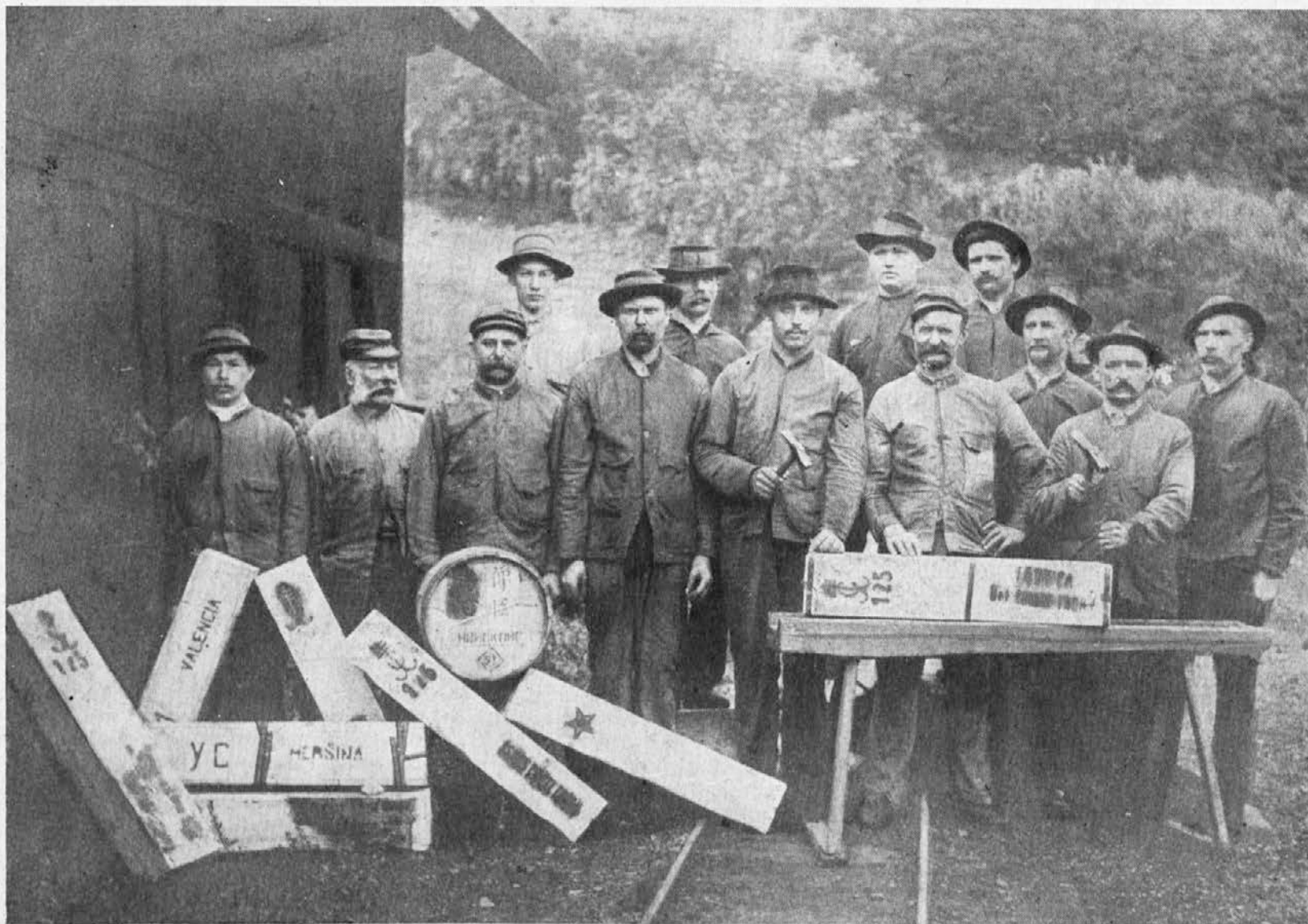
Začeli bi kar pri smučarskem klubu, ki šteje preko 180 članov in ima v svoji sredini tekače, alpske smučarje in skakalce.

Letos so se prav posebno izkazali mladi tekači, ki so svoj vrhunec dosegli prav na državnem prvenstvu. Eno prvo in dve

drugi mesti zgovorno pričajo o najboljšem tekaškem naraščanju v naši državi.

Prav posebno se je izkazal mladi tekač Mirko Bavče, ki je osvojil med mladinci prvo državno prvenstvo za ravenske barve. Tudi Šteharik se je odlično uveljavil z drugim mestom, Urnavt pa je bil peti. Mladinska štafeta je prav tako osvojila drugo mesto. Tudi petega oziroma osmega mesta Robača in Osenjaka pri članih ne gre podcenjevati. Na republiškem prvenstvu se je najbolj odrezal Mirko Bavče, ki je osvojil republiški naslov pri mlajših mladincih.

Mladi Navodnik in Krista Faneld se prav tako lahko pohvalita z mladinskimi republiški naslovi v alpskih disciplinah, kar je sploh za Navodnika zelo lep uspeh in izpodbuda za bodočnost. O Kristi moramo še napisati, da je bila na državnem prvenstvu dvakrat druga. Drago Faneld se je tudi kot član uspešno uveljavil in sodi po doseženih rezultatih med elito jugoslovanskih alpskih smučarjev.

TO JE PA ČISTA ŠPEDICIJA TISTIH ČASOV

Odprema ravnenskih jekel — slika izpred prve svetovne vojne. Ti možje so podajali svetu roko, pudlarsko roko, kajti največ so odpremljali pudlarska jekla, ki so šla po vsem svetu. Na zabojih je pisalo: Vera Cruz, Barrios, Merida, Columbia, S. Felix, Paranagua, Calcuta, Changhay, Tokio, Honkong, Kiew, Manchester, Lisboa, Valencia, Madrid, Sevilla, Marseille, Siella, Atene, Ciper, Istambul, Damask, Bombay... V ravnenskem muzeju še vidimo nekaj teh originalnih pakovanj. — Na sliki: Fric Zupanc, Lobas, Viha, Jože Mežner, Ivan Gutovnik, Oblak, Miha Zajc, Luka Zupanc, Pavel Bidrih — imena nekkih tovarišev pa so že šla iz spomina tudi še izredno svežemu 83-letnemu Luki Zupancu, ki nam je odstopil in tolmačil sliko te davne ravnenske odpreme

Skakalci letos niso imeli priložnosti, da bi tekmovali, razen na metalurških tekmah na Jesenicah, kjer so pomagali tekačem in alpskim tekmovalcem k tretjemu mestu za našo železarniško ekipo.

Želja nas vseh je, da bi bile zime smučarjem bolj naklonjene, da bi skupaj s turističnim društvom naše mlado mesto čimprej preuredili v pravi zimsko-športni center z vsemi objekti in kar bo najprej možno — da bi smučarski učitelji malo več delali z našimi številnimi mladimi smučarji.

Odbojka

Uspešno delo odbojkarskega kluba je prišlo najbolj do izraza na mladinskem republiškem prvenstvu, kjer so nastopili kar s štirimi ekipami. Republiški naslov za prvo ekipo Fužinarja dovolj zgovorno priča o dobrem naraščanju. Mladinci so se udeležili tudi državnega prvenstva, kjer so zaradi neugodnega žreba zasedli četrto mesto, vendar se letos pridno pripravljajo za uresničitev želje vsakega športnika — za naslov državnega prvaka. Iz srca jim želimo, da bi uspeli. Tudi ženska odbojkarska ekipa se počasi, toda sigurno približa med najboljše slovenske ekipe, kar je posebej pozdraviti, saj smo še pred leti godrnjali, češ zakaj ni ženske odbojkarske ekipe.

Članska ekipa odbojkarskega kluba je letos odšla sklonjenih glav iz Beograda, kjer so bila kvalifikacijska tekmovanja za vstop v zvezno ligo. Ni jim uspelo, da bi se kot najboljši klub iz republiške lige plasirali v tekmovanje osmih najboljših moštev v državi. A že prvo mesto v republiški ligi je velik uspeh in odbojkarji bodo v prihodnje ponovno poizkušali to, kar jim letos ni uspelo. Pričakovati je, da bodo imeli drugič več športne sreče.

Želja odbojkarjev je čimveč odbojkarških igrišč, saj jim to edino, ki ga imajo, še zdaleč ne zadošča.

Nogomet

Tudi pri nogometnem klubu je videti napredek, saj se prvo moštvo z uspehom uveljavlja v svojem tekmovanju. V jesenskem delu so doživeli poraz samo od vođeče Drave, drugače pa so pri vseh tekmah zmagali ali igrali neodločeno. Tudi čez zimo so se pridno pripravljali in pričakovati je, da bodo tudi v spomladanskem delu pokazali, da so dostojen član velikega kolektiva. Še bolj razveseljivo je dejstvo, da so začeli s pravilno vzgojo naraščanja — pri pionirjih in mladincih, katerih je vedno dovolj na treningih. Eno slabost pa moramo le omeniti. Nogometni klub ima premalo agilnih funkcionarjev, a kolektivna igra zahteva kolektivno vodstvo. Naloga novo izvoljenega upravnega odbora je, da nogometnemu klubu pomaga, trenerju Ščetincu pa kar tu povemo: naj zaj na igrišče in med igralce!

Kegljači

Prav zanimivo je bilo poslušati poročilo kegljaške sekcije, ki v svojem uvodu obravnava vprašanje, ali je kegljanje sploh šport? Mislimo, da tu ni potrebno posebej poudariti, da je kegljanje res šport in to še zelo naporen šport, zato naj tisti, ki dvomi v to, kar sam poizkusi kakih dve

sto lučajev na dan. Sekcija ima moško in celò tudi žensko vrsto, kar je brez dvoma hvale vredno. Treningi so vzorno urejeni, člani pa so tudi že z rezultati dokazali, da sodijo med najboljše na Koroškem. Tudi ženska ekipa je na klubskem prvenstvu dosegla zelo lepe uspehe.

Želja kegljačev, da se sekcija preimenuje v klub, je bila na občnem zboru uresničena. Potreba po dodatnih progah je že sedaj upravičena, kaj šele bo, ko bo klub še razširil svoje vrste?

Rokomet

Mali rokomet je med raveno mladino zelo priljubljen, zato ni čudno, da je ta koristna igra dobila trdne temelje v rokometni sekciji. Mladi igralci so na svojih tekmah, ki privabljajo vedno veliko gledalcev, pokazali, da niso več začetniki. Dva turnirja, eden v Ptujju in drugi na Ravnah v izredno hudi konkurenci, sta dala za to sekcijo res odlične rezultate. V konkurenci Jedinstva, Drave in Branika v Ptujju doseči drugo mesto, ali v enaki konkurenci na Ravnah prvo, je res zavidanja vreden uspeh. Zelo lep doprinos! Igralcev je veliko, vendar ni vse v redu z ozirom na inštruktorje. Pričakovati je, da bo to v bodoče izboljšano, saj ima sekcija vse pogoje za široko športno dejavnost. Tudi tej sekciji se je na občnem zboru uresničila želja. Postali so klub.

Lahkoatletika

Ni atletske steze — pa ni atletike, tako bi človek dejal. Vendar pri Fužinarju ni tako. Kljub temu, da je na stadionu še malo videti, imamo pri nas lahkoatletsko sekcijo in to še agilno. Do sedaj so od te sekcije bolj znane le članice, ki so že dve leti zapovrstjo osvojile prvo mesto na tekmovanju »Ob žici okupirane Ljubljane«. V tretje gre rado. Pripravljajo se tudi za letošnje tekmovanje, vendar o tem ne govorijo preveč rade. Bojijo se konkurence. Na tihem pa le pričakujejo to, kar od njih pričakujemo tudi mi. Dečve izpod gore: tudi letos bomo upali in želeli, da bi uspeli. Na tem tekmovanju bodo zastopani tudi naši tekači in člani zveze borcev, torej kar tri ekipe z Raven.

Želja vseh športnikov je, da bi bil stadion čimprej uporaben, da bi lahkoatletika, katero imenujejo tudi »kraljico športa«, čimbolj zaživela.

Plavalci

Plavalni bazen, ki je bil zgrajen leta 1932, ko je bilo v naši železarni zaposlenih okrog 350 delavcev, sedaj sploh ne ustreza več, zato se agilna plavalna sekcija ne more in ne more dokopati do rednih treningov, ne more organizirati plavalne šole v takem obsegu, kot bi bilo zaželeto; naši delovni ljudje pa upravičeno godrnjajo, da se nimajo kje kopati. Zato bi bilo prav, da bi vsi podprli zamisel, da se na Ravnah čimprej zgradi zimski bazen, ki ne bo koristil samo aktivnim plavalcem, ampak tudi našim delavcem, ki se bodo radi tam osvežili. Tudi umetno jezero bo marsikaj izboljšalo, zato vsi podprimo tudi to koristno in za razvojno stopnjo Raven nujno stvar.

Da pa ne bi kdo mislil, da plavalna sekcija nič ne dela, moramo povedati, da so v obstoječih pogojih zelo agilni in so se udeležili tudi nekaterih tekmovanj. Tri prva mesta na okrajnem prvenstvu, ki so bila dosežena po Gregorju Klančniku ml., Mirku Vettru in Vladu Polancu, dajo slutiti, da bi se tudi plavalci ob boljših pogojih hitro afirmirali v slovenskem merilu.

Namizni tenis

O namiznem tenisu smo že zadnjič na široko pisali; zato bi se danes omejili le na najvidnejše rezultate. Največji uspeh je dosegla ekipa mladink, ki je osvojila državno prvenstvo. Le-ta ekipa je dosegla prvo mesto tudi na republiškem prvenstvu. V ekipi sta igrali Petračeva in Krajgerjeva. Tudi pionirke ekipno v postavi Krajger in Blatnik so bile prve v Sloveniji. Viden uspeh so dosegli mladinci Robert Jamšek, Valter Grabner, Mirko Bavček, Franc Suler in Hinko Filip, ki so kot ekipa prav tako osvojili republiško prvenstvo. Petračeva je tudi kot posameznica pri mladinkah pobrala republiško lovoriko, skupaj z Vavčeto pa sta zmagali v dvojicah pri članicah. Tu ne smemo pozabiti na odlični uspeh mladinske dvojice Jamšek-Grabner, ki je na dveh zveznih turnirjih premagala vso jugoslovansko mladinsko elito. Tudi odličnega tretjega mesta članic ekipno v državnem merilu ne gre podcenjevati. Ekipa je bila zastopana z Vavčeto in Petračevo. Krajgerjeva in Blatnikova sta dosegli na državnem prvenstvu za pionirke drugo in tretje mesto. Drugo mesto na metalurških tekmah v Zenici je za železarniško ekipo prav tako lep uspeh.

Dobro je, da omenimo tudi štiri prireditve, ki so za naš kraj in športno društvo Fužinar posebno važne. Tri od teh so bile na Ravnah. Prva taka prireditev je bilo republiško prvenstvo za alpske discipline pod Uršljo goro, kjer so se prav posebno izkazali agilni funkcionarji. Pod takimi pogoji je samo pod Uršljo goro in z našimi funkcionarji možno izvesti prvenstvo, so dejali tekmovalci in poznavalci smučarskega športa, ki so bili navzoči na tem prvenstvu. Tokrat laskavo, a objektivno priznanje našim neumornim funkcionarjem.

Druge tri prireditve so bile izvedene v počastitev enega največjih jugoslovanskih praznikov — v počastitev 40. obletnice ZKJ in SKOJ. Prva v rokometu, kjer je moštvo železarne zmagalo pred industrijsko šolo in gimnazijo, druga v odbojki, kjer so naši mladinci prišli iz Zagreba kot zmagovalci troboja in prejeli lep in dragocen pokal, tretja pa v namiznem tenisu, kjer je Koroško-štajerska podzveza premagala Gorenjsko in Ljubljansko ter prav tako dobila pokal.

V kratkem smo opisali dejavnost klubov in sekcij, poudariti pa moramo, da bi se dalo o posameznih tekmovalcih še veliko več napisati.

Kaj pa funkcionarji? Jasno je, da brez delovnih in predanih funkcionarjev takih uspehov ne bi bilo. Zato lahko za plodno delo vsem, na čelu s predsednikom upravnega odbora tovarišem Cesarjem iskreno čestitamo, mladina pa jim je za njihovo delo zelo hvaležna, s posameznimi rezul-

tati pa jim je večkrat spremenila skrb v veselje. Žal so tudi v našem športnem društvu taki, ki niso preveč delavni. Te je treba v bodoče bolj pritegniti, saj se delo z mladino vedno izplača in bogato obrestuje.

Hvala!

Občni zbor športnega društva ni pozabil naših delavcev, ki z žulji ustvarjajo sredstva, ki so bila potrošena za športno izživljanje naše mladine. Toplo se jim zahvaljujemo za zaupanje in pomoč, brez katere bi si takega razgibanega življenja ne mogli predstavljati. Vsem, ki so pomagali, pa moremo zagotoviti, da so lahko brez skrbi, saj je bil vsak dinar pravilno naložen in po pokazanem delu že obrestovan. Najlepša hvala našim delavcem, ki so delali šest in tudi osem ur za gradnjo športnih objektov v našem kraju! Ta humana gesta v prid naši mladini je pozitivno odjeknila ne le v slovenskem, ampak tudi v državnem merilu in je lahko samo v

ponos ravnem fužinarjem. Tega vam mladina nikoli ne bo pozabila. S to akcijo ste dokazali, da vam je mladina pri srcu, da ste zainteresirani za pravilno in zdravo vzgojo mladega rodu, s tem dejanjem ste pokazali globoko socialistično zavest. V imenu vseh športnikov še enkrat iskrena hvala!

Mladi ravnem športniki so zborovali. Pogovorili so se o delu, ki so ga že izvršili, in o delu, ki jih še čaka, o težavah, skrbeh in bodočnosti. Zato skoraj ne moremo razumeti, da se občnega zbora ni udeležil noben predstavnik oblasti. Ali ne poznajo dela mladine, njih težej in uspehov? Mislimo, da bi morali priti večkrat med mladino, da bi spoznali njihovo delo, njihove težnje in probleme, saj je ravno mladina tista, ki bo morala nadaljevati naše delo. Od mladine se veliko pričakuje, mladina je naš ponos, vendar pa ta mladina tudi potrebuje podporo vseh, ne samo pomoč športnih delavcev.

Jože Šater

Kmečki praznik v Kotljah

julija 1937

Sonce je zahajalo za Peco, ko so se na večer pred praznikom zbrali v Kotljah moške in fantje, da bi postavili nad 30-metrski mlaj, ki bi naj dal še poseben poudarek kmečkemu prazniku naslednjega dne. Ko je bilo za postavitve mlaja vse pripravljeno, kar je za to potrebno, žavre, venci in drugo, se je oglašil Lužnik: »Kaj pa je z zastavo? Še zmeraj je v Kotljah visela na mlaju zastava: slovenska ali pa rdeča.« Na to se oglasi Ardev in reče: »Ali ne veste, da država prepevuje vsako zastavo razen državne, te pa mi nimamo. Če obesimo drugo, imamo še lahko sitnosti, ker bi prišli z zakonom navzkriž.« Še preden je Ardev končal s svojimi pomisleki, so fantje že pritrdili slovensko zastavo na vrh visokega mlaja, Lužnik pa je dal znak za dvig. Po polurnem težkem dviganju in horukanju je mlaj zdrknil v pripravljeno jamo in Osrankov Falenti ga je začel pritrdjevati z zagozdami. Mlaj je stal, lahek veter pa je pomagal, da je slovenska trobojnica kljub državni prepovedi veselo plapolala nad Kotljami. Po stari navadi so se postavljalci mlaja nato pri Toniju okrepčali s sodčkom piva, še malo pokramljali in se nato mirno razšli na svoje domove.

Po slavnostni seji, ki se je pričela drugi dan že ob 8. uri kot 1. točka sporeda, so začeli goniti živinorejci svojo lepo očiščeno in rejeno lisasto plemensko živino z vseh hribov in globač na razstavo v Kotlje.

Kotuljci so bili svojeglavi in niti živine niso hoteli rediti one pasme, ki jo je predpisovala oblast; redili so namesto predpisane bele marijadvorske pasme raje lisasto pingavsko pasmo. Njihovi biki zato tudi niso bili licencirani in Kotuljci za njih niso prejeli subvencij.

Vabljeni okrajni kmetijski referent in živinozdravnik pa sta morala priznati, da je ta živina lepša od degenerirane marijadvorske pasme. Niso še razdelili živinorej-

cem nagrad in pohval, ko sta naglih korakov pristopila k živinorejcem dva orožnika iz Guštanja. Prvo, kar sta spregovorila, je bilo vprašanje: »Kdo je dal zastavo na mlaj?« »Ne vemo!« je bil odgovor. Tedaj sta ukazala, da mora slovenska zastava takoj izginiti z mlaja. Živinorejci pa so ju nahrulili z besedami: »Splezajta sama gor in jo odstranita!« Žandarja sta pogledala po dolgem in gladkem mlaju, si nekaj zapisovala in odšla. Z vrha visokega mlaja pa ju je pozdravljala slovenska zastava.

Že v dopoldanskih urah so se začele priprave za popoldanski spored, za krstno

predstavo igre »Kmečka ovset«, ki jo je napisal domačin Kuharjev Anza na pobudo upravnega odbora živinorejske zadruge. Igro je režiral direktor beograjske drame Gosić, ki je bil dalj časa na Rimskem vrelcu na oddihu. Spretno mu je pomagala učiteljica Vida Kuhar, ki je bila zaradi komunističnih idej pri oblasteh slabo zapisana in zato kazensko premeščena v Kotlje. Za igro je bilo veliko zanimanje. Okrog 14. ure so začeli prihajati ljudje od blizu in daleč. Prišli so Šentanelci, Strojanci, ki so bili še polni navdušenja, kajti zdramili so jih napredni akademiki pod vodstvom Borisa Kraigherja. Prišli so leški knapi, katerim so poživili narodni duh taborniki pod vodstvom Pavleta Žavcerja, prišli so Selanci, Podgorci, Pamečani, Šentjanžani, guštanjski purgarji in fužinarji, Prevaljanarji in Traberčani, tako da se je v Kotljah nabralo toliko ljudi, kot jih Kotuljci razen na Vorančevem pogrebu do danes še v Kotljah niso videli.

Igrali so na Štalekerjevem dvorišču. Ljudstvo se je o prireditvi zelo pohvalno izreklo in se šele v poznih večernih urah zadovoljno vračalo na svoje domačije.

Tako so komunisti in njihovi simpatizerji vzdramili pod firmo živinorejske in pašniške zadruge tisoče ljudi v času, ko je vladala zaradi Hitlerjevega napredovanja in hujskanja depresija nad našim ljudstvom, in tako tudi pripomogli, da je ta narodni duh ostal živ ob času zasedbe in okupacije fašizma. Zgodovina narodnoosvobodilne vojne našega kraja nam je za to prinesla vse dokaze.

Beno Kotnik

— Prostovoljno vzameš pa še drago kupiš, a škoduje. Kaj je to?

— Cigarete (še prej pa slabo vino).

— Zakaj lahko rečemo duhovniku vedno gospod?

— Ker ni poročen.

Starodavno postajališče na Poljani. Ta »nekaka aristokratska« kmetija je bila s svojo zunanostjo vzorec za ponosno Trato Mešku, ko je pred pol stoletjem ustvarjal domovini posvečen roman ljubezni, dela in truda Na Poljani

KULTURA - PROSVETA

Iz poročila občinskega sveta „Svobod“ in prosvetnih društev

Izobraževanje odraslih

Vse bolj se kaže potreba po sodobnejšem in sistematičnejšem izobraževanju odraslih. Predvsem je to potrebo nakazal VII. kongres ZKJ in jo jasno opredeljuje zadevni predlog.

Izobraževanje odraslih je sestavni del prosvetne vzgoje in kulturne politike vsake sodobne družbene skupnosti. Razumljivo je, da socialistična družba, ki se odlikuje po najširši aktivizaciji vseh njenih članov, zahteva več kot katera koli druga družbena ureditev splošnega sistemskega in neprekinjenega izobraževanja. Ta osnovna bistvena zamisel izhaja iz naših konkretnih družbenih potreb in odnosov, katerih cilj je aktivizacija vseh članov naše skupnosti v vseh organih naše oblasti. Za doseg tega pa je potrebno veliko bolj široko in temeljito izobraževanje, kot pa ga je nudila družba doslej.

V okviru naše organizacije naj bi se v občini osnovala Ljudska univerza kot ustanova s samostojnim financiranjem na občinskem proračunu, ki bi zajela in izvrševala te naloge.

Delo v posameznih društvih

Člani nadzornega odbora so redno spremljali delovanje posameznih društev v kraju, sedaj pa so obiskali še vsa društva v občini in se pogovorili z odbori.

DPD Svoboda v Črni je dokaj aktivno. Zlasti marljivo delajo dramska sekcija, instrumentalni in vokalni ansambel ter pevski zbor. Društvo bi imelo še več uspehov, če bi si delo bolj razdelili.

Težje pogoje ima SKUD Rudar v Podpeci. Kljub temu jim je uspelo postaviti na oder igro. Društvo je že nekaj časa brez tajnika.

V Žerjavu delujejo dramska sekcija, šahovska sekcija in izobraževalna sekcija, medtem ko je pevski zbor prenehal z nastopanjem, ker ni pevovodje.

V Mežici je Svoboda zelo aktivna. Pohvale vredna je dramska sekcija, ki marljivo dela vso sezono. Zaživel je tudi pevski zbor, v katerega so zlasti pritegnili mladino. Oživelo je tudi izobraževalno delo.

Na Prevaljah bodo morali sestaviti seznam članov in koristne sklepe se tudi izvesti. Godba na pihala marljivo vadi in tudi izobraževalna sekcija je delavna.

Na Ravnah je delo nekaj zelo aktivne dramske sekcije zamrlo. Z veseljem pa ugotavljamo, da je končno zaživel pevski zbor. Godba na pihala, tamburaški zbor in folklorna skupina so delavni. Ljudska univerza je pripravila premalo predavanj. Knjižnica je vzorno urejena. Nima pa še knjižničarskega sveta.

V Šentanelu, na Lešah in v Kotljah so pogoji dela v prosvetnih društvih dokaj težki. V Kotljah in na Lešah nimajo primernih prostorov. Čimprej naj bi ustanovili lutkovna gledališča. Okrajni in občinski svet jih bosta pri tem podprla. Pionirji in mladina bi imeli s temi predstavami veliko veselja. Društveni prostori v Kotljah spadajo v Zadrudni dom, ki ga je treba v tem smislu dopolniti.

Po vseh društvih pa je uglaseno: primanjkuje finančnih sredstev. Občinski svet Svobod in prosvetnih društev je prejel lani nekaj sredstev od Železarne Ravne, ki jih je razdelil na vsa društva. Prispevati bodo morala vsa podjetja v občini, kajti gre za kulturno in prosvetno dejavnost in društva sama ob gluhibi poklicanih ne bodo mogla izpolniti poslanstva, pa če so posamezniki še tako idealni.

Izobraževalni sosvet poroč

Predavanja v okviru Ljudskih univerz niso edina oblika izobraževanja. Na Ravnah, v Mežici in Črni so tečajji za kvalificirane in visokokvalificirane delavce. Na Ravnah je še večerna gimnazija ter inštruktivni razredi za dopisno ekonomsko srednjo šolo. Kmetijske zadruge imajo tečajje za svoje članstvo. Društvo prijateljev mladine in ravnateljstva šol posredujejo na rodiljskih sestankih staršem tehtna predavanja o problemih vzgoje. Društvo inženirjev in tehnikov ter profesorjev in učiteljev pridno skrbita za strokovne izpopolnitve članstva. Zdravniki storijo svoje za zdravstveno izobraževanje. Pa še vse premalo je tega ob želji in potrebi širjenja izobrazbe.

Močan izobraževalni center delavske univerze pod vodstvom kvalificiranega vodje s spretno koordinacijo, ki naj bi ga ustanovili jeseni na Ravnah, bi lahko mnogo dopolnil. Upamo, da bomo problem prav rešili.

V letošnji sezoni je bilo na področju občine skupno 49 samostojnih predavanj najrazličnejše vsebine. Nova sezona bo lahko mnogo boljša. V izdelavi je načrt za nagradno tekmovanje, da bi se to delo še bolj razživelo.

Naši pevski zbori

Mešana zbor na Ravnah in v Mežici se solidno razvijata. Način poučevanja je tak, da ogreva in vabi. Pevci se veselijo nad uspehi, ki jih dosegajo.

Na občinski proslavi na Poljani — predvideni 17. maja — bodo nastopili združeni pevski zbori Črne, Mežice in Raven; pokazali bodo, da gre in povabili še druge.

Dramski sosvet poroč

Posamezne igralske družine so pridno delale in posredovale lepoto vrednih in zabavnih del. Črna in Mežica bosta nastopili tudi na okrajnem amaterskem tekmovanju v Ptujju z »Vaso Železnovo« oziroma z »Dundo Marojem«.

V novi sezoni moramo te svetle izpodbude še bolj povezati v pušeljce občinske skupnosti amaterskega odrskega udejstvovanja.

Razno

Mariborsko gledališče gostuje maja in junija z Verdijevo opero Traviato ter s Pugetovo dramo Srečni dnevi; eno predstavo pa bodo uprizorili še po želji abonentov.

Konec maja bo na Ravnah glasbena revija, na kateri bo nastopilo dvajset godb na pihala za prvenstvo Slovenije.

Še stati ne bo kje

Oni dan je »Večer« spomnil na angleškega ekonomista Thomasa Roberta Malthusa, ki je že pred 160 leti opozoril na problem norega razmnoževanja ljudi na svetu.

V zvezi s tem je objavil list tabelo po sedanjem tempu razmnoževanja in z dejstvi ugotovil, da bo na ta način že leta 2959 samo Kitajcev toliko, da na celi zemlji ne bodo imeli niti več kje stati. Če bodo namreč obdržali sedanji prirastek 2,2%, jih bo tedaj toliko, da jih bo prišlo na kvadratni meter tesno stisnjenih po deset, če računamo vso zemljiško celino in vse ledene površine. In to samo Kitajcev, kje pa so še drugi?!

Ne bo več dolgo do tega, ko bodo zaslutili bližajočo se katastrofo tudi tisti, ki morda danes takim vestem oziroma opozorilom še zamerijo.

Niti ni več daleč do tega, ko bodo združeni narodi obravnavali to reč kot edino važno točko dnevnega reda — možnost pametnega obstanka na Zemlji.

PRIZNANJE ZA DVIG KULTURE DELA

Da bi res vsi zavestno sodelovali v borbi za preprečitev obratnih nezdod ter si čim bolj prizadevali odvrniti nesrečo od posameznikov in družin ter škodo od podjetja in skupnosti, je delavski svet železarne tudi za leto 1959 razpisal premijo za vse sodelavce ogroženostne stopnje, ki ne bodo utrpeli nesreče pri delu in take nesreče tudi ne bodo sopovzročili drugim.

Kot premija je razpisan volneno podložen telovnik z rokavi oziroma po ogroženostni stopnji polovična vrednost v denarju.

Železarji, varujte sebe, varujte sodelavce in pomagajte dvigati kulturo in vrednost našega dela, kajti

VARNO DELO JE ZMEROM TUDI NAJBOLJ UČINKOVITO DELO!

Gostilne so se posušile . . .

Osemnajst jih je bilo — sedaj so pa štiri

Lahko bi rekli, da je borba proti alkoholu zadnja desetletja na Ravnah precej uspela. Se okoli prve svetovne vojne, ko je bilo v kraju petkrat manj ljudi, smo imeli v Guštanju in v bližnji okolici skoro petkrat več gostiln, kot jih je danes.

Te postojanke so bile oziroma smo jim rekali:

1. Pri Čariju (pozneje Lečnik),
2. Pri Tirolcu — sedaj Pri Dalmatincu — Cvitanič,
3. Orter (pozneje Planika-Ring),
4. Milovnik — sedaj restavracija Pod Uršljo,
5. Gostilna Šnajder Pri kroni (sedaj stanovanja in fotograf),
6. Pri Štrudlu (sedaj komunalna uprava in tapetništvo),
7. Legner (mehanična delavnica),
8. Pri Telcerju (pod staro šolo, sedaj Navršnik itd.),
9. Petrač,
10. Pri Jagru (prostori Zadružnega doma),
11. Pori — sedaj okrepčevalnica Pri lipi,
12. Kantina (personali),
13. Gostilna Bolči na sejmišču (sedaj stanovanje),
14. Kavarna (Veter v Prežihovi ulici),
15. Likebič,
16. Pri Blatniku,
17. Pri Kumru (Tolstovrška slatina),
18. Pri Šrobu (ob cesti v Kotlje),
19. Restavracija in kavarna Dom železarjev — nova.

Torej gostilna pri gostilni, medtem ko so danes le še štiri (v seznamu debeleje napisane).

In vsaka je po svoje slovela. Za Petrača je bilo znano, da je stregel delovnim ljudem za pošteno zasluženi denar izključno samo z najboljšimi vini. Žlobuder v svoji kleti ni trpel. Včasih je zato stočil več kot

vsi drugi skupaj. Cvitanič si je postavil spomenik gostinca, ki je uveljavil v Guštanju prekrasna dalmatinska vina in tako zrušil ceno, da je bilo veselje. Nasprotno si je Legner utrdil sloves slabih vin (žal ima danes vseeno posnemalce) ter sloves po lepih dečvah. Milovnik je že znal mešati vina in je to demonstriral včasih kar v točilnici (danes raje v kletih). Blatnik, Kumer in še Jager so bile postojanke takih prazničnih dni, ki so že od daleč vabile na romarske dobrote. Zakuhana goveja juha je zadišala in te pozdravila vsaj pet sto metrov daleč.

Sem pa tja so bile te postojanke tudi kako opredeljene. H Kroni so radi šli socialisti (sestanki Svobode itd.), tu spet kmetje, tam furmani itd. Toda v tem smislu je bil tedaj velik križ, kajti »nasprotnik« je bil navadno pri »nasprotniku« še bolj postrežen kot pa tam, kamor je navadno zahajal. Da, konkurenca je bila huda in si se moral za gostom ozreti. Nisi mu mogel kar tako vreči nekaj na mizo, temveč si ga cenil — če drugače ne, vsaj njegov denar.

Danes te izbire ni več. Samo tri prejšnje so ostale in Dom železarjev, ki je nov in tudi po razsežnosti lahko domala nadomešča vse ukinjene.

Za številom nam ni žal. Velikokrat so bile to bolj take bude, ki jih napredek sam izloči. Preveč so nekateri takrat popivali. Ko so opravili šiht, so si nataknili svoj »gamsport« in šli v gostilno. To je bilo takrat »kaj«. Tudi mladina je gledala v tem tako pomembnost. Drugega tisti čas ni imela kaj prida. To je bilo najhuje. Danes ima mladina svoj svet in se ji bo le čudno zdelo, ko bo brala ta register točilnic v takrat tako malem kraju.

Žal pa nam more biti ponekod za pozornostjo do gostov, to se pravi za čutom odgovornosti, da je treba gostu, ki vse

plača, postreči z originalom, katerega je v slovenski vinski deželi dovolj, ne pa prezbržno in leno postavljati pred ljudi take narejene čežajne.

Pregled nesreč po obratih

za I. četrletje 1959

Posamezni obrati so v prvem četrletju letos »nabrali« naslednje število nesreč:

	januarja	februarja	marca
jeklarna	8	2+1	4+1
kovačnica	1	4	2+1
valjarna	2+1	3	0+1
mehanski obrati	2	1	3
remont	0	1	1
promet	1	1	2
gradbeni oddelek	0	1	0
OTK	1	0	1
špedicija	0	1	0
skladiščna služba	1	0	0
reševalna postaja	0	1	0

s k u p a j 16+1 15+1 13+3

Tako je v prvih treh mesecih.

Sodelavci jeklarne si veliko prizadevajo in je stanje z ozirom na stalež znosno. Hvala! In glejte še naprej.

Tudi kladivarna in valjarna se nasproti lani popravljata, česar se z njimi najbolj veselimo.

Preostali z ozirom na stalež in opravke: preveč, preveč!

Pa še nezgode izven tovarne (označeno s +) — ali jih je treba?!

Podatka za april ob zaključku lista še ne moremo zapisati, a najraje bi ga sploh ne zapisali . . .

FUŽINARKE!

Za ženske, ki delajo kjer koli po takih bolj prašnih obratih, je pri naših fužinah predpisana nošnja rut. Enostavno so te rute nabavljene in razdeljene. Vsaka sodelavka jih lahko dobi oziroma mora ruto tudi nositi.

Pa jih ne nosijo — ali kvečjemu čisto zadaj na laseh, ko nič več ne hasne.

Zahteva nošnje rut ni kaprica, temveč ponekod (vrteči se elementi) nujna zaščita pred nezgodo, povsod drugod pa nujna zaščita pred prahom in umazanijo.

Vabimo fužinarke, naj raje nosijo rute kot pa umazanijo na glavi.

NEUSPEL POIZKUS

Domala po vsej železarski industriji v inozemstvu so že uvedli nošnja zaščitnih čelad, nekateri preostali obrati so določili rok z letošnjim majem. Gre namreč za glavo. Samo eno ima človek, pa jo je treba posebej varovati.

Tudi pri nas smo že razdelili nekaj teh zaščit na poizkušnjo. Nihče pa zaščite noče uporabljati. To ni preveč previdno.

Dva moža se pogovarjata o svojih ženah. Prvi: »Da, da, moja žena, moj angel!« Drugi: »Moja pa še živi.«

Tak zbor pred gostilno Bolči — tudi tam pred letom 1918. Gostišče je bilo na sejmišču in so mu rekali »Na travniku«, neki pa kar »Pri Križaju«, kajti takratni guštanjski župnik Križaj je kar naprej tam stal in sta s šolskim upraviteljem Pečnikom baje večkrat kar tam opravila šolske ure. Na sliki razpoznamo: Bolčijko in njeno hčerko Micko — med njima je Ivan Metarnik; dalje Radušnika, Trbovska, Stefana Šteharnika (sedi), Rožeja, Avguštinovega Ubija, Roka Gostenčnika, Poilenova Frica in Franca, Karbeva iz Kotelj in morda kdo še koga

Anton Brandner:

Srečanje s Prežihom

S Prežihovim Vorancem poprej nisem bil osebno znan, toda poznal sem ga po njegovih delih in tudi drugače sem mnogo slišal o njem kot delavskem revolucionarju.

Osebno sem se seznanil z njim šele po osvoboditvi, in sicer v Ljubljani na nekem družabnem večeru, ki je bil prirejen pred občnim zborom osrednjega odbora Kluba koroških Slovencev. Prireditelji so želeli, da bi spregovoril v imenu mariborskega pododbora. Prežihovemu Vorancu so bila moja izvajanja glede Koroške očitno zelo všeč, ker mi je čestital. Drugi dan je kot predsednik vodil občni zbor in bil ponovno izvoljen za predsednika osrednjega odbora Kluba koroških Slovencev.

Ob neki priložnosti mi je takratni blagajnik osrednjega odbora, Tone Müller — in če se ne motim, tudi takratni tajnik, pokojni France Uršič — svetoval, da se mariborski pododbor Kluba koroških Slovencev tesneje poveže s Prežihovim Vorancem, ker smo mu mi v Mariboru bližji z ozirom na razdaljo.

Na občnem zboru mariborskega pododbora Kluba koroških Slovencev dne 10. januarja 1948 sem predlagal, da zastopstvo pododbora obišče predsednika osrednjega odbora Lovra Kuharja-Prežihovega Voranca na njegovem domu na Prežihovem vrhu pri Kotljah. Moj predlog je bil z navdušenjem sprejet in v deputacijo so bili izvoljeni poleg mene sledeči tovariši: Franjo Hanžurej, Janko Kuster, Maks Plaš in Mirko Pleiveis. Lovro Kuhar se je našega sklepa razveselil in sporazumno smo določili naš obisk za nedeljo, 4. aprila 1948, to je na dan ustanovitve I. koroškega bataljona.

Na Ravne smo dospeli z jutranjim vlakom in se takoj podali na Prežihov vrh po cesti v smeri Kotelj ter zavili na desno v hrib. Voranc nas je dobre volje pričakoval na pragu hiše, prisrčno stisnil

vsakemu roko, nas povedel v toplo kuhinjo in postregel s črnicem in moštom, lastnim pridelkom, kakor je naglasil, medtem ko nam je njegova ljubezniva soproga postregla z ravno tako domačim prigrizkom. Njegovo dobro voljo je bilo pripisati tudi izboljššanemu zdravstvenemu stanju. Pravil nam je namreč, da so v neki celjski lekarni staknili zdravilo, po katerem se počuti naravnost izborno. Sicer pa mu pošilja zdravila tudi njegov brat iz Londona.

Pridržal nas je na obedu in vpisal kot prvi posvetilo v našo spominsko knjigo z risbo knežjega kamna na platnici. Njegov vpis, da vidi rešitev Koroške le v neprestanem in neumornem delu zanjo, nam ostane dragocen spomin tudi zaradi tega, ker je sicer pisal vse na pisalni stroj in so rokopisi pri njem redkost. Za spomin smo mu poklonili sliko mariborskega pododbora, ki visi sedaj poleg ostalih spominov v njegovem kabinetu.

Ves čas smo se prisrčno razgovarjali predvsem o naši Koroški in vzbujali razne spomine na življenje in borbo v tej dragi nam deželi, kjer je tekla naša zibelka. Voranc nam je pripovedoval, kako je v bližnjem poslopju, tako imenovani »parni« (nekak skedenj), začel pisati za Mohorjevo družbo. Na moje vprašanje je pojasnil, da piše vse brez koncepta in tudi ničesar ne popravlja. Vse knjige, vsi obsežni romani so bili tako napisani. Misli, da takrat kar vro, da jih komaj dohaja, kadar piše. Zanimal se je za posamezne člane našega kluba, ki jih je osebno poznal, in nam naročal pozdrave zanje, se zanimal za naše delo v klubu in nam dajal upanje, da bo koroško vprašanje ugodno rešeno.* Ko smo se okrog 15. ure poslovili, nam je moral obljubiti, da nam bo vrnil obisk, in sicer v Mariboru v našem klubu, kjer smo se shajali in se še shajamo enkrat na mesec.

Obljubo je Prežihov Voranc tudi izpolnil in nas obiskal brez predhodnega obvestila v sredo, 5. junija 1958. leta. Ko sem okrog 19. ure prišel k Novemu svetu, kjer smo imeli v posebni sobi svoje redne mesečne sestanke, takoimenovane *koroške večere* pri pogrntjenih mizah, je bil že na vrtu v razgovoru z našimi tovariši. Bil je v svetli obleki in židane volje. Če se ne motim, je rekel, da stanuje v hotelu Orel in bo ostal samo nekaj časa med nami, ker mora čuvati svoje zdravje. Prostor se je napolnil, četudi člani niso določno vedeli, kdaj nas bo obiskal, a so vendar pričakovali njegov obisk in je bila udeležba zelo lepa.

Začel sem sestanek s tem, da sem pozdravil dragega gosta kot predsednika osrednjega odbora, kot največjega sodobnega slovenskega pisatelja in delavskega revolucionarja. Po mojem govoru je Voranc takoj vstal in se mi zahvalil. Skromno je dejal, da je storil samo to, kar je bil dolžan storiti za svoj narod. Svoje poglede na koroško vprašanje, ki je takrat stalo tik pred rešitvijo, je Prežihov Voranc podal v svojem govoru, ki je zabeležen tudi v zapisniku tega večera.

Ponovno je naglasil, naj ne bomo preveč zaskrbljeni. Za njegova izvajanja sem se mu zahvalil. Oficialnemu delu je sledil družabni del. Zadelala je koroška pesem, ki je pevcem in pevkam prihajala iz srca. Vorancu, ki je sedel poleg mene, je petje tako ugajalo, da bi še in še poslušal in je zaradi tega tudi prekršil svoj prvotni namen ter ostal z nami do konca. Ko smo se poslovljali, nam je obljubil, da se bo še večkrat oglasil v našem klubu, kjer tako lepo pojo.

Osrednji odbor je sklenil, da skliče svojo redno letno skupščino 6. februarja 1949 v Mariboru. Osebno sem šel vabiti pisatelja Ksaverja Meška na Sele pri Slovenjem Gradcu, da bi se kot naš častni član udeležil skupščine. Ob tej priložnosti sem obiskal tudi Voranca v slovenjegraški bolnišnici. Njegovo stanje se je namreč v zimskem času vedno poslabšalo. Ko sem se 4. februarja 1949 oglasil v bolnišnici, mi je bolničarka rekla, da me bolnik najbrž ne bo mogel sprejeti, ker je težko bolan. Ob vrnitvi iz njegove sobe mi je sporočila, da me bo vendarle sprejel. Brž ko me je zagledal, so bile njegove prve besede, da je bilo to pot zelo hudo, tako hudo, tako hudo, da je resno mislil, da bo po njem. Povedal je, da si je to težko bolezen nakopal v internaciji in ga bo mučila do smrti. Ko si bo malo opomogel, bo odšel v Opatijo, nato v Maribor. Pozimi na Prežihovem vrhu ni pravega podnebja zanj. Najbolj mu prija mariborski zrak. Zato se je odločil, da bo uredil tako, da bo bival poleti na Prežihovem vrhu, pozimi pa v Mariboru. Naročil mi je pozdrave za Meška in za Korošce, ki bodo zborovali v Mariboru, in poslovila sva se.

Čez leto dni je izvršil svojo namero. Najel si je stanovanje v Mariboru, v koroškem predmestju, ki se sedaj imenuje Prežihova ulica, a jo križa Gosposvetska cesta. Nasproti je stanoval pisatelj Ingolič. V isti ulici, v neposredni bližini, stanujem

Nastop ravnenskih dijakov za pravice zamejskih rojakov

* Misli je pač še na rusko pomoč — op. uredništva.

tudi jaz. Ko sem bil tik pred njegovo smrtjo zadnjič pri njem, se je podrobno zanimal za naše delo in je bil glede Koroške še vedno optimist, kar sem poudaril tudi v svojem poslovilnem govoru na pokopališču v Kotljah. Voranc je namreč menil, če koroških Slovencev ni mogla streti nacistična Nemčija, ki je z vso svojo močjo pritiskala nanje in jih hotela čez noč povsem iztrebiti, jih tudi Avstrija ne bo mogla uničiti, tem manj, ker bo morala prevzeti mednarodne obveznosti glede zaščite narodnih manjšin (med tem so bile namreč že zopet določene Karavanke za mejo med Jugoslavijo in Avstrijo). Za pomembno je smatral uredbo koroške deželne vlade iz leta 1945 o dvojezičnem šolstvu na slovenskem in jezikovno mešanem ozemlju. Njegovo mnenje je bilo, da se ne smemo zanašati na nikogar, treba je nenehno delati in podpirati kulturne potrebe zamejskih koroških Slovencev. (Te misli vsebujejo klico Sklada Prežihovega Voranca, ki sta ga po njegovi smrti ustanovila Sekcija koroških borcev ZB NOV in Klub koroških Slovencev v Mariboru.) Strežnici je naročil, da mi prinese buteljko vina, a zase je zahteval belo kavo z žemljo. Ponovno je vzkliknil: »Hvala bogu, da smo tako daleč, da imamo bele žemlje!« Pravil mi je, da prihaja k njemu vsako soboto dr. Brandstätter iz jeseniške bolnišnice in ga zdravi z injekcijami. Počutil

se je že mnogo bolje. Povedal je tudi, da to bolezen, »angino pectoris«, ozdravijo na Češkem z operacijo.* Na žalost sedaj, ko smo zaradi Informbiroja v sporu z njo, ni mogoče misliti na to, da bi potoval na Češko in se podvrgel taki operaciji. Njegove zadnje besede so bile, da naj še pridem in stisnila sva si roke ter se poslovila.

Kakor me boli srce, da je velik mojster slovenske besede in revolucionar predčasno moral od nas, sem srečen, da sem mogel поблиže spoznati njegovo dobro in plemenito, a tudi bojevito koroško srce. Z delom za Sklad Prežihovega Voranca se koroški Slovenci in vsi ljubitelji slovenske Koroške najbolj oddolžujemo spominu velikega moža, o katerem priča granitna plošča na pročelju hiše, v kateri je preživel zadnje dneve svojega plodnega življenja, s sledečim napisom:

»V TEJ HIŠI JE PREŽIVEL ZADNJE MESECE SVOJEGA ŽIVLJENJA IN 18. FEBRUARJA 1950 UMRL SLOVENSKI PISATELJ LOVRO KUCHAR-PREŽIHOV VORANC. OB DRUGI OBLETNICI SMRTI POSTAVILI MARIBORSKI KULTURNI DELAVCI.«

* Tudi samo taka domneva, ker mu več niso povedali — op. uredništva.

Kaj je »Skok čez kožo«

Star običaj sprejema v rudarsko-metalurško bratovščino

Od ustanovitve Rudarskega oddelka, pozneje Oddelka za rudarstvo in metalurgijo tehniške fakultete Univerze v Ljubljani (leta 1923), so študenti tega oddelka prirejali slavnostne sprejeme študentov novincev v rudarsko-metalurško skupnost na tradicionalnih prireditvah »Skoka čez kožo«. Letošnjo, 15. prireditev te vrste so praznovali enako slovesno 2. marca v vseh prostorih hotela Union.

Da razumemo pomen »Skoka čez kožo«, se moramo ozreti na dolgi zgodovinski razvoj rudarstva in z njim zvezane metalurgije. Rudarstvo je temelj vse industrije in predstavlja tako v narodnem kakor v svetovnem gospodarstvu neposredno, še bolj pa posredno zelo važno vlogo. Ni ga skoraj predmeta, ki ga uporabljamo v našem vsakdanjem življenju, katerega ne bi pomagal pridobiti rudar. Rudarstvo se po svojem načinu dela, od prvega sledenja rudnin do končne izročitve rudarskega proizvoda konzumentu ali tržišču, bistveno razlikuje od dela v ostali industriji. Delo v jamah je v pravem smislu besede borba proti narodi, katera se z vsemi svojimi silami in elementi upira prodiranju rudarja do koristne mineralne snovi. Od svojega prvega začetka je rudarstvo najtesneje povezano s topilničarstvom, kateremu dobavlja rudar potrebne surovine. Topilničar je moral prilagoditi svoje naprave in metalurške postopke kakovosti in sestavi rud, kakor mu jih je dajal rudar, kateri je že v začetku pričel uporabljati postopke oplemenitenja surovih rud, ki so olajševali in

v gotovih primerih tudi šele omogočevali topilničarju njihovo gospodarsko predelavo.

Kljub temu, da je rudarstvo že od nekdaj znano, je vendar ostalo podzemeljsko delo nekaj tajinstvenega, neznano zunanjemu svetu. Razmere, pod katerimi se rudar razvija, živi in dela, so s časom močno vplivale na njegovo duševno življenje in čustvovanje. Rudarji so si v toku zgodovine pridobili svoje posebne navade, običaje in pravo, nosili svojstveno nošo, rabili poseben način izražanja, ustvarjali so posebna rudarska naselja in živeli, v svoji veri in neveri, od sosedov različno življenje. Velike vrednote, katere so ustvarjali, so jim pridobile posebne privilegije. Ograjanje rudarjev pri njih podzemeljskem delu zaradi vsakodnevnih nevarnosti in nepričakovanih katastrof, katere utegnejo zajeti cele skupine rudarjev in uničiti mnogoletni trud rudarskih del, je razvilo med rudarji značilno lastnost pravega tovarišstva in samopomoči, ki se zrcali v vsej zgodovini rudarstva in prihaja do izraza ne samo pri rudarskem delu, nego tudi v zasebnem življenju rudarjev.

Še mnogo bolj nego prej sta rudarstvo in metalurgija danes zelo važen faktor narodnega gospodarstva, kajti ljudska civilizacija je vedno bolj odvisna od mineralnih surovin, katere pridobiva rudar in predeluje metalurg. Tako zavzemata rudarstvo in metalurgija v strukturi vsega gospodarstva kakor tudi v javnem življenju tisto prvenstveno mesto, ki ga rudarji in meta-

Ko pride »Fužinar«. Slika ob trafiki na Prevaljah

lurgi s svojim težkim odgovornim delom zaslužijo.

Že od pradavnine so rudarji ljubili petje in družabno življenje. Ob slavnostnih priložnostih po doseženem delovnem uspehu so se zbirali, pripovedovali med seboj svoje doživljaje in iskali družbo mladih rudarjev, da jih po uvedanju v njih trdo delo seznanijo tudi s svojim družabnim življenjem. Posebno slovesno se je izvršil vedno sprejem novincev v rudarsko skupnost, kar je pomenilo, pripoznati mladeniča, ki se je odločil za rudarski poklic, za polnovrednega člana knapovske bratovščine. Na posebni rudarski praznik so se zbrali na jašku vsi rudarji s svojimi starešinami in tam so novinci pokazali svojo zrelost s tem, da so odprtino jaška preskočili. Pozneje so skok preko jaška zamenjali s skokom preko kože, katero so nosili rudarji opasano okoli ledij, da jih je varovala mokrote in po kateri so se spuščali po drčah v jamske prostore.

Rudarsko-metalurška tradicija skoka preko kože je prešla iz rudnikov in topilnic na rudarsko-metalurške šole. Naši starejši rudarski in metalurški strokovnjaki, ki so v mladih letih sami skočili preko kože, smatrajo ta način sprejema mladine v svoje vrste kot najboljši način prijateljskega spoznavanja za poznejše skupno praktično delo.

Na večer »Skoka čez kožo« bo tudi letos zbral bruce-študente njihov vodja brucmajor in jih peljal v gosjem redu po Ljubljani. V slavnostni dvorani jih bo čakala njih stanovska družba, razdeljena na posamezna omizja, tako častno omizje na čelu dvorane, ob straneh omizja starih bajt in krokerjev. Brž ko bo dobil bruc-major dovoljenje za vstop brucov, bodo ti junaško prikorakali v dvorano in obkrožili za njih določeno srednje omizje. Po pozdravu predstavnikov rudarstva in metalurgije in ob petju rudarskih pesmi bo po točno določenem programu sledil skok. Vsak bruc bo stopil na sodček, povedal svoje življenjsko geslo in skočil preko kože, katero

Klic v borbo proti zlu

V borbi proti obratnim neizgodam je najbolj uspešna previdnost vsakega posameznika na delovnem mestu. Najbolj varuje in največ nesreč prepreči, zaradi tega je osebna pažnja tudi najbolj potrebna.

Toda, počasi: če te ni zadosti in povsod, ta pomanjkljivost ne razbremeni tistih, ki so za varnost dela odgovorni po zakonu; ob propustu, ki je imel za posledico nesrečo, jim krivde oziroma sokrivde ne zmanjša.

Vsi pa vemo, da ob zlu utrepe nesreče ni več v bistvu krivda, kaj je bilo napačnega, kdo je stvar zakrivil, kdo bo odgovarjal ali morda kdaj celo sedel zaradi tega. Krivdarjenje je sicer nujno vključena zadeva za svoj namen, pa celo dober namen, čeprav lahko spravi kdaj koga tudi v težave. Bistvo pa ni, da bi se v borbi proti nesrečam pri delu nanj zanašali.

Bistvo je edino to, da do nesreče in škode, do tega moralnega in materialnega minusa pri delu ne pride. Samo to je smoter, samo to je potreba pa zato dolžnost nas vseh.

In ker gre res samo za to, zopet in zopet spominjamo na nujno lastno pažnjo pri delu: Preverite položaj po pameti, opozorite, in če treba pogumno odsvetujte opravke v ogroženostnih okolnostih. Stvar se bo takò dognala in bolj varno uredila. Zanašanje, češ: morda bo pa le šlo... oziroma prevelik pogum se v elementih dela lahko hudo maščujeta, zato previdnost tu ni figavost, temveč pamet.

Samo ohranitev življenja in zdravja in sreče delovnega človeka je v vprašanju, samo to je smoter borbe proti nesrečam pri delu in za to moramo uporabiti vse tisto, kar je najbolj učinkovito za dosego cilja.

Kar je bilo doseženega v tej borbi proti zlu pri Železarni Ravne (in kjer koli drugod) ste dosegli delavci na delovnih mestih, zato sta up in klic za nadaljnjo utrditev varnosti dela uprta tudi naprej na sodelavce na delovnih mestih.

Edino ljudstvo, ki izumira...

Iz statistike Združenih narodov povzemamo naslednje podatke:

Danes živi na zemlji okoli 2 milijardi 737 milijonov ljudi. Leta 1980 jih bo predvideno že okoli 4 milijarde, na koncu tega stoletja predvidevajo že 6 do 7 milijard.

Vsako uro je namreč na svetu 5400 ljudi več oziroma vsak dan 130.000 ali vsako leto za 47.000.000 več.

Vsako leto naraste človeštvo torej za veliko državo ali v 4 letih kar za novo Rusijo.

Vsa proizvodnja itd. mora potemtakem rasti največ samo za to povečanje števila zemljanov.

Človeštvo je potrebovalo 200.000 let, da je doseglo sedanje število. Naprej se bo za isto število pomnožilo že v 30 letih.

bosta držala dva najstarejša tovariša. Pri skoku ga bo čuval boter, katerega je mlad študent izbral za svojega življenjskega svetovalca in zaščitnika.

Skok čez kožo pomeni za mladega študenta rudarja ali metalurga skok v poznejšo življenjsko prakso, v resno življenje na rudniku ali topilnici, s tem da si pridobi prijatelje pri svojem bodočem delu. Za starejše rudarje in metalurge je skok sestaneček drugače razpršenih stanovskih kolegov, da izmenjajo svoja mnenja in da mogoče poravnajo v veseli družbi razna nesoglasja. Za ostalo občinstvo nudi ta večer vpogled v življenje rudarjev in metalurгов v prijetnem razgibanem prijateljskem krogu.

prof. dr. inž. Anton Homan

(Ponatis iz študentske izdaje ob prireditvi »Skoka čez kožo« leta 1957 v Ljubljani.)

Največ je za ta veliki prirastek prispevalo zmanjšanje umrljivosti, nekaj pa so se ljudje tudi bolj zagnali.

Razmeroma največji prirastek je v azijskih deželah. Na začetku stoletja sta prišla na 1 Evropejca 2 Azijca. Na koncu tega stoletja bodo prišli na 1 Evropejca že 4 Azijci.

Gostota naseljenosti v posameznih deželah izkazuje: Nizozemska 336 ljudi na kvadratni kilometer, Belgija 293, Japonska 243, Velika Britanija 211, Zapadna Nemčija 205, Italija 160, Indija 118, Kitajska 64, Formoza 257, USA 21, Rusija 9, Argentina in Brazilija 7, Kanada pa 2 človeka na kvadratni kilometer itd. Ponekod je torej že pravi križ s temi zahtevnejši zahtevenskimi.

Najvišjo starost dosežejo Nizozemci (ženske kar 74 let, moški pa 71 let v povprečju). Sledijo Švedci, Norvežani in Angleži. Najnižjo doživljenjsko dobo imajo v Indiji z 32 leti itd.

Umrljivost otrok je najnižja na Švedskem, na Irskem in na Nizozemskem, kjer umre od 1000 novorojenčkov manj kot dvajset. V Burmi, Braziliji, Indiji in po določenih krajih Afrike umre skoro še vsak četrty novorojenček. Na Rusovskem jih od 1000 novorojenčkov umre 46. Zapadna Nemčija izkazuje to umrljivost z 38 primeri od 1000 rojstev.

Največ smrti povzročata na svetu rak, sledi pa še vedno tuberkuloza, čeprav so ji zadnja leta precej postrigli peruti.

Smrtne nezgode — predvsem prometne nezgode postajajo bolj in bolj občutne. Narasle so za 10%. Tu vodi Luksemburg z 2,8%, sledijo Avstralija, USA, Zapadna Nemčija, Kanada, Avstrija — vse z nad 2% itd.

Samomorov je največ na Japonskem (2,4%), sledi Avstrija, potem Danska, Finska, Švica itd. — vse okoli 2%. Moški so pri tej operaciji daleč pred ženskami. Največ samomorov je v starosti 45 let.

Na svetu je 62 velikih mest z nad milijon prebivalci. Več kot tretjina jih je v Aziji, nadaljnja tretjina pade na Evropo itd. Največ »meščanov« ima Avstralija, kjer živi 43% vsega prebivalstva v 20 velikih mestih.

Največji mesti sta New York z okoli 7.800.000 prebivalcev, sledi Tokio z okoli 7.200.000 itd.

Največ teh ljudi so prevzele Združene države Amerike, in sicer 348.000 izseljencev. Kanada jih je prevzela 165.000. V Avstralijo jih je šlo 124.000 itd.

Izseljensko zastavo nosi Italija, iz katere se je leta 1956 izselilo 383.000 ljudi. Daleč zadaj sledijo Anglija s 141.000 izseljenci, Japonska s 71.000, Zapadna Nemčija s 64.000 itd.

Vidimo, da se vse pridno množi. Edino ljudstvo, ki izumira, so Slovenci na Koroškem. Se leta 1887 jih je uradna statistika priznavala še enkrat več, medtem ko jih sedaj tajišo celo 30.000. Za ta primer bi se morala pozanimati tudi mednarodna zdravstvena ustanova.

Dve pesmici

»Pošiljam vam dve pesmici, ki so jih mežiški fužinarji radi peli...«

Rudolf Jasser

Je pa kuhar'ca tol
pa še kelnar'ca bol',
mi je snuoči napiva
teh svadkeh rizol.

Sem pa kuhar'ce ljubiv,
sem pa kelnar'ce imev,
sem pa zmirom pocukrane
žnabelce imev.

Grem pa h kuhar'ci v ves,
da mi dá žgankov 'no pest,
in h kravarici grieda,
da mi mlička g'r dá.

Pa moj očka so dôma
za lisno goró
in za diev so mi dali
áno kózjo bradó.

Moj očka so djali,
le uženi se moj sin,
ti bom kajž'co postajiv
iz orehov ušín.

Moj očka so djali,
le tu 'maš svoj diev,
so mi v aržet nasuli
povno edavih pliv.

Čez 20 let 300 milijonov Indijcev več

Nehru, premier indijskih narodov, jasno-videc in posebljena plemenitost, je nedavno postavil stvar tje, kamor spada: že čez 20 let bo imela Indija 700 milijonov prebivalcev... Torej že v tem doglednem času bo treba prehraniti, nastaniti itd. 300 milijonov več državljanov... Samo zadružništvo, samo skupno obdelovanje zemlje in najmodernejše metode kmetijstva lahko dajo več pridelkov, da bo oskrbljeno za ta neizbežni naval novih Indijcev. Vsako odklanjanje teh novih idej ničemur ne bi služilo, kajti tu ne gre za idejo, za svetovne nazore, ne gre za posnemanje nekaterih režimov itd., temveč za nujnost in možnost, da se iztisne iz zemlje čimveč za oskrbo vedno več ljudi...

Torej ne svetovni nazori in nekakšne srboritosti, temveč množenje prav tako upravičenih nemanicev je zapoved, da kmalu eden ne bo mogel imeti več trideset orehov zase, drugi pa nič, temveč bomo vsi skupaj komaj sapo lovili.

Z drugimi besedami: vladati in odgovarjati za preskrbo ljudi je težko, samo nase gledati in kritizirati je laže.

QUANTOVAC NA RAVNAH

Pomembna pridobitev za industrijo žlahtnih jekel Jugoslavije

Berite ing. M. Šipkovo razpravo »Elektronski možgani na Ravnah« v zadnji številki našega lista. Bolj razumljivo o funkciji in pomenu tega čudovitega aparata na svetu gotovo še nihče ni popisal. Vse je na dlani.

Taka jasnost je sedaj tudi potrebna, kajti Železarna Ravne je aparat že kupila.

Velik novodobni pripomoček za naš plemeniti proizvod je torej dejstvo (tu bo, čim bo prebit dobavni rok, ki pa ni niti nedogleden).

Prvi smo v Jugoslaviji.

Drag je bil po številki, a je mojstrovina za dvig vrednosti našega proizvoda, je nabava za rast in krepitev jugoslovanske proizvodne moči.

O glasbi in petju v deželi

(Glasbeni festival — nastop godb na pihala iz vse Slovenije bo kmalu na Ravnah, pa smo naprosili Maksa Viternika, da kaj napiše za to priložnost. Samo toliko je povedal:)

Korošci že uživajo sloves glasbenih talentov, bodisi na godbenem polju ali pri petju in ni treba o tem več dosti pisati.

Pojejo tu seveda že zelo dolgo, a tudi »pihati« so začeli zgodaj. Za Pliberk, ki je bil v tistih časih nekako središče tudi za naš kraj, velja, da je imel eno najzgodnejših godb v deželi. Slika te godbe, ki je bila objavljena v »Koroškem fužinarju« pred leti, je iz leta 1872. Njen helikon naj bi izviral še od slovitih »Marojčičev«. O njem je šla govorica, da v bližini še žito oglušči, če ta zadoni.

Tudi sicer se je razvilo tu dosti zgodaj več manjših godb, kakor na Lešah, v Mežici, v Kotljah in seveda predvsem v Guštanju. Kako zanimanje je vladalo za to reč v teh krajih, kaže primer, ko sta že pred okoli štiridesetimi leti spremljali

take cerkvene svečanosti v Kotljah kar dve lastni godbi — stara Rogačnikova in mlada Pratekarjeva »banda«.

O poreklu in delu ravenske godbe na pihala je »Fužinar« že povedal. Prej je seveda le bolj »marširala«, a rajni Kostwein jo je pripeljal tudi že na koncertne višine. Leta 1928 smo jo nekako preorganizirali in je bila tudi preimenovana v »Godbo jeklarniških uslužbencev«. Danes se je povzpela pod vodstvom organizatorja in kapelnika Jožka Hermana na višino medrepubliškega slovesa.

Tudi orkester ni zaostajal. Obstajal je na Ravnah že pred 50 leti. Po prvi svetovni vojni ga je vodil Peter Močnik, nekaj let pa podpisani. Sedaj dirigira tudi ta zbor Jožko Herman.

Že pred več kot 30 leti je bil ustanovljen tu tudi tamburaški zbor »Cankar« kot odsek »Svobode« — ustanovitelj oziroma vodja je bil Maks Viternik.

Pevski — moški in mešani zbori — so od nekaj predstavljali talente tukajšnje-

ga prebivalstva. O tem pa naj kaj več pove pevec.

Pregovor trdi, da ljudje, ki gojijo glasbo in petje, niso nikoli slabi.

Maks Viternik

(Tako — pa imaš! Muzikantje so menda res vsi taki, da znajo veliko bolj gosti, kot pa pisati. Ob lepoti njihove umetnije namreč beseda splahni, ker godba lepše govori. O petju pa drugič kaj.)

ZA SLOVO UMRILIH

Kje naj bo mrliška veža?

Komaj je pogledal na Ravne — naš novi občinski sanitarni inšpektor — je že zadel pravo.

Trdil sem namreč, da v našem kraju umiranje vkljub precejšnjemu bolehanju le ni tako pereče. Zdaleko bolj pogosta so rojstva v tej deželi itd. O tem se bo še sam prepričal.

Vendar ni odnehal. Enkrat bo že novo pokopališče in tudi take žale bodo takrat tam. Toda do tega je še nekaj časa in vselej bo do tje daleč. Na Ravnah bi mogli izpostavitev umrlega na mrtvaški oder za dni slovesa posebej dostojno rešiti. Staro pokopališče ob Antonovi podružnici bo pač še vedno pokopališče. Vedno bo tak spomin, pa če tudi bo kdaj okvirjeno v tihi žalni park s skupnim spomenikom. Tam in tak spomenik bi lahko bila mrliška veža. Po vseh čustvih je vezano na to, zase je ločeno in — blizu je.

Zadostovala bi mala investicija za lepo stvar.

Naše slike

Pozabili smo povedati, kdo je dal posamezne slike za zadnjo številko našega lista, pa tu dopolnjujemo:

Naslovna slika je iz arhiva uredništva »TOVARISA«. Slika na tretji strani iz arhiva foto-službe ob Maršalovem obisku na Ravnah. Posnetka na 4. in 5. strani, repač na 9., restavracija na 18. in Javornik na 21. so prispevek našega prijatelja Jože Kovačiča iz Maribora. Posnetek na strani 11 je iz uredništva »VEČERA«. 12. in 13. stran je opremil TMS. Slike na straneh 14, 15, 16, 23, 26, 27, 29 in 34 so izdelki domačega foto-kluba. Dr. Sušnik na 20. strani, domačija na 22. strani ter mlin na 34. strani so posnetki prof. St. Kotnika. Nekaj pa je takih privatnih.

Slikovno opremo te številke pa so dali:

Naslovno Export-projekt, prof. S. Kotnik strani 2, 9, 37 in 41, inž. J. Petrač strani 10, 21, 22 in 44, M. Dolinšek strani 15 in 16, stran 13 in 46 I. Osepek. Ostale slike so dali mladinci oziroma so spominske, kakor pove že besedilo. Za naprej bomo avtorja slike po možnosti zapisali kar ob sliki.

ZMAGA

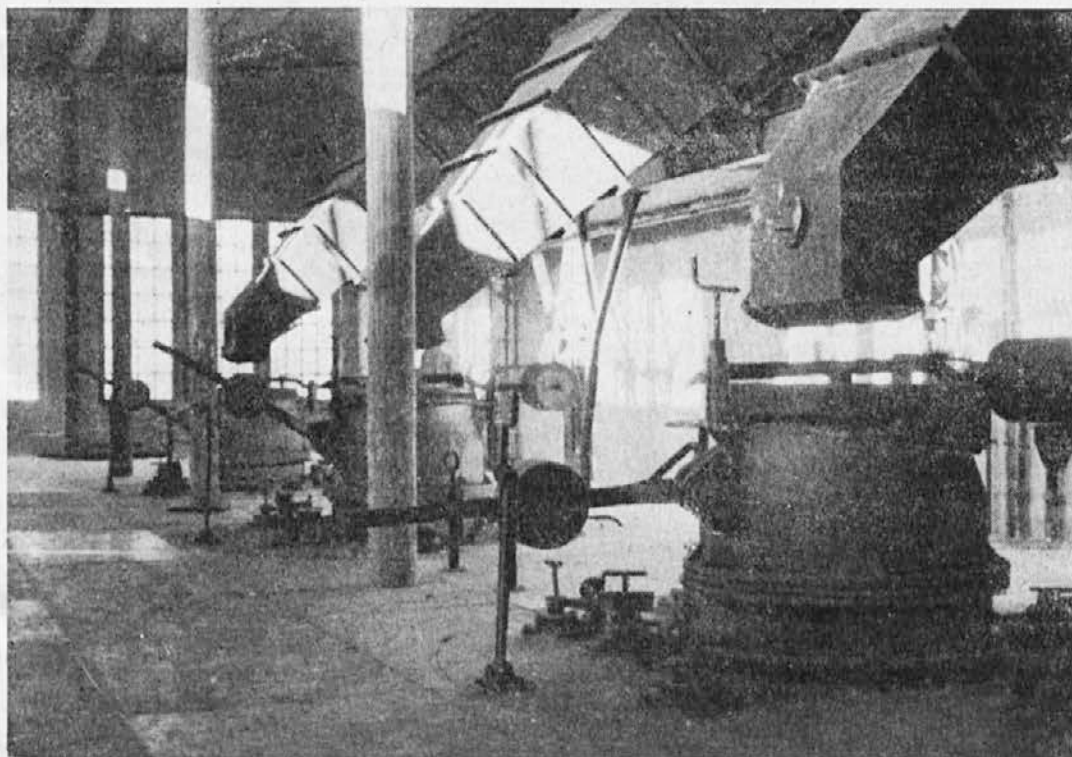
»Jurij, Barberton, Ohio, USA, mati se poslavlja...«

In priletel je čez ocean.

Doživela ga je, čutila, ga božala... a ni ga več videla. V očeh je bila že tema.

V Novočerkasku v donskih širjavah je stekla mladost in svet jo je obsjal. Ta širina je ostala in storila, da je bilo tudi v temi svetlo, ker je bila v srcu luč. Margareta G r a e i j a n s k y je muko vase obrnila, da je olajšala slovo. Njena nrav je bila taka.

Trideset let je bivala med nami — lepemu predano. Ob slovesu pa je ostal spomin — zmagovalke nad mučeniško rano.

Na novih generatorjih — predvsem vse domače delo

Foto: Fr. Černe

Na Uršlji gori

KOROŠKA PREDNOST

Za list, ki tako redko izhaja, je ob današnjem hitrem dogajanju na svetu zelo težko zavzeti kako stališče k dogodkom. Ko pripravljáš, je tako in tako, ko pa list izide, je lahko že čisto drugače. Potem pa se ljudje smejejo, češ: ničesar ne ve.

Zelo ugodna pa je ta reč pri položaju koroških Slovencev. V takratnem njihovem glasilu, v celovškem »Miru« leta 1887 na primer beremo pod naslovom »Šolske prošnje koroških Slovencev«, kako je 22 občin, v katerih živi 38.697 Slovencev in le 1035 Nemcev (samo mali obdravski del) poslalo na Dunaj peticijo, da dajo tem ljudem slovenske šole. V tej zvezi je obravnavan še neki okoliš 48 župnij, kjer živi 63.924 Slovencev in le 8216 Nemcev.

V neki poznejši številki »Mira« istega letnika je objavljen klic »Dajte nam postavne pravice!«, v katerem je povedano, da so koroški Slovenci poslali od leta 1848 Dunaju že 104 prošnje za slovenske šole.

V tej dokumentaciji povedo, da Slovenci v 118 farah, kjer jih živi 130.000, nimajo slovenskih šol. Tu citirajo člen 19 državnih osnovnih pravic, ki določa, da ima vsak narod neovrgljivo pravico, da goji narodnost in jezik...

Vidite, ista stvar kot še sedaj po sedemdesetih letih, le številka tistega člana, ki te pravice »jamči«, je nekoliko drugačna. Ne moreš in ne moreš zgrešiti. Vedno neki člen neke pravice zagotavlja in vedno Slovenci za tiste pravice prosijo... Poročevalci o teh stvareh imamo torej v tem smislu veliko prednost.

Tudi zanaprej se ni bati. Spremenila se je namreč in predvsem tudi cifra o številu Slovencev. Sodeč po tem, bo to vprašanje »rešeno« nekako v dvajsetih letih.

Ali res samo Slovenci izumirajo v tej lepi, zdravi deželi? Ali ni v tem dokaz neke grdobe?! Za stvar bi se morali zanimati že zaradi prenaveličanosti.

Pozdrav od vojakov. »Pa 'Fužinarja' mi pošiljaj!...«

TEGA NA RAVNAH ZLEPA NE...

»Kako imajo drugod lepo... Take grede, nasadi, parki... Kako jih znajo urediti in kako vse to čuvajo... In poleti — cvetje na oknih in balkonih — kako lep izgled!«

Tako se radi čudimo. Pri nas pa najraje vsevprek. Brž ko je kje kaka greda, jo najraje pohodimo. Če uredimo kje kako pot, že hodimo čisto drugod, samo, da ni treba po poti. Tako smo rinili z vseh strani tudi v park, da smo ga na ta način že dokaj ugonobili. Otrokom najraje ničesar ne rečemo takega, naj jih uči — država.

Sedaj so naše žene predložile, da bi doprinesli kaj za tak lepši videz tudi na Ravnah. Toliko je že storjenega v osnovi, tako lepa stanovanja itd. Da bi stanovalci dali prostora rožam po oknih in balkonih... in da bi potem posebna komisija v avgustu pregledala te lepote ter jih ocenila — in morda najboljše od kod nagradila.

Morda bo kaj. Pogledali že bomo in tudi povedali o tem tja na jesen.

KAJ IN KAKO BOMO V TOVARNI JEDLI

V današnji številki je o tem lepa razprava oziroma poročilo — in to z merodajnega strokovnega mesta. Mi smo tak pregled želeli, smo se zanj zanimali in ga zadovoljni objavljamo.

Seveda pa se z vsem tem posamezniki ne strinjamo. Ne to, da naj ljudje ne bi jedli dobro in poceni, tisto je že v redu. Temveč ono, da bi se s tem lupljenjem, kuhanjem in pomivanjem ukvarjala industrija plemenitih žekel takorekoč že kar v obratih. Ali ne bi bilo bolj prav, da bi se s to zadevo pečala neka taka samo prehranbena ustanova, pri kateri bi potem take obroke naročili in bi jih proizvajalec dostavil, kamor bi kdo želel, tam postregel, kasiral in pospravil. Tak servis. Naročniki teh obrokov hrane (tovarne itd.) bi morali pač urediti prestore, kjer bi naročniki hrane v odmoru to dostojno použili.

Samo za toliko smo torej neki navzkriž, da bi se industrijska delavnost ne mešala spet z neindustrijsko, kar je bilo že pred leti gotovo z utemeljitvijo ločeno (tovarniške ekonomije, tovarniške trgovine itd.)

Storjeno pa je bilo vselej in bo tudi tu tako, kakor je najbolj prav.

Še enkrat Peca